ANUL XXII
8
(678)
Sîmbătă
24 februarie
1979
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Literatura marilor teme

Istoria a fost și este un inesecat rezervor de inspirație pentru literatură. În istorie scriitorii au găsit adesea un punct de sprijin pentru ideile lor, pentru actualitate. Chiar dacă riscăm folosirea unui procedeu didactic este bine să ne referim la primele scrieri importante românești care foloseau materia cronicilor noastre pentru a înfățișa personalități sau situații din trecut. Experiența ne arată că această literatură a fost întotdeauna dorită de public. Ea este cerută și astăzi și solicitarea cărții românești inspirată de realitățile trecutului nostru național ne arată necesitatea ca această literatură să fie de o calitate supravegheată. Gustul public se formează și se întreține prin literatura lui preferată, iar literatura istorică va avea o mare importanță pentru întreținerea acestui gust.

În ultimul timp au apărut multe cărți care pleacă de la fapte, evenimente și personalități importante din istoria poporului român fie această istorie mai recentă sau mai veche. Audiența de care se bucură ne întărește în ideea că această literatură se cuvine să fie atent tratată de critica literară ca un factor important al vieții literaturii. Se poate constata și un progres important în direcția documentării și a concepției care guvernează romanele sau povestirile la care ne referim.

Multe etape și evenimente istorice rămîn încă în afara atenției prozatorilor noștri. Dacă despre 1877 au apărut cîteva cărți interesante, valoroase, probînd încă o dată, dacă mai era nevoie, interesul pentru astfel de teme, dacă 1848-ul mobilizează încă atenția scriitorilor, alte împrejurări de o mare importanță pentru istoria socială și politică a poporului român sînt încă insuficient exploatate de ochiul creatorului. Primul război mondial la care România a avut o participare dramatică și plină de consecințe, unirea Transilvaniei cu România, greva din 1920, înființarea Partidului Comunist Român în 1921, greva din 1933, activitatea forțelor democratice în perioada interbelică, acțiunile de stînga, legale și ilegale, ale vremii sînt tot atîtea substanțiale puncte de plecare pentru scriitorul interesat de istoria patriei. Am enumerat doar cîteva posibile mari teme, lista putînd fi completată și cu altele. Tratate într-o etapă literară mai veche și schematică, superficial și șablonard, aceste teme pot fi reabilitate printr-o tratare artistică profundă și plină de angajament estetic și politic. Conștiința lectorului nu se educă de o carte doar în direcția esteticului. Literaturile mari au cărți de inspirație istorică care au avut și au o contribuție decisivă la formarea unei idei generale despre fizionomia morală, politică și istorică a unui popor. Dacă putem cita pentru romani pe Mihail Sadoveanu ca marele cap de serie al literaturii românești de inspirație istorică trebuie să adugăm că literatura istorică are și alte teme și soluții artistice care-și așteaptă scriitorii.

Noblețea literaturii de inspirație istorică este indiscutabilă pentru orice scriitor. Orientarea cititorului către cele mai acute probleme sociale și politice ale României moderne rămîne un deziderat de înaltă aspirație pentru literatura română. Existența istorică a maselor, relațiile lor cu instituțiile, cu marile personalități și cu marile evenimente, ridicarea din rîndul poporului a unor reprezentanți de seamă ai intereselor largi, sociale și naționale sînt o materie pe care romanul istoric românesc n-a parcurs-o în întregime și care stă și va sta neîndoielnic la temelia unor cărți de mare audiență la cititor și desigur de o și mai supravegheată execuție artistică.

Luceafărul

PAGINI DE ISTORIE – tapiserie de Liana Șaru și Gheorghe Șaru

O sărbătoare a istoriografiei românești:

„Răscoala lui Horea"

O carte îndelung așteptată, una din acele cărți de care are atîta nevoie istoriografia noastră, ne restituie astăzi întreaga și nealterată imaginea complexă a clipei de mînie colectivă revărsată care a fost răscoala țărănimii transilvane în 1784. Cu scrierea acad. David Prodan — *Răscoala lui Horea*, vol. I—II, București, Editura științifică și enciclopedică, 1979. — unul din marile momente ale istoriei naționale și-a găsit întruparea istoriografică pe măsura însemnătății sale.

Operă de vastă documentație, adunată timp de o viață, și de adîncă meditație istoriografică, *Răscoala lui Horea* își ia locul, firesc, de la însăși apariția ei, în șirul cărților de căpătîi ale istoriografiei noastre, masive de granit, puține încă la număr, așezate de-a lungul istoriei naționale pentru a-i însemna locurile de răscruce. Avem astăzi, datorită unui efort de cercetare în arhive și biblioteci care, îndrumat de cea mai puternică vocație și pasiune, a înlăturat dificultățile inerente și a trecut suveran peste neînțelegerea, mai puțin firească, pentru ceea ce e o operă de autentică istoriografie, povestea întreagă a răscoalei lui Horea, de la prigile și mocnirі și pînă la supliciul protagoniștilor sub loviturile călăului la Alba Iulia. Sub raiele concentrate ale acestei masive documentații, răscoala ni se înfățișează acum în toată amploarea și dinamismul ei, în marile ei resorturi și în episoadele sale minore, nu însă lipsite de însemnătate, în forțele profunde care au pus la mișcare oamenii de o parte și de alta a baricadei — interesele colective constituite și consolidate de-a lungul decenilor și secolelor precedente — și în mentalitățile colective care și-au pus pecetea asupra faptelor.

Tușirе a unor forțe încătușate și oprimate de secole — *„dies irae* a maselor țărănești" — răscoala e înfățișată netravestit, în toate manifestările ei de fapt elementar, de acțiune spontană a țărănimii care, trezită la conștiință de luminile politicii iozefiniste, atît de lente în progresul lor, a încercat să le vină în întîmpinare. Documentul, textul contemporan, lecturat de patima înfruntării, e lăsat să vorbească direct la expunere. „Pentru a fi veridic — scrie autorul — am recurs la un procedeu aparte. Am lăsat actorii, evenimentele, mulțimea însăși să se exprime, să-și dezvăluie singură, în credințele ei, în ipostazele, în textele, în limbajul ei" (p. 9). Prezența masivă a documentului, luat ca indiscutabilă nemijlocit, să lumineze din toate părțile faptele în mersul lor inexorabil spre deznodămînt.

Șerban Papacostea

Continuare în pag. a 7-a

● În acest număr : ● *Cronica literară : M. Ungheanu despre volumele* ● „Începutul verii astronomice" *de Apostol Gurău și* ● „Întîmplări în liniștea unei fotografii" *de Cornel Nistorescu* ● Cartea de debut *de Nicolae Clobanu* ● *Viața cărților* ● Argumentele continuității : *„Obicei, cîntec, lege" de Nicolae Bot* ● Profil : Laurențiu Ulici — *De la estetic la psihologic* ● *Ce gîndește, ce scrie tînărul scriitor :* Interviu cu Eugen Uricaru ● *Proză de* ● *Constantin Stan și* ● *Mara Nicoară* ● *Poezii de* ● *Emil Brumaru* ● *Constantin Atomii* ● *Aurel-Dragoș Munteanu* ● ● Rubrici de ● Teatru ● Film ● T.v. ● Radio ● Plastică ● Muzică ● *Planete de Ion Caraion* ● Atelier literar de Gea Dumitrescu ● *Revista străină* ● *Sport.*

inedit

Tudor Arghezi

* * *

Voi m-ați ascuns în beznă și tăcere,
Mai mult nici dușmănia nu vă cere.
V-au întrebat streinii cine sînt
Și ați răspuns că am ajuns mormînt.
Cel mai limbut din voi și prost
A spus că nu mai sînt și-am fost.
Însă, vedeți, condeiul se răzbună
Că l-ați birfit cu toții împreună.
Și-aleși de pe catedre și din academii,
Vă-ngrop acum de vii.
Nu-i nevoie de preoți și convoaie
Pentru-ngroparea unor stricate mărunțaie,
Că cimitirul vostru-i maidanul de gunoaie.
Haideți încoace, mai curînd,
Să vă îngrop la rînd
Lichele și caiafe, cu-ncepere de mîine
Cînd cracul și-l ridică pe groapă cîte-un cîine,
Vă va cunoaște istoriograful
Citindu-vă în parte epitaful.

A fost în viață, nu-l numesc de silă,
O caricatură de reptilă.
Dă-i un ocol și du-te
Că-i putred din născare și de atunci tot pute.

– Poezia din numărul de față, scrisă în preajma anului 1960, ca și aceea din numărul precedent, au fost oferite, cu generozitate, revistei noastre de fiica poetului, actrița **Mitzura Arghezi.**

În pagina a 8-a

L-am cunoscut pe Tudor Arghezi :
Drumul către regele Poeziei –
evocare de Ion Bănuță

TINEREȚEA CLASICILOR

Politic și psihologic în roman

Și înaintea Unirii prin legăturile continue ale românilor ardeleni cu Țara, o imagine parțială a literaturii transilvane, dominată de ardență mesianică „pasoptistă" și puritate morală ancestrală se detașa în peisajul literar românesc. Timbrul ei specific, așa cum rezulta din poezie, era dat atît de vechimea milenară a rasei, ca în memorabila descriere datorată lui Călinescu, a Răsinarilor, satul lui Goga, cît și de îndelungata înăbușire în adîncul sufletului a suferinței unui popor condamnat la pierderea ființei naționale de o legislație străină, ostilă și absolutistă. Acestor trăsături, întregind imaginea literaturii române, li s-au adăugat, după istoricul act al Unirii de la 1 Decembrie 1918, cele ale prozei : forță agresită, sobrietate și candoare, tărie morală, stilul uneori bolovănos și mai întotdeauna auster și masiv — trăsături prefigurate încă din scrisul lui Slavici și detectabile de la scriitorii ardeleni impuși după primul război — Rebreanu, Agârbiceanu, pînă la cei de astăzi : Ion Lăncrănjan, Pop Simion, Gh. Suciu ș.a.

După Unire, darul cel mai de preț al prozei ardelene adus patrimoniului național s-a numit Liviu Rebreanu : la doi ani după desăvîrșirea unității naționale apărea **Ion**, carte fundamentală pentru dezvoltarea romanului românesc. La valoarea artistică excepțională se adăuga atunci și interesul pentru un univers epic nou — lumea satului văzută fără idilism sau convenționalitate în grandoarea dezlănțuirii forțelor elementare ale sufletului țărănesc și tabloul dilematic al intelectualității ardelene. După încă doi ani, în 1922, Rebreanu avea să-și surprindă cititorii cu o nouă carte de cu totul altă factură în care se regăseau frămîntările schițate și în **Ion** ale generației sale : **Pădurea spînzuraților** — sorti să devină cap de serie în romanul psihologic și de război românesc. Subiectul cărții era de o noutate absolută : socotit la cîțiva ani după apariție de E. Lovinescu „cel mai bun roman

Dan Condeescu

Continuare în pag. a 5-a

OPINII

Omisiuni semnificative

În prefața „micului dicționar" al **Scriitori români** coordonatorul de un foarte numeros colectiv, conf. dr. Mircea Zaciu ne avertizează că orice selecție este discutabilă, deci și aceea care a trebuit să rețină 130 de nume dintre cele peste mii de scriitori, tot atîtea cîți ne oferă cititorii. Și totuși citim că **„omisiunile sînt însă și ele semnificative într-o atare încercare. Ba chiar — parafrazînd un scriitor francez — am putea spune că un interes special al dicționarelor îl constituie tocmai lacunele pe care le permit. Ele pot fi de două feluri : unele sînt asemenea litotei, adică acelei figuri prin care se rostește mai puțin, pentru a se exprima mai mult ; altele funcționează printr-o „mise à disparition", semnificînd o simplă anulare, uitarea ca igienă istorică"** (p. 7).

Să vedem ce uită dicționar.

1. **NEAGOE BASARAB** : scriitor **român**, autorul primei noastre capodopere — vestitele **Învățături către Theodosie** — caracterizată de Hasdeu ca „falnic monument de literatură, politică, filosofie și elocuență la strămoșii noștri". Opera a fost scrisă desigur în slavoneşte, dar **slavona** era atunci **limba de cultură a românilor**, așa cum **latina** era a polonezilor și maghiarilor. Nici una din literaturile vecine nu exclude această literatură, în limbile universale ale evului mediu, din teznurul lor național iar **Învățăturile** s-au bucurat de o genială traducere în limba **română** exact pe vremea lui Grigore Ureche, deci au intrat de cîteva secole **și prin haina lingvistică** în patrimoniul literaturii naționale. Pentru importanța și valoarea creației lui Neagoe, care face a debuta literatura română majoră la începutul secolului al XVI-lea, și nu la mijlocul secolului al XVII-lea cu Grigore Ureche, cum propune „micul dicționar", trimitem pe cititori nu la cărțile noastre, ci la volumul omagial de la Curtea de Argeș, **Neagoe Basarab. La 460 de ani de la urcarea sa pe tronul Țării Românești**, Ed. Minerva, 1972, unde sînt reunite toate mărturiile conștiinței românești și universale despre această carte.

2. **VARLAAM** : autorul acelei celebre **Cărți românești de învățătură** cunoscută cu titlul **dat de cercetătorii moderni** „Cazania lui Varlaam". Este cea mai importantă carte românească sub raportul funcției jucate în unificarea limbii literare a tuturor românilor și în cîștigarea conștiinței naționale prin cultură. A fost pentru români ceea ce Biblia lui Luther a fost pentru germani. Nu e doar o simplă traducere genială, ci o savantă și plină de gust lucrare asupra textelor

Dan Zamfirescu

Continuare în pag. a 6-a

Lipsa de dragoste

Mulți oameni cred că, dacă n-au crescut în apropierea animalelor, dacă nu li s-a întîmplat să le mîngîie vreodată, absența neașteptatelor din viața lor le-ar conferi un statut cu atît mai uman și mai îndepărtat de noaptea instinctelor și cărnii din care zice Darwin c-am fi început. Școala sau, mai bine zis, alfabetul milei precum și sentimentul stimei față de cele mai umile întruchipări ale Ființei sînt de natură să structureze în suflete baza celui mai amplu și necesar umanism. Economia rurală rezervă fiecărui copil bucuria de a mîngîia botul unui vițel, cîrlionții micilor născuți doar de cîteva zile, fericirea — atunci cînd călare străbătea poteci în galop ca un viteaz din povești, trimbițatul cocoșului, nou totdeauna și în stare să crape noaptea descoperind o lumină vrăjită etc., etc. Nu este vorba de a regreta neajunsurile unei vieți patriarhale, dar nici de interzicerea oricărei nostalgii.

Gheorghe Pituț

Continuare în pag. a 7-a

INSTANTANEE

O carte utilă

Un dicton latin dintre cele mai des citate vorbește de soarta cărților :

„Habent sua fata libelli" (cărțile își au soarta lor — în traducere exactă).

Materialmente vorbind, ele sînt pieritoare, prin fragilitatea structurii lor, atacată de umezeală, de carii, de foc și de negrija stăpînilor, dar mai ales de aceea a urmașilor acestora.

La figurat, lucrurile stau altfel. Unele fac zarvă mare la apariție, sînt ridicate în slăvi, dar după puțină trecere de ani, nu se mai vorbește de ele. Altele, dimpotrivă, zac în depozitele librăriilor, sînt date la topit sau vîndute cu kilogramul ca peste un timp oarecare să fie descoperite, căutate de bibliofili ca o raritate, reeditate și intrate definitiv în patrimoniul cultural al țării sau chiar al universului.

Mai trist este destinul periodicelor, ziare și reviste, care nici nu se păstrează, rareori găsindu-se în colecția cîte unui om păstrător, una anuală completă, și cu atît mai rar, de la apariția periodicului și pînă la încetarea lui. Înșeși marile biblioteci sînt în căutarea lor sau în aceea a completării colecțiilor lor. Hîrtia lor e folosită de gospodine, cînd nu este pur și simplu aruncată la gunoi. Puțini sînt cercetătorii care le consultă, cu riscul de a fi priviți disprețuitor „șoareci de bibliotecă", printr-o metaforă cu subînțeles alimentar. De aceea a fost foarte mult apreciată inițiativa unor edituri, de a reîpări reviste care au făcut epocă în literatura noastră, ca **Dacia literară** (Iași, 1840), sau **Convorbiri literare** (1867). În acest fel se crută vechea colecție, amenințată cu distrugerea prin prea deasă consultare, dacă nu a fost în mod prevăzător microfilmată.

Prin grija lui I. Hangiu, secretarul Societății de Științe filologice din București, și Pedagogică, București, 1978, o carte foarte utilă : **Reviste și curente în evoluția literaturii române**, care după Prefață, „își propune că ofere celor interesați — profesori, studenți, filologi, elevi — o imagine de ansamblu asupra principalelor reviste literare care au determinat curente, școli, direcții și orientări, începînd cu secolul al XIX-lea și încheind cu presa literară contemporană". Inițiativa este binevenită, dar aș lărgi cercul celor interesați, dincolo de școală : oricare cititor pasionat, însetat de cunoștințe cît mai precise și uneori, vorba aceea, de la izvor.

Prima încercare de a înfrînge rezistența cenzurei și de a edita un periodic s-a produs în Transilvania, în ultima decadă a secolului al XVIII-lea, cu proiectatele **Vestiri filosofești și moralicești** ale unei societăți de „savanți din Valahia", de fapi ardeleni, care a obținut aprobarea, dar ea a fost anulată cînd vigilenții cerberi au descoperit adevărul ce li s-a părut subversiv.

La 8 aprilie 1829 apare, cu stăruințele lui Dinicu Golescu, **Curierul românesc** al lui I. Heliade-Rădulescu.

Șerban Cioculescu

Continuare în pag. a 7-a

„Arta lecturii" și alte lecturi

Nicolae Baloiă a scris o nouă carte despre cărți : unele dintre ele sînt cărți despre alte cărți, cîteva dintre cele din urmă tratează despre cărți. Dacă un jurnal de cititor, cum este **Arta lecturii**, ar putea fi rezumat, rezumarea s-a și efectuat. Nu scrie autorul că o bibliotecă este un univers în expansiune ? Mai mult. „Totul nu e decît literatură — cum spunea odată cineva. Decît ? Reducția se revelează, paradoxal, o expansiune. «Decît» poate să însemne «doar atît», dar mai poate însemna și «exclusiv». Subminarea, în loc să spulbere edificiul, îl fundează din nou și mai solid, pe baze proprii" (p. 290). Eseurt despre Universul devenit Carte, eseurile unui degustător senzual, bucurîndu-se de contopirea cu acest univers-carte, în care găsește cosmosul, omul, arta și, mai presus de orice, pe scriitor (să mai adăugăm că,

Mihai Rădulescu

Continuare în pag. a 3-a

cronica literară

Apostol Gurău: „ÎNCEPUTUL VERII ASTRONOMICE"

Cornel Nistorescu: „ÎNTÎMPLĂRI ÎN LINIȘTEA UNEI FOTOGRAFII"

Debutul lui Apostol Gurău cu povestirile din volumul **Începutul verii „astronomice"** amintește de debutul lui Fănuș Neagu cu **Ningea în Bărăgan.** Aceeași explozie lingvistică, aceiași eroi focoși, același colț de țară. De data asta însă nu mai avem de-a face cu țărani la casele lor ci cu țărani angajați ai marilor uzine. „Talentul său, scrie pe coperta cărții Marin Preda, sesizează mutații psihologice frapante, într-un stil fără înfloriturl, fidel faptelor de viață, care prinde interesul cititorului din primele fraze și îl captivează, semn al unei inzestrări deosebite și promițătoare". Interesant este că una din schițe, **Măgăoaia**, amintește de monologul **În ceată al** lui Marin Preda prin concentrare și pregnanță. Aici confesiunea explozivă care alcătuiește din cîteva tăieturi un portret și conține explicit o biografie dureroasă e a unei femei. Inzestrarea prozatorului e evidentă în capacitatea de a concentra pe spațiu scurt, de a păstra fiorul de autenticitate al descărcării sufletești. Apostol Gurău e foarte atent la felul cum vorbesc eroii lui. Limba lor e plină de prospețime, coloare și metaforă. Un țăran alungat din sat de trădarea nevestei și ajuns muncitor faimos la combinatul gălățean caracterizează așa ce-a pierdut plecînd de-acasă : „N-am pierdut mare avere-n sat, am lăsat apa pe foc și iepurele-n cîmp. Hai, mai toarnă, Ene !" Predilecții foarte asemănătoare celor din proza lui Fănuș Neagu caracterizează și povestirile lui Apostol Gurău. Autorul are plăcerea inserturilor care șochează prin aceasta producție folclorică urbanistică : „S-a dus Tanța la Constanța, / Tanțo fa, / S-a dus după semănătură, / S-a-ntors cu burta la gură, / Tanțo fa..." Apostol Gurău scrie cu multă plasticitate și coloare lexicală fără a încărca inutil povestirea. Iată începutul abrupt și elocvent al povestirii **Rogojina** în care inserturile de oralitate indeplinesc artisticește o funcție precisă : „Bădia Gheorghe Butiseacă e operator la Laminor, n-ai treabă cu el, mai ieri îi cîntau greierii în crăpăturile de la călcîi și-ntuneca soarele cu căciuloiul de oaie, și-acu, cînd să fie și el om din vacile noastre, dă cu bita-n baltă : tot schimbul doi a făcut **colaterale**, am greșit grosimea tablei.

Inginerul Toader Hrib, chemat la direcție, n-a fost pe față și, cînd s-a-ntors și-a băgat de seamă, a răcnit o dată de i-au sărit năsturii de la beregată ca un scuipat :

— Tot schimbul penalizat cu cinci la sută din tarifar, avem beneficiari pretenții ?" Universul e al unei lumi care-și schimbă uneltele și profesiunile păstrînd însă și sigiliul vechilor deprinderi. Proza lui Apostol Gurău e plină de țărani la ei acasă, de țărani care devin muncitori, de țărani care se mîndresc cu noua profesie, de muncitori care-și amintesc cu plăcere de satul natal, de ingineri și tehnicieni tineri, maiștri încercați și alții, o lume în ebuliție în care energia se cheltuie în fiecare moment și temperatura sufletelor și a mușchilor e-ntotdeauna ridicată. Titlul cărții reflectă ceva din această stare de spirit care traversează aproape toate paginile cărții. Un soi de romantism caracterizează pe mulți dintre acești tineri care au sentimentul pionieratului și al întemeierii unei lumi noi, iar această febră face proza lui Apostol Gurău și mai interesantă. Unele întîmplări sînt amuzante. Inginerul Alstanei nu mai știe ce să facă pentru a-i înșira în secretele tehnologiei pe băieții veniți de la țară și apelează la ajutorul unei fete care vreo trei zile prin fața semănului a cursanților, își schimbă rochiile, coafurile, se mușcă cu înșelăciune". Alstanei constată că băieții învață în trei zile cît altădată în opt și divulga unui coleg secretul. De-aici dezamăgirea : fata înțelege că e doar o momeală pedagogică și se supără. Povestirile lui Apostol Gurău sînt cuceritoare prin spontaneitatea metaforică, prin coloarea limbajului, prin nota de inedit a împrejurărilor, prin siguranța cu care inderul autorului trimite pe cititor către o lume ineditâ. **Începutul verii astronomice**, bucata care dă titlul întregului volum, cea mai lungă dintre toate, atestă posibilitățile prozatorului pentru nuvelă. Nu mai avem de-a face cu esențioase explozive de viață ca în majoritatea cazurilor ci o istorie bine construită, cu personaje bine caracterizate, care se mișcă în aceeași pastă tondă care dă o trăsătură particulară povestirilor lui Apostol Gurău. Tentativa de crimă descrisă aici divulgă anlecarea autorului către senzațional, pînă acum bine strunită. Apostol Gurău e un prozator de un talent indiscutabil și dacă regimul spontaneității care guvernează pînă acum povestirile lui va fi depășit vom avea în el un prozator adevărat.

Un motto nimerit pentru cartea lui de reportaje, **Întîmplări în liniștea unei fotografii**, și-a ales Cornel Nistorescu : „Există dacă realități a căror imensă, zdrobitoare greutate nu o simțim, dar fără de care nu putem trăi : aerul și istoria". Citatul e din Blaga și așezat în fruntea cărții, exprimă bine spiritul ei. Cornel Nistorescu este interesat de „aerul" locurilor și de dimensiunea istorică a faptelor, împrejurărilor, personajelor pe care ochiul său de reporter le cercetează. Care e spiritul reportajelor sale o spune chiar cel care dă bulul volumului. **Întîmplări în liniștea unei fotografii**, unde este refuzată lăcomia de spectacol grăbit a turiștilor grăbiți să vadă mult și repede, să înmagazineze ochiul cu aparatul de fotografiat. Acești sînt oameni care „nu se predau obiectelor". Cornel Nistorescu este un „turist" care se predă obiectelor. El se „cufundă" în fiecare fotografie din care scoate o istorie și o semnificație. Nimic nu i se pare simplu, inutil și de prisos într-un Muzeu de istorie care este Muzeul de istorie al R.S.R. Obiecte unele de trecerea timpului, vremilite, scrisori, fotografii sînt făcute să vorbească. Reporterul plonjează de la ele ca de la un stop-cadru cinematografic care se lungește brusc și devine un film mai lung sau mai scurt, după cum o cer împrejurările. Cîteva rînduri inalterate bătălii de la Mărășești, deși știa că va muri, nu am vrut să mai citească o dată. Romeo și Julieta este un fals reportaj despre războiul prim mondial. Tehnica e a alternării de planuri trecut-prezent mimată cu abilitate de autor care reușește astfel să ne facă portretul unui veteran al primului război mondial și totodată o reconstituire parțială dar semnificativă a vieții de front de atunci. Reporterul n-a ales un erou ci un supraviețuitor, un bătrîn care vede războiul ca eroul lui Stendhal din spatele liniei intîi. Sînt evocate fapte în care nu eroismul confecționat de literatură e coviîșitor ci simplitatea și firescul unor gesturi, autenticitatea lor. Ceea ce impresionează în reportajele lui Cornel Nistorescu, construite întotdeauna ingenios, este grija pentru autenticitate. Toți oamenii pe care-i aduce în pagină sînt credibili, replicile lor de o mare naturalețe, întîmplările pline de substanță. Împotriva unui anume viitor exploatează tocmai autenticitatea unei povestiri. Un tehnician din Transilvania care a făcut frontul de răsărit istorisește reporterului epopeea existenței lui militare. Calitățile amintite se vădesc și aici din nou : totul e credibil, fluid, surprinzător prin marea doză de realism. Autorul nu cade niciodată pe teme găunoase, pe situații fadă, pe indivizi lipsiți de interes. Într-un reportaj despre Sulina se reconstituie ciudata întîlnire a unui turnător, Tecuci pe nume, cu un fel de mag care-l învață totul pentru a dispare și apare ca un personaj de basm : Frant Molis. Priceperea reporterului nu e numai de a decupa felii interesante din real ci și de a le regiza cu abilitate după modelele prozei de ficțiune. Acest transfer e permanent în volumul lui Cornel Nistorescu. Reporterul compune respectînd conturul nuvelei sau al romanului, dar materia, personajele nu sînt fictive. În **Infinitul trece ritezadă prin centrul unui oraș de provincie** personajele sînt o stradă, o casă sau orașul. Ni se relatează ca și cînd totul s-ar petrece sub ochii noștri cum se modifică și crește o stradă, cum se îmbogățește uman, cum devine un element urbanistic cu o semnificație nouă. Tema a doua, asemenea în prima, este aceea a urbanizării țăranilor, care se mută la oraș, sporesc străzile, animația lor, profesiile familiare locului, dau o cu totul altă înfățișare orașului. Timpul e comprimat în pagina reporterului și sub ochii noștri se scrie monografia unei străzi, a unei mori, a unei clădiri prin evocarea cîtorva momente semnificative. Ochiul și observația sînt aici ale sociologului care știe să transforme în pagină de literatură constatarea seacă. Unul din păcatele reportajului contemporan a fost și este lirismul fără acoperire. Cornel Nistorescu evită acest fals. În reportajele lui lirismul nu e un scop în sine ci o rezultantă, care nu grevează epicul, nu năclăiește siropos pagina. Pericolul în aceste reportaje, care arată o înzestrare evidentă pentru proza propriu-zisă, vine din prea mare dexteritate a autorului. **Întîmplări în liniștea unei fotografii** afirmă un reporter cu stil personal și captivant.

M. Ungheanu

viața cărților

Experiment și autenticitate

● Sub titlul misterios **Inițiere și elogiu**, Ion Țugui *) a publicat la Editura „Cartea Românească" un amplu „poem antirăzboinic", în patru cînturi și un epilog, care îl poate contraria pe cititorul obișnuit cu o versificație mai simplă și mai săltăreață. Versurile lui Ion Țugui sînt, de fapt, versete, aducînd aminte prin intonația lor tînguitoare și profetică de stilul biblic. Pe de altă parte, imagistica luxuriantă și, pe alocuri, prolixă — prezentînd unele similitudini cu arborescența frazei suprarealiste — face ca scrierea în ansamblul ei să aibă un aspect... hieroglific !

Dacă dorința de a citi cartea supraviețuiește însă șocului provocat de prima răsfoire, se ajunge, treptat, la o familiarizare cu insolita convenție lirică propusă de autor și la descoperirea unor oaze de poezie care merită contemplate.

Cele patru cînturi sînt închinate unor personaje arhetipale — **Morarul, Păstorul, Femeia** și **Înțelepțul** — care, în viziunea autorului, rezumă, probabil, însăși ideea de umanitate. Invocarea lor constituie însă, practic, numai un pretext pentru configurarea unei viziuni de coșmar; este vorba despre modul cum s-ar inițializa planeta noastră după declanșarea unui război atomic.

Pentru a reprezenta o lume dezumanizată, Ion Țugui nu recurge doar la imaginea, de anvergură apocaliptică, a dezagregării materiei ; confirmînd opinia lui Garabet Ibrăileanu despre natura spiritului critic la moldoveni, el aduce adesearl în prim-plan și un fel de garje ale tehnicismului excesiv, fenomen față de care manifestă o respingere totală și chiar oroare. Iată un exemplu : „Lumea metalelor complicate în stare de haotică funcționare, și filosofi moderni pornind spre orașe și sate, spre marile pustiuri să propovăduiască de la catedrele lor mobile și tranzistorizate, întoarcerea la natură...".

În continua lamentație care constituie „materia" poemului se fac auzite, citeodată niște fericite triluri, naive și tocmai de aceea mai impresionante decît cea mai laborioasă retorică. Cele mai multe dintre ele au o tăietură aforistică, de genul : „Vreme de șase milenii a cucerit păstorul singurătatea, și ne-a lăsat fluierul, cel mai simplu obiect din cîte a născocit vreodată sufletul omenesc...".

Interesant este, apoi, faptul că, în vasta și bizara sa tapiserie lirică, Ion Țugui țese și firele unor stiluri „lumești", cum ar fi stilul articolelor de ziar. Unele fraze par, de pildă, extrase de pe ultima pagină a cotidienelor noastre : „...pretul unui obuz nuclear, mai mare decît viața savantului care l-a inventat... prețul unei ținte atinse ar fi de-ajuns pentru hrana unei planete de copii..." Aceste inserții accentuează modernitatea textului, prezentîndu-l pe autor ca pe un inventiv și pasionat „pilot de încercare" în domeniul tehnicii poetice.

Alex. Ștefănescu

*) **Ion Țugui : „Inițiere și elogiu", Editura „Cartea Românească", 1978.**

Reportaj de călătorie

● Dominant afișată în publicistica moldovenească și munteană, Reportajul de călătorie își arrogă prezența, aparent azi doar ici-colo, întîmplător, în urma vreunei spectaculoase drumeții exotice.

Iată însă că, spre sfîrșitul anului trecut, Paul Decei, autorul mai multor lucrări cinegetice și halieutice, propune o carte de reportaje *) cu temă generoasă : spațiul carpatin, largile sale implicații, rezonanțele istorice ori artistice ale vreunui legendar colț românesc inaccesibil, energia cu care oamenii munților vin în întîmpinarea contemporaneității.

Scrisă frumos, cu un limbaj extras din recuzita romantică, cu metafore impresioniste, descrlind frumusețl naturale de structură bogziană — animiste, panteice, antropomorfice — cu largi divagații — referind asupra istoriei tulburătoare aureolată de mit sau document, a geografiei cercetate, povestind, cu har, năpraznice întîmplări aflate în memoria vreunui monument sau a unei ruine, sau numai în memoria ierbii, acoperind singele oștenilor din bătăliile uitate, citind amplu mari scriitori care au premers spiritual această recentă faptă peripatetică — volumul lui Paul Decei este în egală măsură exponent al reportajului de călătorie și al reportajului literar — într-o definiție dintre cele mai reverențioase față de tradiție.

Poate că naturismul și expozeul literaturizant — în sensul bun al cuvîntului — ar fi condamnat cartea la un parfum patinat, la un paseism edulcorat, dacă toate aceste rafinate dar revolute modalități reportericeștl nu ar fi avut teme contemporane — asimilîndu-le, făcînd corp comun cu problemele cele mai sensibilizante ale secolului nostru, ale deceniului nostru.

Cercetînd istoria și literatura unor locuri, frumusețea lor ingenuă Paul Decei descoperă înnoirile ultimilor ani : industria și organizările de tip industrial, la altitudini alpine, mutațiile de conștiință, neliniștea transformărilor fulgerătoare. Cu profesionalism, cu date științifice, cu dezvoltarea unor prognoze documentate și plauzibile autorul relevă nu numai schimbările masive survenite în viața naturii montane — eforturile oamenilor răspunzători de viața pădurii fiind remarcabile în sensul îmbogățirii noastre cu arbori, sălbăticiuni, păstrăvi — ci riscurile deschise de aceste schimbări, adică în primul rînd poluarea, avînd la origine fie ceea ce numim reziduurile industriale, fie indiferența și lăcomia necugetată.

Cu eforturi și voință, arată Paul Decei, riscurile care corodează natura pot fi înlăturate. Din această cauză, **Străbătînd văile carpatine** nu e în primul rînd cartea unui specialist și a unui talentat condei despre natură, ci mai ales o expresie a conștiinței naturii.

Radu Anton Roman

*) **Paul Decei : „Străbătînd văile carpatine". Editura „Albatros", 1977.**

Paul Valéry și europenismul

● O carte românească despre Paul Valéry *) (după aceea a lui Virgil Naumescu, lipsită de ecoul necesar) e menită să resusciteze și să fecundeze discuțiile autohtone despre valoarea cunoașterii, despre destinul culturii moderne, despre sensul „europenismului" și despre modul de integrare a culturii române în cultura europeană. Față de rarele studii anterioare scrise la noi, în lucrarea Gabrielei Negreanu se remarcă efortul de a-l privi pe Paul Valéry, printr-o „ipoteză unificatoare", în esența, adînclmea și constanța gîndirii sale. Cum în literatura română a fost receptat mai mult esteticianul Valéry, Gabriela Negreanu acordă o atenție considerabilă filozofului (deși termenul nu-i place lui Paul Valéry), teoreticianului „metodei" din care provine de fapt autorul Poeticii. E drept. Poetica pare să fie un corolar al operei lui Paul Valéry, floarea suavă a unui arbore bogat în ramificații. Nici alte orientări ale acestui spirit nu sînt însă mai puțin importante pentru contemporani, tar un aspect care întrece în valoare chiar estetica sa fi constituie însăși personalitatea lui Paul Valéry, structura umană și, am spune, dacă n-ar fi încă un termen refuzat de el, structura morală a creatorului Valéry. Toate elaborările sale pornesc de la o idee sau de la o atitudine centrală și anume încrederea în puterea individului, a Eului, de a cunoaște prin sine însuși, de a construi și de a se ridica la valori supreme, universale..

„Ceea ce nu se repetă" e un atribut prin care Valéry definește și spiritul european modern, iată un fapt care ar fi trebuit menționat mai bine, cînd s-a discutat și se discută despre sincronizarea culturii române la cultura europeană. Imitația nu e procedeul cel mai potrivit sincronizării, cum poți pretinde, repetînd, să devii egalul irepetabilului ? Dacă acesta este europenismul și dacă Valéry e exponentul său, atunci nu cu Europa ne sincronizăm prin imitație, ci cu alte zone de cultură. Să ne sincronizăm cu spiritul european nu cu manifestările lui particulare, succesive, nu cu una sau alta din lucrările lui Valéry, ci cu spiritul lui Valéry (al cărui dicton era: „J'invente donc je suis") cu însăși mobilitatea și vivacitatea gîndirii deci, așa cum ne îndeamnă Valéry însuși cînd spune : „Adevărata tradiție în lucrurile mari nu este de a reface ceea ce au făcut alții, ci de a regăsi spiritul care a făcut aceste mari lucruri și care ar fi făcut cu totul altele în alte timpuri".

Dar acest spirit îndrăzneț, viteaz, din familia unor mari iconoclaști ca Descartes, Bacon, Voltaire, nu e ferit de contradicții și, în consecință, de sfîșieri mascate sub haina raționalismului incoruptibil. El duce la absurd ideea unui eu rațional, devînd rațiunea „comună" a lui Descartes într-o rațiune privilegiu al spiritelor alese. E promotorul unui supraom rațional, ca Nietzsche al unui supraom vital și nu întîmplător un cercetător scrie o carte despre similitudinile dintre ei. El desparte net spiritul rațional de pasiunile contingente, urmărind să înalțe inteligența spre cunoașterea supremă. Mai mult, disociază rațiunea și de implicatul său moral, preconizînd o stare pură a inteligenței analogă matematicii și geometriei. Matematica, geometria Valéry dorește s-o realizeze în studiul umanului, al artei de pildă și chiar izbutește într-o măsură. Izbutește poate, — așa cum o spunea H. Bremond, nu fără a-l interpreta oarecum pro domo, — să dea, în poezia sa, o expresie precisă imprecizabilului ; izbutește să ne convingă în cursul de Poetică, de necesitatea elaborării lucide a inefabilului și de obligativitatea construcției științifice a ermeticului. Nu ne convinge în această măsură de viabilitatea unui MOI PUR ca determinant suprem și esențial al ființei umane. Paul Valéry însuși se plîngea adesea de instabilitatea acestui „absolut al conștiinței", știa dificultatea de a-l construi și mai ales de a-l permanentiza. Inteligența e o facultate superioară, dar e supusă alterării, comportă variații și intensități diferite de la un moment la altul. Întrebările vin de la sine : se poate reduce existența umană la cunoașterea intelectului pur, se poate califica ori defini numai prin demersul inteligenței ? Paul Valéry nu altul, avea adesea ezitări („Uneori gîndesc ; și uneori sînt") se îndoia se pare periodic de justețea unei edificări a omului prin elaborările exclusive ale Eului „inteligent". Ce altceva vrea să însemne critica profundă și principială formulată de Valéry la adresa civilizației moderne, civilizație izvorîtă esențialmente din lucrarea intelectului pur ? El, amoralistul Valéry, amendează inadvertențele civilizației tehnice, tocmai dintr-un unghi moral : subordonarea mașinii unor interese politice meschine, suprimarea condițiilor naturale pentru naștere și exersarea superioară a spiritelor, anularea climatului „primitiv", sănătos al vieții omenești etc. E un corectiv fundamental pe care omul îl aplică metodicianului încît eseurile lui despre civilizație ne relevă un Valéry contre Valery plin de semnificație. Acest ethos subiacent apropie Eul lui Valery de un Eu moral, concept mai cuprinzător și care e capabil să arunce punți mai solide între existență și cunoaștere, ferindu-l, într-un fel, de mult prea aridul său elitarism teoretic.

Marian Vasile

*) **Gabriela Negreanu : „Paul Valery și modelul Leonardo". Editura „Albatros" 1978.**

Vitraliile unor eseuri

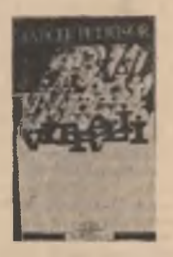

● Nu toate articolele reunite de Marcel Petrișor în volumul său **Vitralii** *) sînt eseuri. În accepția curentă a termenului și nici „încercări", dacă ne gîndim la o eventuală retorică a modestiei. Autorul lor are însă o certă înclinație spre speculația filosofică și posedă știința de a deschide ferestre și de a călători spre inima unor probleme foarte diverse, ce merg de la filosofie la estetică ,de la literatură la pictură, de la orfism la o antologie recentă, înclinația lui Avram Iancu, de la teatru ca orgie dionisiacă pînă la proiectarea unei modalități dramatice, ce și-ar asuma deopotrivă funcțiile diatribei și ale seminarului. Studiile sale, **Tehnica și problema întoarcerii la M. Heidegger (1968), Funcția epistemologică a esteticului contemporan (1968), Curente estetice contemporane** (1972) sînt mai degrabă „precopsitoare" decît „desfătătoare", dacă e să folosim termenii unei dihotomii legate de Școala ardeleană, pe care Marcel Petrișor ni-i reamintește. Chiar vocea autorului sobră, precisă, superior distantă, voit impersonală (dar profund angajată) fermă și uneori apodictică pare să fie incompatibilă cu condiția de exercițiu critic nesistematic prin excelență a acestui gen, practicat de spiritele vagante. Această impresie se întărește în lectura **Preliminariilor critice**, unde e vorba la tot pasul de ordine și sistematizarea problematicii, de neevitarea dificultăților teoretice și exigențele maximei obiectivități (utopie ?!) într-un scriș prodomic ce culminează cu o idee leitmotiv a eseurilor lui Marcel Petrișor anume că „ordinea e împotriva entropiei". Acest nucleu generic e prezent dealtfel în toate cărțile autorului, delimitîndu-i și opțiunile legate de arta plastică, vizibile în analizele operei lui Grünewald (1971) sau articolele din acest volum despre **Realismul lui Albrecht Dürer și Compoziția plastică sau viziunea lui Altdorfer. Simptomatic e și studiul consacrat în Vitralii lui Bolleau, Legislator al ordinei în artă.**

Adept al propoziților și echilibrului, ofensiv pînă la execuție cu tot ce ține de entropie și criză a rațiunii ori afectivității umane, fie acestea îmbrăcate în haina unor idei, teorii, sisteme, mecanisme culturale ori prognoze de tip **Șocul viitorului**, Marcel Petrișor alege întotdeauna ripostarea și nu ouloarea ideilor. Ochiul lui e atras de geometria și logica meditației critice și nu de arabescuri ori „garguiuri" spectaculoase. Totuși aceste discursuri ori fragmente de discursuri teoretice atente la ordinea și organicitatea demonstrației, plecînd de la perspectiva lui „filozofie vorbind" alunecă în eseu. Și în acest sens execuția lui M. Foucault e exemplară. În primul rînd neașteptată, dacă ne gîndim la aspectul de conspect al studiului instalat după ironia, totuși prevestitoare, cu care debutează. Rezumatul acesta atent, minuțios și cuminte al cărții devine aproape imperceptibil o mașină de spart zidurile unei confuzii, un fel de car de asalt al unei cetăți impresionante, de idei și erudiție, e vorba de celebra **Les mots et les choses.** Tot procese subtile și recunoașteri avizate, întîlnim și în studiile ce discută **Modalități ale criticii contemporane, Pentru sau împotriva noii critici**, ultimul excelentă lecție a celor ce vor „să înlăture filozofia de la marea masă a bucatelor" de dragul criticii imanente, făcînd însă penibile confuzii între esență, ființă și structură, identificînd scopul cu finalitatea sau ignorînd faptul că „judecățile de valoare" nu sînt judecăți analitice, ci axiologice. Scrlind despre fenomenologi și existențialiști, despre imanentiști și transcendentaliști, despre prima estetică românească și Dostoievski, despre un Unamuno și deviza lui „Să hispanizăm noi Europa", aruncată în fața „orgoliosului spirit teuton, în momentele sale de expansiune" și „argumentele marilor estimări valorice, pe care le deține graiul românesc" și noima românească, despre **Iubirea în poezia franceză medievală** ori poezia lui Ștefan Augustin Doinaș și Mircea Ivănescu, analizînd proza lui A.D. Munteanu din perspectiva filozofiei lui „Ca și cum" (Als Ob) sau rezumîndu-se la o suită de exclamații pentru a înșira cîteva **Intuiții gogoliene**, Marcel Petrișor nu face în realitate risipă de disponibilități și nici exces de eclectism după cum nu pare a fi un adept al gîndirii mozaicate, guvernate de imagine. Articolele lui sînt concepute precum medalioanele, lobi, rozetele, rozasele ori simplele fragmente de sticlă pictată ale unui vitraliu, în funcție de armătura de fier a unor principii, ordonatoare.

Doina Uricariu

*) **Marcel Petrișor : „Vitralii". Editura „Eminescu", 1978.**

REVISTA REVISTELOR

„Angoasa estetică"

Două interesante atitudini critice prezintă revista *Contemporanul* sub semnătura lui Vasile Nicolescu și Liviu Călin. Primul semnează în numărul 5 al revistei articolul *Adevărul operei și optiunea criticului* în care se oprește asupra „angoasei estetice" care face pe unii comentatori să fugă de aspectele sociale, politice, ideologice ale operelor de care se ocupă. Scriitorii vidați astfel de conținutul specific și caracterizant al operei lor sînt în articolul citat Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, G. Călinescu. Partea cea mai ocolită a operei lor este cea de semnificație acut socială, ne semnalează criticul, multe din aceste opere fiind scrise de acești mari scriitori în ultimii treizeci de ani. Deși autorul articolului nu nominalizează exegezele avute în vedere, problema e reală și intervenția oportună.

Un articol polemic cu un obiectiv precis de data aceasta este cel semnat de Liviu Călin în numărul 6 al aceleiași reviste sub titlul *Cînd „anamneza este însoțită de metempsihoză"* și în care este vizat limbajul bombastic, perspectivele critice inadecvate folosite în prezentarea unor scriitori români. O adevărată bețe de cuvinte populează adesea pagina critică a unor comentatori de literatură contemporană, ne spune autorul, și această revărsare de cuvinte împiedică accesul la cunoașterea operei și a autorului în loc să-l ușureze. Liviu Călin criticâ mai ales limbajul pretențios, noțiunile neasimilate, care creează dificultăți la lectură și produc un efect invers celui scontat. Numărul mare de exemple convingătoare ne arată cît de operantă este coborîrea din planul general la chestiuni concrete.

CARTEA DE DEBUT

Aureliu Cornea și „biografia" operei (III)

Vasă-să-zică, a poposi asupra genezei celei de a doua părți (analiza operei) a capitolului consacrat lui Aureliu Cornea de G. Călinescu în **Istoria...** să constituie o operație interesantă din cel puțin două motive. Întîi că textul original **(Un scriitor tînăr**, „Viața literară", nr. 63 din 2 nov. 1927), își asumă riscul de a fi redactat sprijinindu-se, în cea mai mare măsură, doar pe bucățile de proză aflate în manuscris. Deducem de aici că starea falnică a acestora, în sfîrșit, nu-i mai sperie pe critic și că, mai mult, impresia artistică produsă de ele este atît de favorabilă încît faptul îl determină a pleda, în scris, pentru debutul editorial al tînărului și necunoscutului autor. Negru pe alb, fraza cu care se încheie articolul **Un scriitor tînăr** arată astfel: „Aceste însușiri ne îndreptățesc deci să așteptăm cu interes volumul de proză al d-lui Aureliu Cornea". În al doilea rînd, e de reținut că, în ce-l privește pe G. Călinescu, a scrie un articol „ocazional", un articol inscriindu-se deci în sfera a ceea ce numim critică de încurajare și susținere, nu însemnează nicidecum a spune lucruri binevoitoare, de circumstanță, destinate a fi date uitării. Răspunderea morală, implicit estetică, își exercită prerogativele chiar și în asemenea împrejurări. Ambiția subînțeleasă a criticului este de a formula judecăți definitive încă din această fază a contactului cu opera unui scriitor. Reamintim în treacăt (am mai făcut acest lucru în studiul **Nuvela și povestirea contemporană**, 1967) că un exemplu instructiva similar ni-l oferă cazul lui Eusebiu Camilar căruia G. Călinescu îi consacră rînduri elogioase („Viața românească" nr. 7, 1938), sprijinindu-se pe lectura în manuscris a amplei povestiri **Cordun**, pentru ca, după aceea, consecvent, în **Istorie...**, să consacre aceluiași autor (încă) needitat pasajul ce urmează:

„Poezii promițătoare și proză de evocare a unei copilării moldovene chinuite **(Cordun)** răspîndește prin reviste Eusebiu Camilar, în așteptarea editării scrierilor sale". Împrejurarea că în chiar articolul din „Viața românească" povestirea **Cordun** e definită ca un original „poem tribal" e de presupus că a cîntărit destul de mult în balanța evoluției ulterioare a scriitorului, de vreme ce în anii imediat următori el dă la iveală alte două impresionante „poeme tribale". **Prăpădul Solobadei**, 1943, **Turmele**, 1946. De altminteri, criticul însuși pare să fi fost satisfăcut de faptul că cele două scrieri îi confirmă diagnosticul, intrucît în compendiul **Istoriei...** e de părere că Eusebiu Camilar se impune atenției și prin calitatea sa de „prozator totdeodată de un realism negru".

După această „parantează" — totuși, atît de semnificativă, credem, pentru „teza" generală a comentariilor de față — să revenim la **cazul** Aureliu Cornea întrebîndu-ne care anume sînt efectele terapeutice declanșate de apariția articolului **Un scriitor tînăr** al lui G. Călinescu. Este adevărat, scopul „propagandistic" imediat — apariția volumului — nu se realizează, căci broșura intitulată **Odaia ambulantă** (1930) cu cele 14 pagini ale ei (nuvelele **Mahala** și **Interior**), nu întrunește nici pe departe însușirile unei adevărate cărți de debut. În schimb, efectul imediat, în sens „propagandistic", e de căutat în altă direcție: sporirea gradului de solicitudine din partea publicațiilor literare și din partea criticii. Sub primul aspect, este cu totul instructiv să luăm aminte la bibliografia operei lui Aureliu Cornea, așa cum ne-o înfățișează Artur Silvestri în notă asupra ediției. Se constată, astfel că [illegible] la apariția articolului **Un scriitor tînăr**, Aureliu Cornea izbutise să tipărească, datorită exclusiv lui G. Călinescu, doar bucățile ce urmează: **O scrisoare** („Sinteza" nr. 1, aprilie 1927), **Postscriptum** (idem, nr. 2, mai 1927), **Dușmani și prieteni** (idem, nr. 3—4, iunie-iulie, 1927). Începînd însă cu primele luni ale anului 1928, deci îndată după apariția articolului semnat de G. Călinescu, rezistența celor mai importante reviste ale vremii (cu excepția **Vieții românești**, amînunt ce-ar merita el însuși un scurt examen) scade, parcă, dintr-odată. Aceasă notă asupra ediției arată că tot ce a mai rămas de la Aureliu Cornea se bucură de lumina tiparului în revistele „Viața literară", „Universul literar", „Gîndirea", „Vitrina literară" și „Tiparnița literară". Nu e deci nici o exagerare și nu patetizăm prin nimic faptele spunînd că efectiv, G. Călinescu este acela care și sub acest raport (de fapt cel decisiv) salvează de la dispariția definitivă scrierile lui Aureliu Cornea. Cît despre forța de persuasiune a textului călinescian în rîndurile criticii, să remarcăm investigațiile încununate de succes întreprinse de Artur Silvestri din care rezultă că marele critic și-i alătura în „campania" sa pentru izbînda lui Aureliu Cornea pe Camil Petrescu, Perpessicius, Emil Gulian și I. Valerian.

De o excepțională importanță sînt, de asemenea, consecințele pe care articolul **Un scriitor tînăr** le are asupra stării de spirit a lui Aureliu Cornea însuși. Gestul lui G. Călinescu produce o adevărată răsturnare în conștiința tînărului scriitor. Cîștigarea încrederii în sine, în destinul său literar, iată nucleul iradiant al acestei răsturnări. Mai mult, în patul de suferință prieteniță de boala ce-i va aduce în curînd sfîrșitul, Aureliu Cornea se însenînează, iese din crisparea sa lăuntrică, din mizantropismul său maladiv și are, în sfîrșit, revelația prieteniei literare. Această ultimă descoperire îi dă tăria de a scrie și de a-și ordona manuscrisele, de a se zbate pentru tipărirea lor, într-un cuvînt, îi dă tăria de a se sustrage neantului prin fapta sa artistică. Din nefericire, nu cunoaștem scrisorile de răspuns ale lui G. Călinescu, pentru a putea reconstitui mai exact „romanul" prieteniei literare dintre acesta și „protejatul" său. Ca într-un gest de suprem omagiu, în schimb, criticul publică postum („Capricorn" nr. 1 din 1930), amintitul ciclu de scrisori primite de la Aureliu Cornea. Am mai citat în folletonul precedent din ele. Comparînd însă fragmentele respective, desprinse din două scrisori expediate înainte de apariția articolului **Un scriitor tînăr** cu pasajul ce urmează, detașat din scrisoarea datată **28 ianuarie 1928**, va fi lesne de sesizat fundamentala schimbare a stării de spirit ce are loc într-o atît de scurtă perioadă de timp: „Dragă d-le Călinescu. Pentru că țineam să viu din zi în zi la București, nu ți-am trimis pînă acum un singur cuvînt. Bineînțeles, aceasta nu poate stîrbi întru nimic frumoasele afecțiuni dintre noi care niciodată nu s-au exteriorizat prin cuvinte, ci prin fapte. Sunt nerăbdător să mă văd mai repede lîngă d-ta. Sper că pînă la 1 fev. să fiu în București. Aici pentru mine e monoton și nu scriu mai nimic. Nu mă duc nicăieri la nimeni. În București, datorită d-tale scriu în fiecare zi. Scrie-mi dacă ai timp căci îmi face mult bine. Cu tot dragul al d-tale (A. Cornea). Ce să fie oare de nu mi-a publicat încă nimic Camil Petrescu? Dacă ești informat răspunde-mi".

Articolul **Un scriitor tînăr** luminează ultimii ani de viață ai unui disperat și asigură „prozei scurte" românești interbelice un capitol dintre cele mai distincte: un capitol (vom încerca să arătăm acest lucru în viitorul și ultimul folleton al prezentului „serial"), comparabil, în chip straniu, cu un altul intrat deja în conștiința critică actuală. S-a înțeles, sperăm, că este vorba de destinul postum al operelor lui Pavel Dan.

Nicolae Ciobanu

AVANPREMIERE EDITORIALE

Ion Caraion : „Cîntecul singurei" (Le chant de l'unique)

Mă aflu din nou în bîrlogul lui Ion Caraion, la locuința lui dintr-un bloc de pe șoseaua Colentina. Îi spun poetului că într-o vară l-am găsit aici pe tatăl său Mihai, azi în vîrstă de 88 de ani, care mi-a relatat o mulțime de lucruri interesante despre comuna Rușavăț (azi Vipereștl) de lîngă Buzău, unde a văzut lumina zilei și fiul său, viitorul scriitor.

— De cînd n-ai mai fost pe acolo ? îl întreb.

— **L-am văzut pe tata și acum două săptămîni, i-am dus din nou niște cărți, fiindcă de cîte ori îmi scrie nu uită să-mi amintească să-i mai procur ceva romane că-ți de nuvele sau de știință agricolă.**

— A răzbătut imaginea acelei așezări a copilăriei în vreunele din lucrările lui Ion Caraion ?

— **Fireste în poeme, în primul rînd. Una a fost** Satul de la marginea bucuriei **apărută în volumul** Necunoscutul ferestrelor **(din care ulterior mi-am îngăduit să transcriu, pentru iubitorii dintotdeauna al versului : „Zăpezile călătoreau lenește / ca la-nceputul genezii / M-am născut într-un sat ca o bubă. / Sub munții amiezii. // ...Înfrăgezea durerea și umilea în mine / zăpezile pure. / Satul de la marginea bucuriei / a rămas în pădure. //").**

Pe masa de lucru, alături de fotografiile fetiței poetului, Marta, — se află un morman de file dactilografiate, alături de altele pline ochi cu un scris mărunt numai cu creionul. Este manuscrisul în lucru al traducerii romanului Rezervația de Ward Ruyslinck, membru al Academiei flamande, roman tradus pînă acum în 13 limbi, între care și polonă și ungară.

Mai aflu că tot anul acesta, la Editura „Univers", lui Ion Caraion îi va apare Antologia poeziei americane de la începuturi pînă azi. **„anunțată" de două ori în 34 de ani, din 1945 pînă acum, că a pregătit pentru editura „Cartea Românească" un Jurnal cuprinzînd eseuri de la Eminescu pînă la Baconsky și de la Malraux pînă la Raymond Queneau, și a doua ediție a lucrării** Sfîrșitul continuu (

Argumentele continuității

Obicei, cîntec, lege

Cultura populară românească păstrează pînă în zilele noastre teme și structuri vechi, alături de multe altele noi, și trimite gîndul, prin cele dintîi, pînă la formele originare ale artei, uneori pînă la limanurile istoriei. S-a constatat că nutine popoare au păstrat o cultură atît de veche și de bogată și faptul nu poate fi explicat numai prin mai tîrzia apariție la noi a culturii gramaticalizate. Cultul tradiției și păstrarea datinei ne caracterizează și semnifică vechime și stabilitate, respect pentru istorie și pentru lungul șir al generațiilor care au făurit-o. Fiecare din domeniile acestei culturi, scrutat din perspectiva valorii documentare, constituie o fereastră deschisă spre trecut, pe care îl luminează într-un mod specific, dincolo de document sau chiar în absența acestuia. Ea exprimă continuitate de viață spirituală și se dovedește, alături de limbă, un domeniu cu rosturi fundamentale în păstrarea ființei etnice.

Semnificative sînt, astfel, relațiile dintre obiceiuri și vechile forme de drept cutumiar, întrucît obiceiurile conservă rudimente ale formelor primare de „legislație" care au reglementat relațiile dintre colectivități și membrii acestora.

Despre dreptul cutumiar al băștinașilor de pe aceste meleaguri, dinaintea formării poporului român, s-au păstrat în scrierile unor autori ai antichității cîteva informații de importanță particulară. Iordanes menționează un obicei referitor la relațiile internaționale, după care mesagerii trimiși de geto-daci la înamicii lor în vederea încheierii tratatelor de pace își însoteau propunerile cu sunet melodios de titeră. Atheneo de Naucratis, reproducînd pe istoricul Theopompe, prezintă acest obicei ca generalizat, iar bizantinul Eustathe ca pe o lege specifică geto-dacilor. Lui Aristotel îi datorăm „știrea că agatirșii, adică dacii din munți, verificau legile lor și le cîntau spre a le ține bine minte pe de rost". (V. Pârvan, **Getica**, 167). „De ce se cheamă lege melodia cîntată ?" se întreabă Aristotel. Și tot el răspunde : „Poate pentru că înainte de a cunoaște scrierea, legile se cîntau pentru a nu fi uitate, cum obișnuiesc să facă pînă astăzi agatirșii". N-ar fi exclus ca în acest context să poată fi încadrată și afirmația — ușor criptică — a lui B. P. Hasdeu : el întrevede dacismul prefigurat mai întîi în **doină** care, ca și **daina** lituaniană și străvechiul **dina**, duce la zendicul **daena**, însemnînd „mai întîi cîntec, mai pe urmă lege". Din autinătatea acestor informații reținem în primul rînd versificarea legilor la strămoșii autohtoni și numai în al doilea rînd interpretarea lor cîntată și însoțită de acompaniament muzical.

Indiferent dacă aveau sau nu caracter juridic, toate obiceiurile aveau caracter legic prin repetarea lor obligatorie și aidoma în aceleași împrejurări, prin credința în necesitatea lor, prin funcțiile precise, augurale sau apotropaice, cu care mentalitățile umane de altădată le-au investit. Versificarea legilor și a obiceiurilor avea, fără îndoială, așa cum menționează Aristotel, în primul rînd un caracter mnemotehnic. Interpretarea lor cîntată sau acompaniată de titeră ar putea fi subordonată aceluiași scop, dacă ținem seama de rostul important al melodiei în memorarea textelor la oamenii de cultură folclorică, dar urmărea și potențarea eficienței scontate prin invocarea bunăvoinței atîtor spirite care patronau destinul omului arhaic. Fenomenul a avut, se pare, o răspîndire cvasigenerală în culturile nongramaticalizate.

Cercetările de etnologie juridică românească au încercat să găsească rudimente de legi versificate în frînturi de poezie populară sau în paremiologie. Poeziile care au versificat legile trebuie să fi fost înainte de toate discreții minuțioase, folosind, probabil eu precădere un limbaj nud, sărac în simboluri. Dacă totuși acestea apăreau întretesute în descriere, ele aveau rostul de plasticizare sau de potențare a eficienței scontate. Nu este exclus ca simbolurile și metaforele să se fi îmbogățit cu timpul, după cum nu este exclus ca frecvența lor mai mare sau mai mică să fie determinată și de natura diferită a obiceiurilor descrise. Este cunoscut faptul că în toate culturile primele forme de artă — fie exprimate prin cuvînt, fie cu mijloace plastice — aveau caracter descriptiv. Descriptia nu era străină de concepțiile magice și mitologice ale oamenilor arhaici.

Poezia noastră populară păstrează cîteva specii rituale sau ceremoniale arhaice care descriu obiceiuri : cîntecul bradului, unele colinde sau imagini de colinde despre colindat, ceata de colindători sau despre rituri întretesute în obicei, legate de funcțiile acestuia, plugușorul, cîntecele de secerat, „povestea cununii" (din zona Năsăudului) și unele urări pentru darurile de la colindat (colac, fuior etc.) care au structură de plugușor. Dacă prin obligativitatea lui obiceiul avea pentru societățile arhaice caracter legic, poezia care îl descrie poate avea un caracter asemănător legilor versificate. Pentru că și în poezia obiceiurilor, ca și în legile versificate, rostul mnemotehnic, de însușire și păstrare aidoma a obiceiurilor, este unul esențial, chiar dacă nu este singurul, fiind însoțit de rosturi magice.

Din punctul de vedere al fidelității descrierii obiceiurilor și al încărcăturii metaforice a textelor s-ar putea stabili anumite nivele de similitudine.

Poezia care descrie cu cea mai mare fidelitate un obicei este cîntecul bradului funerar. În numeroase zone etnofolclorice românești este obiceiul să se pună brad împodobit la morții nelumiți, în unele cazuri, mai recent, prin pierderea semnificațiilor inițiale, și la tinerii căsătoriți. Obiceiul face parte din moartea-nunta, bradul avînd semnificația de mire sau mireasă a mortului, și se leagă de vechi credințe dendrolatrice, poate chiar de un totem arboricol. Într-o arie mai redusă decît aceea a obiceiului, bradul funerar are un cîntec specific. Odată cu evoluția mentalității, o seamă de secvențe ale ritualului, care aveau semnificații precise, s-au pierdut : ele sînt însă păstrate în cîntecul bradului, care s-a constituit în vremuri imemoriale tocmai în temeiul descrierii obiceiului.

Într-o altă categorie de texte, în care descripția este mai bogată sub raport metaforic și, prin aceasta, mai puțin fidelă redării literale a obiceiului, se încadrează colindele despre colindat, colindători, casa colindată și gospodar. Nici obiceiul colindatului nu mai păstrează peste tot toate vechile rituri de fertilitate subordonate funcției de urare. Acestea sînt conservate doar în texte poetice. Așa sînt semănatul boabelor de grîu, udatul și prouratul. Dar încărcătura metaforică a colindelor ar putea fi o particularitate cerută de funcția lor de urare la început de an, metafora avînd rostul de potențare a urării.

În cea de a treia categorie s-ar încadra acele texte poetice care nu descriu propriu-zis obiceiul, ci mai ales îndeletnicirea umană pe care acesta o simbolizează și a cărei reprezentare paradigmatică este : plugușorul, poezia secerătului, urarea darurilor. Dintre aceștia cîntecul de seceris și cîteva imagini din „povestea cununii" descriu aspecte ale obiceiului, mai ales actele rituale fundamentale : [illegible] cununii și condiția purității rituale a purtătoarei sale. Plugușorul, „povestea [illegible] și urarea pentru colac descriu, fiecare mai mult sau mai puțin minuțios, toate fazele muncilor, de la arat și semănatul grîului pînă la coacerea colacului care se dă ca răsplată celor care urează cu plugul, colindă sau aduc cununa. Nefiind descriptive a obiceiului, s-ar părea că aceste texte nu folosesc ipostaze noastre. Totuși în acest caz, obiceiurile [illegible] ocrotesc în sfera potențării pe cale magică a rodului, iar textele nu descriu simbolurile ci ocupația ca atare, făcîndu-se [illegible] între simbol și simbolizat, explicitînd semnificațiile simbolului.

Sugestiile referitoare la analogia dintre verificarea legilor cu fenomene de cultură populară

Poartă din Rona de jos (Maramureș)

arhaică atestat la strămoșii autohtoni și versificarea obiceiurilor, păstrată pînă în zilele noastre, pot fi susținute și cu alte exemple desprinse din alte specii folclorice : descîntecele și anumite teme de poezie nuptială ar putea fi domenii utile investigației.

Analogia schițată ni se pare posibilă, pe de o parte, pentru faptul că toate obiceiurile și speciile folclorice la care ne-am referit intră în atributivile cetei de feciori (doar la secerat și la bradul funerar și în acela al cetei de fete), or ceata era o organizație instituționalizată avînd funcții specifice în judecarea abaterilor de la normele de conduită și în îndeplinirea cu strictețe a unor obiceiuri : pe de altă parte, o asemenea analogie poate fi susținută de marea asemănare dintre obiceiurile cu funcție juridică expresă, reprezentînd dreptul cutumiar, și celelalte obiceiuri, granița dintre ele fiind extrem de fluctuantă. Și unele și altele au aceleași caractere, au funcții similare, contribuind la reglarea și ordonarea vieții colectivităților umane, a raporturilor dintre oameni, în spiritul impus de tradiție prin experiența milenară, în spiritul dreptății și al omeniei. De altfel, în vorbirea populară termenii „lege", „datină", „obicei" sînt sinonimi și substituibili.

Păstrarea unor asemenea structuri arhaice vreme de atîtea secole este posibilă numai în condițiile permanentei în același spațiu geografic și în cultul tradiției.

Nicolae Bot

PROFIL

Laurențiu Ulici: De la estetic la psihologic

Aud, și nu foarte rar : Laurențiu Ulici, criticul debutanților. Lucru curios, formula — răutăcioasă — sugerează o (penibilă, desigur) judecată de valoare. Se inscenează „orgoliul" critic prin materialul critic. E adevărat, nimeni altul decît Laurențiu Ulici nu și-a asumat acest risc : e incomod să te ocupi sistematic de debutanți, e și mai incomod să o faci consecvent. Astfel încît figura criticului începe, cu vremea, și cu bunăvoința contemporanilor, să fie vecină cu o acțiune de pedagogie literară, pe nedrept persiflată. Scriind despre debutanți cu o consecvență „înspăimîntătoare", Laurențiu Ulici încearcă să-și teoretizeze gestul pornind de la un sfat al lui Călinescu și punînd în acțiune argumente de psihologie și sociologia faptului literar. Condiția debutantului, textul teoretic din **Prima verba, I** — în care autorul își adună foiletoanele săptămînale din „România literară" —, este o asemenea punere a problemei, în care tonul malițios este reținut, secret, de o structură critică declarat optimistă. Debutantul este, pentru critic, un actor timid ale cărui picioare sînt gata să alunece pe o scenă de gheață. Dar pe cît de timide îi sînt gesturile, pe atît de robustă trebuie să-i fie conștiința scriitoricească. Fiziologia debutantului începe așadar să se alcătuiască numai acolo unde „modul propriu de identitate socială", abia simțit, ia formă conștientă în mintea însului aflat în fața experienței publice. Debutul, se știe, este o ipostază scriitoricească, uneori fundamentală, alteori, nu. Dar, crezîndu-l pe Laurențiu Ulici, nu toate primele apariții sînt și debuturi „Așadar nu despre însul care, în speranța unei viitoare cărți, gîndește că prin intermediul ei devine scriitor va fi vorba în paginile ce urmează, ci despre scriitorul care își pregătește prima carte în intenția de a-și statuta și formal o existență statutată de facto la nivelul conștiinței". Care este însă criteriul de a distinge debuturile false, simple „instrumente", de cele scriitoricești propriu-zise, exemplificări ale unor acte săvîrșite la nivelul conștiinței ? Foiletoanele lui Ulici cuprind cvasiunanimitatea debuturilor din 1973 încoace. Dacă actul e de înțeles din unghi pedagogic, devine inexplicabil tonul uniformizator din perspectiva căruia se alcătuiește peisajul debuturilor. Criticul însuși pare să-și fi uitat punctul de vedere teoretic, odată ce selecțiunile așezate în capul volumelor au în vedere excepțiile valorice, confirmările de la prima carte, în timp ce problema intuirii la debutant a existenței conștiinței scriitoricești e destul de vag conturată. Sub semnul pedagogiei critice, L. Ulici încearcă de fapt să absoarbă riscul actiunii sale : dificultatea de a fixa cu precizie dacă un ins care publică o carte, valoroasă să zicem, are mai multă conștiință scriitoricească decît altul care încope mediocru sau tributar unor modele. Inadvertența e o consecință a incercării de a teoretiza acolo unde materialul o permite într-o proporție infimă. Verdictul asupra existenței conștiinței scriitoricești pare o problemă de timp. Judecata de valoare, chiar cînd este negativă, nu rezolvă dilema. Adunate în cele două volume, foiletoanele dau impresia panoramei sirguincioase. Analizele sînt concise, judecățile, în majoritate, îndreptățite.

În **Prima verba, II**, precizările teoretice vorbesc, cu mult mai adecvat, despre șansa axiologică, direct proporțională cu cantitatea de literatură produsă într-un anumit timp. Privite astfel, cele două volume își acordă o justificare mai apropiată de obiectul lor. Ispita cea nouă, mărturisește criticul, este sinteza. Acțiunea lui Laurențiu Ulici își conturează profilul. Un lucru e sigur : criticul, optimist pedagog al iluziilor, vizează construcția prin fragmentarul gest al foiletonului. În ce măsură sinteza (promisă ?) ne va lămuri și teoretic, numai debutanții analizați o vor spune.

Cu **Biblioteca Babel**, Laurențiu Ulici se întoarce la mai vechile sale preocupări eseistice. Sub masca eseului se ascunde însă un critic cu program, pornit să rezolve ecuația literaturii ca **mod de existență**. Pentru Ulici literatura este o psihologie afirmată, cu reverberațiile filosofice (în primul rînd) și estetice de rigoare. În **Recurs**, prima carte a criticului, citim o concluzie, poate a intențiilor : „a scrie despre literatură ca despre tine". Se afișează aici mai mult decît un mod de lectură. Sinceritatea în critică, înclinăm să credem prin punctul de vedere al autorului, depinde de capacitatea de a te iluziona în fața textului ; de posibilitatea de a-ți răzvrăti gîndurile „în contra lucrurilor ce par definitive, nu pentru a le nega dar pentru a pune în lumină un alt contur al lor" ; acestea sînt pedagogicele clipe care îi menajează, criticului, iluzia creației. Scena aplicării efectelor iluzionării este opera ca psihologie. Iar semnul creator al acțiunii critice — recursul, care, nefiind metodă critică, e una terapeutică. Vindecă de iluzie prin iluzie.

Mai puțin convingătoare în întregime, **Recurs** este o carte incitantă, din păcate abandonată exact în momentul în care sensurile ei începeau să capete vigoare. Piesa de rezistență nu este programul teoretic aplicat poeziei, **Existență și interpretare**, ale cărui argumente sînt frumoase în sine dar inoperante, ci acel subtil, manierist și „matematic" text intitulat **Poeme dintr-un vers (intergretări)**. Ideea e că există o memorie emoțională care reduce „poezia — ca sumă de versuri — la unul singur, sau, mai potrivit spus, ridică un singur vers la bolta poeziei". Memoria emoțională cuprinde însă și un mic calcul, o dialectică precisă ce conferă „poemelor dintr-un vers" statut de catalog al atitudinilor-limită ale ființei umane, confruntată cu trăirea estetică. Nu altul este procedeul care stă la baza **Bibliotecii Babel**, o carte într-adevăr **frumoasă**. Se alcătuiește un presupus edificiu al comportamentului uman în ipostază de materie literară. Titlul borgesian dă o sugestie directă : așa cum universul este în viziunea scriitorului argentinian o imensă bibliotecă, omul, ca personaj literar, este o nesfîrșită — ambiguă prin eterna mișcare — carte de psihologie. Volumul va cuprinde deci : numele omului, semnele omului, fețele omului. În toate eseurile se caută predilect atitudinea, personajul este un „hexagon psihologic", un coridor ambiguu al marii cărți. Un etaj în semnificația ambiguizată care descinde din starea duplicitară : viața ca operă, opera ca viață. Mijlocul cel mai sugestiv al unei asemenea critici, eseu și construcție deopotrivă, este paradoxul, cultivat abundent. El devine un instrument logic, un agent al lucidității în acest „continuu ambiguu" al atitudinilor umane. În absența paradoxului se face apel la concluzia-efect : „După Gregor Samsa, Don Quijote nu mai e posibil". Pentru populareaecu iluzii a acestui spațiu abstract, se reține numai mari scriitori, capodopere sau cărți de referință pentru o anumită temă, motiv. Se preferă complicația, pentru că în fața ei puterea de a se iluziona a criticului sau libertatea lui de a vorbi despre sine sînt maxime. Modelul uman al lui Gide din **Fructele pămîntului** este respins, el fiind un erou primejdios : omul simplificat. Opțiunea pentru Dostoievski, căutarea de formule cît mai cuprinzătoare pentru ipostazele omului din subteranâ, frecvența descoperirii dublului, a dualului, a feței și a reversului, a realității și a aparenței, ca idei ale operei vorbesc despre poziția criticului în această „bibliotecă Babel". De largă deschidere e ipoteza legăturii de semnificație dintre Miorița, Meșterul Manole și Luceafărul, de fapt republicarea acelorași texte apărute în **Recurs**.

Stilul acestei critici este obiectivitatea față de maxima subiectivitate a opiniilor. Rămîne de văzut dacă nu cumva în spatele acestor eseuri captivante, predilecția pentru tratarea psihologică uneori de pe poziții accentuat filosofice, vizibilă și în foiletoane, nu săracește însăși literatura, operînd o translare de accent în receptare: de la estetic la psihologic și, fatal, la psihologist.

Biblioteca Babel este cartea cea mai bună de pînă acum a lui Laurențiu Ulici.

Costin Tuchilă

„Arta lecturii"

Urmare din pag. 1

mărturisit deseori, se regăsește pe sine, cu întreaga sa istorie intelectuală și afectivă?). Portrete interioare ale unei opere, ale unui minuitor de condei, ale unei epoci și, întocmai cum lasă să se înțeleagă descrierea imaginii **Bibliotecarului** creat de Giuseppe Arcimboldo din cărți, la începutul tomului său, un autoportret continuu de urmărit în cărțile altora. Da, **Arta lecturii** este pasionantă pentru draperiile pe care le ridică : „aparatul poetic-retoric laborios care flatează în noi cunoscătorul, amatorul de gravuri baroce, de vechi lucrări de erudiție, mai mult ori mai puțin deșartă, de vaste enciclopedii desuete" (p. 22) sau splendidul elogiu al mobilelor Biedermeier ce îl inconjoară, în care **citește** inscrisă viața meditativă (p. 412), gestul grațios al adolescentului de a dărui profesorului său Șt. Bezdechi o carte rară și tainica lor discuție despre Apollonios și Callimachos, ori însemnări fugare dar vibrante despre impresiile unei lecturi (Pindar, în portul Copenhaga, cu ape străbătute de un hidroglisor), evocări trădînd firea autorului (Muzeionul din Alexandria) sau trădări (cît de întîmplătoare să fie ?) ca : „o asemenea poezie a delicilor gastronomice și, în genere, a firii zburdînd în albia pornirilor ei mă încîntă" (p. 21). Toatea acestea fac din paginile lui N. Balotă o punte între om (cititor, omul în general) și critica (vezi și p. 53), puntea legîndu-i pe cărturari între ei. Citeodată lectura îi amintește o amintire, după sistemul expansiunii menționat („Îmi amintesc cum și unde îmi aminteam în nouă sute cincizeci și șase versul lui Villon", p. 69) — să purcedem și noi la o trădare, completînd imaginea acestui iubitor al formelor fixe, dezvăluind că în cincizeci și șapte concepeam împreună un sonet, el un vers, eu unul ? (Patima i-a rămas : deplînge dispariția lui — nu a acestuia, bineînțeles — în fraze ritmate ca niște stihuri : „În zadar, sonete mai apar. Sonetul, însă, a murit", p. 180). Ba, alteori, un eseu întreg este închinat consemnării strict subiective (în sensul aplicării la sine a unei teme literare de largă folosință), cum se întîmplă cu acela închinat trecerii timpului (p. 180—183). În sfîrșit, elementul autobiografic poate deveni și strigăt : referindu-se la corespondența dintre Goethe și Schiller, scrie : „mă năpădea tot mai mult regretul de a nu fi trăit o astfel de prietenie" (p. 411). Amatorul de memorii și însemnări zilnice își redactează opera sub semnul speciei preferate.

Din totdeauna memorialistul și moralistul au străbătut o bună bucată de drum mînă în mînă. Aceasta lămurește de ce **Arta lecturii** reia și dezvoltă anumite teme din frumosul op **Despre pasiuni** : „Îți plac bunurile pămîntului, te preschimbi pe încetul în ele. Ai îndrăgit cărțile, ai să semeni cu ele" (p. 5). Moralistul își îngăduie jocuri de cuvinte **(Romanul burghez** s-a scris pe socoteala burghezilor, pentru burghezi, p. 127), dar niciodată gratuite ; întîmplător își pune o mască mai aspră : „Narațiunea este unul din locurile privilegiate ale tentației" (p. 128) ; sfichiuie anume aspecte ale contestării occidentale contemporane, gîndind la Diderot care, „spre deosebire de numiții contestatari, era însetat de știință" (p. 145) ; ca urmaș al lui Montaigne nu îi rămîne decît să constate : „A fi fără prejudecăți înseamnă încă a avea prejudecăți" (p. 260).

De la un memorialist-moralist așteptăm și portrete de neuitat ale contemporanilor săi (or, aceștia, pentru Balotă, sînt autori și personaje ; să nu uităm că el promovează „sincronia literară", adică tocmai contemporaneitatea tuturor oamenilor condeiului, indiferent cînd au trăit și unde, realizată în locul geometric al cărții). Ne pare rău că spațiul nu ne îngăduie reluarea, în întregul său, măcar al unuia singur. Cezar, de pildă, e evocat în cadrul universalului mitului, apoi în cel inferior al generalului (ca aspirație a posterității) ; finalmente, el se întrupează lîngă, și cu osebire, asupra noastră : „Nu ți-l poți închipui decît palid de paloarea îndelungatelor vegheri, cu fruntea înaltă, brăzdată de adîncile cute, asemenea unor șanțuri vădind la lumina zilei laborioasa secretă, cenușie, a creierului, cu ochi glaciali, încremeniți sub arcada din aspră rocă a sprincenelor, cu pomeții stinși din care obrajii se prăvălesc la vale în jurul gurii închise, severe, ca un castru ermetic, în noapte" (p. 384).

Care este firul roșu al metodei sale critice aplicată la materia jocului liber al celor mai atractive traduceri ale momentului (material al unei posibile istorii a traducerilor literare) ? Ea e impusă de faptul că află „pretutindeni semne de interpretat pentru cititorul hermeneut" (p. 7). Prin carte, „omul se **in-ființează** în sine" (p. 9), ceea ce explică aplecarea către subiectiv. „Arta lecturii", datorită acestei deschideri, „năzuiește spre producerea unor forme noi" (p. 11). Sincronia literară face din comentator un „martor al esențialității umane" (p. 12 și 43). Astfel cuvîntul scris capătă o putere mintuitoare, un caracter sărbătoresc și îngăduie cultivarea relațiilor cu **tot** ce e omenesc (p. 40) ; dar aceasta se face „numai cu picioarele adînc înfipte — precum rădăcina — în solul culturii tale" (p. 53), ceea ce îngăduie descoperirea unor consonanțe îzbitoare (de pildă : vechii poeți chinezi și Pindar, tot ei și Radu Stanca). Aici stă și cheia prolectării subiective : „Toată cultura noastră se întemeiază pe (...) aduceri aminte de aduceri aminte" (p. 69).

„Omul cuvîntător fiind o ființă prin excelență amenințată" (p. 2, 6, 9), Nicolae Balotă, cel pentru care „a citi înseamnă a intra în comunitate" (p. 408), și care urmărește, liric, „convertirea în text a universului" (p. 409), nu ostenește să analizeze cuvîntul. Cuvintele nu se organizează numai după modele cosmice (p. 73) ; ele traduc neputința omului de a cuprinde (p. 77), dar și putința de a cuprinde tot mai mult ; în ele „sfîrșitul și începutul se ating" (p. 79) ; „cuvîntul" este „jaculatoriu — tentativă de a ieși din sine, prin **ek-staza** (...) poetică" (p. 81) ; „**a fi** și **a cuvînta** sînt, la rădăcină, una" (p. 92). Este limpede de ce eseistul se înalță împotriva scriitorului care „își face vizuină din cuvintele sale" (p. 94) și ți laudă pe cei în opera cărora poate urmări existența ca vorbire (p. 121). (Cînd îl surprindem bine dispus, îl vedem jucîndu-se de-a „hoții și vardiștii" cu acest cuvînt prieten și fiind nimerit „în plin" de el, p. 138). Ce i-ar rămîne lui N. Balotă dacă nu ar fi literatura ? Credința sa în ea este fără capăt. El ne răspunde : „Cînd tace Orfeu, pietrele se apucă să cînte" (p. 334). Ea este totală deoarece se întemeiază pe iubire.

Iubirea de cărți și de scriitori este aceea care îi îngăduie contopirea sinelui cu universalul prin mijlocirea lor, lămurirea de sine prin carte și lămurirea cărții prin sine, într-o simbioză. Constatînd aceasta, stilistul-antropolog din noi îi va defini trăirea de critic ca una metaforică.

Comentîndu-l pe Malraux, pomenindu-i **Muzeul imaginar** la sfîrșitul tomului său, Nicolae Balotă nu face decît să revină la începuturile acestuia : „A oferi un indreptar într-o asemenea cosmică bibliotecă, iată un vis fascinant" (p. 10). Scrierea sa este mai mult decît atît: o co-ființare a autorului și a cititorului în universul cărților, la sînul ocrotitor al cuvintelor.

ce gîndește, ce scrie tînărul scriitor

EUGEN URICARU: „Dar despre debuturi să vorbim numai atît cît poate folosi și altora să debuteze"

— Vrem nu vrem, facem parte dintr-o generație pe care un ciocan a numea „azi tinără, mîine de mijloc". Mîine-le nostru e mai aproape decît azi-ul, așa că, iarăși vrem nu vrem, ne place ori nu, am început s-avem amintiri. Adică trecut. Aș zice să-ncepem cu el. Cu oamenii și cărțile lui. Ce crezi?

— Cred că e bine să încep cu un loc comun: m-au influențat oamenii și lecturile. Am avut șansa ca în puțini ani să cunosc mulți oameni și am avut, iarăși, șansa să-mi cadă în mînă multe, desigur nu îndestulătoare, cărți. Îmi amintesc, primele mele cărți au fost **Călin nebunul** și o istorie ilustrată a războiului civil din Rusia. Poate e mult, poate puțin, pentru un pusti care, după cîte îmi amintesc, nu mergea încă la școală. Dar faptul a rămas în memoria mea atît de puternic încît politicul și fantasticul au devenit două elemente... de referință. Este, desigur, o glumă ce trebuie luată în serios. Copilăria în cel mai bucovian oraș, sfîrșitul adolescenței printre absolvenții promoției 1964 ai liceului militar „Ștefan cel Mare", cîteva peregrinări și apoi **Filologia** în Cluj-Napoca înseamnă destul de mult, „fapte de viață" pentru un om care din fire este extrem de curios. În sensul setei de informații, multe mărunte, dar care te fac să înțelegi că mersul înainte al omului se bazează pe mișcări divergente, pasul sting, pasul drept, etc.

— Care este momentul ce esențializează acest prim fragment de viață de care-mi vorbești ?

— Un moment excepțional de bun, de frumos, de puternic, de amar, de naivitate, a fost studenția la Cluj-Napoca mai ales datorită **Echinoxului**. Am întîlnit prieteni, cu care am rămas întocmai, am întîlnit profesori, în cel mai uman sens al cuvîntului, am întîlnit generozitate și obtuzitate. Toate mi-au fost de folos și-mi mai sînt încă. Și pentru a închide această confuză și nu chiar încîntătoare trimitere în trecut, sîntem cît **trecut sîntem**, orice explorare a acestuia poate deveni un mustrător examen de conștiință. Facem parte dintr-o generație care este marcată de cîteva date importante — a intrat în „lume" în 1964, s-a format în jurul anului 1968, a început să participe la viața socială prin 1971. O însușire destul de expresivă, nu crezi ?

— Dacă ai începe azi un Memorial despre drumul tău literar (deși cam timpuriu, exercițiul nu e de lepădat!), cum ar debuta el?

— Am început să scriu (cînd oare?) amestecat. Poezie, proză. Ceea ce trebuia să fie vers, era vers, proza avînd locul ei „pus de-o parte". Am debutat cu două povestiri, în 1984, la revista **Ateneu** și datorez aceasta atenției lui Mihai Sin[illegible], de care mai pe urmă m-am bucurat și de sfaturile părintești ale lui George Bălăiță, un om puternic, exigent în viață și în literatură. De altfel, datorez mult și lungă de secvență atenției ai **Ateneu**-lui și mai ales de [illegible] de acestuia, de interesul în literatură Sorinei Adam, Radu Cârneci, Ovidiu Genaru, Vlad Sorianu, oameni mult mai în vîrstă pe atunci față de mine, [illegible] diferența e [illegible] deja mai mică) au avut tactul și puterea să mă considere **coleg**. E foarte mult, este nespus de mult, oriunde s-ar întîmpla, la Bacău, la București, oriunde.

Am publicat poezie, destulă zic eu, am luat și premii literare pentru ea, studențești, să fim limpezi, apoi n-am mai publicat versuri. Prima carte a fost dată la editura **Dacia** în 1978 și a apărut în 1974. Și a apărut, în cele din urmă, numai datorită faptului că Mircea Sînzianeanu a fost cel care, dintre mulți factori de decizie, a citit manuscrisul în întregime. Și tot el mi-a propus un dialog. Chestiune pentru care îl stimez și îl cred a fi un adevărat editor și un om de bine. Nu oricine poate și vrea să-ți propună un dialog. Dar despre debuturi să vorbim numai atît cît poate folosi și altora să debuteze.

— Deseori, uitînd obligativitatea de-a punctа „locurile comune", parcurgerii unui dialog ajung să vorbească despre versuri și poezie. Ce să mai rămînem măcar pentru cîteva minute cu simplul [illegible] Deci: ne vine pentru mine literatură?

— Cunoașterea mea [illegible] cînd prin intermediul [illegible] oameni, [illegible] să devină mai cuprinzătoare. Literatura este [illegible] fel de **instrument**, un instrument pentru adaptarea la realitate, pentru adaptarea realității, pentru modificarea percepției a omului și a lumii, [illegible] mereu nouă o lectură mai puțin vizibilă a progresului. Ceea ce mă interesează în primul rînd este [illegible] cît mai aproape de realitatea sau a relațiilor dintre individ și colectivitate, între popoare, între state, între popoare și state. Și nu în ultimul rînd a relațiilor dintre om și mediul său natural, ori artificial. Cam multe lucruri s-ar părea că mă interesează și s-ar putea ca totul să nu fie decît o expresie a trufiei. Dar ce să fac, eu cred că asta mă interesează. De altfel, cărțile publicate pot dovedi că sînt niște texte mai mult ambițios în a demonstra și foarte mult preocupat de șnaria celorlalți și a mea. Nu este vorba de literatură și nici măcar de istoria literaturii.

— Pentru că ai făcut „greșeala" de-a pomeni de cărțile tale, te-aș ruga să-mi spui de care dintre ele te simți mai... apropiat. Și dacă e cazul, de ce?

— Bine. Așadar [illegible]. Pentru că am vorbit de [illegible] mult, [illegible] cel mai mult cu toate [illegible] cărți, este acela **Ateneu**, din [illegible]. O poveste care nu a fost [illegible], și asta, sînt aproape exclusiv din vina [illegible]. Prea mult seamănă **Ateneu**-ul cu un copil trimis în lume care se așează la coadă să i se dea lumea [illegible] mîna peste creștetul său, pentru că nu l-ar ocroti, ci pentru că lumea se grăbește.

— De obicei reporterul se grăbește să întrebe „La ce lucrezi?" ca să nu mai amintesc formula mai „lucrativă" Ce aveți pe șantierul de lucru? Descurcându-te, m-aș mulțumi să te întreb: ce citești?

— Dacă mă întrebă cineva: Ce citești acum?

— Păi chiar eu te întreb, deși nu sînt „cineva".

— ...există o șansă de 80% să-i răspund — proză. Aici intră de toate, chiar și...

— Poezie.

— Chiar și poezie. În rest — cărți de istorie, eseuri, mai ales în domeniul științelor sociale și politice. Dar a mărturisi ceva despre o asemenea preocupare — cititul, înseamnă a da dovadă de-o jenantă lipsă de bunăcuviință față de autorii și cărțile îndrăgite.

— Pentru că vorbeai de proză, ai încredere în ea? Cită?

— Am încredere în proză, în proza românească de azi, pentru capacitățile sale de-a încerca și a reuși citeodată o mai bună apropiere a omului de **adevăratele** sale probleme. Cred că pentru o înțelegere mai bună a lumii noastre contemporane proza poate face mult. Indiferent de formule particulare, de stiluri și influențe.

— Care este una din calitățile de care are neapărată nevoie proza?

— Credibilitatea. Și pentru a putea avea credibilitate, lucru de cea mai mare importanță, scriitorii trebuie să fie, în primul rînd, considerați de cititori nu „inventatori de lumi și probleme", ci exploratori ai lumii înconjurătoare și ai celei interioare. Descopăr, rar, dar asta nu înseamnă că nu poate fi și des, semnele unui tratament de indulgență și o anume marcă de toleranță de „las că știm noi cum devine cazul" față de literatură și scriitori.

— Stil, înțelegi măcar, a cui e vina?

— Poate a și vina ei, a literaturii, și vina lor, mă rog, dar important este faptul că scriitorii aleși o parte din conștiința națiunii. Nu ne putem lipsi de conștiință, nici măcar de părți ale ei. Literatura, limba, istoria și geografia patriei trebuie cinstite, cunoscute și cultivate pe toate căile. Fără ele un popor devine o populație. Scriitorii sînt obiecți și subiecți în această fără de odihnă afirmare a poporului.

— Dar după credibilitate, ce-ar urma?

— După credibilitate vine rîndul responsabilității. Poate fi și invers, desigur. Scriam într-un alt loc: „atunci cînd scriitorul se așează la masa de lucru, demnitatea umană tresare". Am fost întrebat: De ce? Răspunsul îl dau aici. Pentru că nimic nu este mai apropiat de demnitate decît arta. Și apropierea prin artă poate să înnobilească sau să întîneze demnitatea umană. Pericolul este atît de mare încît scriitorul, artistul trebuie să reflecteze cu maximum de responsabilitate la ceea ce urmează scrisului său. Dar iată că am ajuns pe un teren alunecos și Ea nu se uită la mine, „iar ochiul său mă-ngheață".

— În sfîrșit, la ce lucrezi ?

— Îmi clarific, lucrez, deci, un roman în care oameni obișnuiți se trezesc, literalmente se trezesc, într-o situație neobișnuită. În asemenea caz se pare că nu există decît două soluții.

— Să se adapteze sau...

—... să încerce să schimbe situația. Ce va fi, voi vedea. Iar de voi vedea poate veți citi.

Reporter

emil brumaru

Cîntec naiv

Te-ai răsturnat în clime dulci
Pe cărţile de geografie,
În atmosferă-s nori naivi,
Din soluri soarele învie

Şi ca să se reverse-n tine
Cruzi afluenţi te urmăresc.
Cînd vin ascunzi rizînd la spate
Sub rochii globul pămîntesc !

Reparata şi Pirata

Reparata şi Pirata
Cea chioară de-un sin fac plata
Ieşind din restaurant
Şi-angaieaz-un diamant
Să le plimbe prin oraş
În amurgul pătimaş.

Pirata chioară de-un sin
Vede-un fluture bătrîn
Bînd absint într-o tavernă
Cu-aripa-nfundată-n pernă
Şi şopteşte : „Reparata
Tu eşti gata ? Eu sînt gata !"

Şi-atunci amîndouă intră
În tavernă, să cuprindă
Fluturele trist în braţe
Pentru-ntreaga lor viaţă
Căci, oh, totul, totul, totul
E-un zuluf tăcut cu dreptul !

Sonet

Eşti proaspătă în dimineaţa asta
Ca fructele cu pijama de brumă
Pe care melci spumaşi îşi lasă pasta.
Făptura ta aluaturi moi însumă
Crescute bine-n untdelemnuri sfinte

Şi-n lecuri ruşinoase cu smochine.
Sînt sluga blîndă de acum nainte
A celei mai gingaşe Caroline.
Ţi-e inema ca inema de ceapă,
(Şi sînt şi cepe ce au două inemi !)
Usturătoare celui ce-a dezbrăcă
Dar cu-a dulceaţă ce n-o ştie nimeni.

Priveşte farfuriile cu borş,
Mi-e sufletul ca sfecla asta : roş !

Sonet

Ţi-s unghiile mai ca pătrunjelul
Crescut la umbră. Florile-n urechi
Îţi toarnă praf. Cînd treci, stîrmi cu pudelul
Prataierii de rouă-n ţelini vechi.
Asemeni unui damn fanariot
Pe care-n ţara asta l-au pus turcii,
Într-un amurg surpat ca moţul curcii
Vreau să te pup amarnic peste tot
Ce mă-nspăimîntă şi îmi este drag
Că pînă şi Allah de poftă rage.
Cît de frumos te-apleci între vizdoage
Cu fustele-nălţate ca un steag !

Şi cît de inocenţi la toate cele
Ţi-s ochii precum unei iepi fidele.

constantin atomii

Patria

Patria ni-i dragostea dintîi,
Pentru care-a punem seara căpătîi,
Prima stea ce-n ochii noştri-a scăpărat
Sub un cer de urbe sau un cer de sat.
Mîngîieri de mamă, zîmbet de copil,
Zborul ciocîrliei în văzduh de trîl.
E izvor de unde toţi sorbim răcoare,
Riurile care se visează Mare.
Vastele imperii de porumb şi grîu,
Dunărea ce-ncinge glia ca un brîu.
Ni-i oţelul vremii, cald, din Hunedoara,
Aurul ce-l soarbe de prin şesuri vara.
Tulnicul de veacuri, de pe culmi doinind,
Lacuri mari de stele prin timp strălucind.
Minele solare de prin văi de Jiu,
Munţii ce istoria pe de rost ne-o ştiu,.
Este însăşi vraja limbii noastre vii :
Eminescu, Creangă şi Alecsandri ;
Sadoveanu care-nvie voevozi,
Plai trecut prin inimi şi vers de rapsozi.
Dar cusut pe ie, fote şi prosoape.
Ni-i pămîntul dacic cercuit de ape ;
Ni-e veşnicia cu romanic nume,
Marea ce deschide căi spre larga lume.
Douăzeci de veacuri de-nstelat trecut,
Tricolorul peste glorii destăcut,
Ni-i prezentul — freamăt de uzine şi schele,
Viitorul care-l zămislim prin ele,
E îndeplinirea viselor noastre,
Zbor suprem spre ţelul culmilor de astre
Şi coloana vieţii fără de sfîrşit,
De Partid urcată pînă la zenit.

Sînt ca un golf

Sînt ca un golf în care vin vapoare
Să odihnească lîngă ţărmul meu,
Mi-s apele de linişte şi soare
Am cer albastru ca un ochi de zeu.

Furtunile mereu mă înconjoară
De mine uragane se feresc
Îmi pare uneori că sînt o ţară
Pe care veşniciile-o păzesc.

Vin păsări fugărite de urgie
Visînd un cuib în pasnicul meu duh
În largi amiezi de caldă bucurie
Fac vieţii hori de pace în văzduh.

La mine vin şi gînduri tulburate
De ne-mpliniri să caute alin,
Eu le primesc cu inimă de frate
Ciocnind cu ele cupe de senin.

Da. Sînt un golf în care-i numai vară
Cu ţărmul vieţii veşnic înflorit
În firea mea nu-i niciodată seară
Că orice zi — mi-apune-n răsărit.

Doi călăreţi

Se lasă peste noapte o poruncă
Luceafărul suride-n ramă pus
Odihna răsplăteşte cîte-o muncă
Cu rod rămas din ziua ce s-a dus.

Adoarme lumea vagilor ecouri
De-ntîrziate gînduri mă dezbrac
Să-mi spargă ierăşi zarea din tablouri
Doi călăreţi dintr-un străfund de veac.

Povestiri cu Marta

constantin stan

Apoi va veni războiul. Marta ştie tot atît de puţine ca şi mine despre război, aşa încît crede aproape tot ceea ce i se spune din simplul motiv că acel altcineva a fost acolo şi a văzut, şi ea (şi nici eu) n-am fost. Tata continuă să-mi ţină o conferinţă moral-educativă. Matei să dea minunate exemple (despre care eu am părerea, neexpusă, că se potrivesc ca nuca-n perete) unde pot duce, dacă, pentru că aşa s-a mai, şi după aceea, tîrziu, dar.

Aşa e. Tu ai totdeauna dreptate (ba mai mult noţiunea însăşi e corp comun cu tine, eşti dreptatea şi echilibrul pater familias, mai mic, evident, cu soţia ta — Lucia, şi micuţa Gessi uitate-n prag de sărbători acasă pentru ca la noi, numai noi, monadele îşi pierd pentru o clipă autonomia, integrîndu-se altei monade cu adevărat indivizibilă, puternică (familia şi patria, patria şi familia), puternică, despre care am şi, spune tata, şi-apoi ar fi bine, se bagă şi tante Marie cu un sfat bun, numai Andrei de-ar mai veni, zice şi tante Clara mereu aprobatoare, el a lipsit o vreme, constată Matei, ne-a cam lipsit, precizează tata cu simţul nuanţelor, de ce-o fi lipsit şi de ce-o fi lipsit Andrei, mă întreb eu în gînd, şi mama suspină făcînd şi desfăcînd la acelaşi mileu fără rost şi haz, dar dacă tot nu-i nimic de făcut.

Marta continuă să-mi povestească, stau liniştit şi ascult, habar n-am de ce-am venit pînă aici, şi povestirea ei e bună, e o poveste spusă de tatăl ei atunci cînd a văzut-o sau a revăzut-o — lucrurile par încerte aici — după mulţi ani. Afară, ca şi în povestirea Martei, se lasă încetul cu încetul lumina sfîrşitului de ziuă, în casă este chiar obscur, aşa că ascult ca şi cum nu ea ar povesti.

Cel mai groaznic lucru acolo nu e moartea. Ceea ce vezi zilnic nu te mai poate înspăimînta, gîndul că acasă se pot întîmpla şi tu vezi aici ce se poate întîmpla, dar nu ştii şi imaginaţia-ţi lucrează şi-o ia razna, chiar dacă pe cartea poştală scrii cu creionul chimic muiat mereu în gură : mă simt bine sănătos ceea ce vă urez şi vouă mai înainte de toate că asta-i important acum să ne vedem sănătoşi toţi după.

Mama ta mă sărutase absentă la plecare.

Marta şi cu mine am văzut deseori scene de despărţiri prin filme mai ales în perioada liceului cînd, chiulind, intram în cinematograful de vizavi, mirosind a petrol şi a dezinfectante, cu sceune scîrţîitoare şi mulţi bătrîni citindu-şi unul altuia, şi urmăream cu ochii mari peroanele aglomerate, mulţi ţărani, nu ştiu cum se face că toate războaiele, din orice parte a lumii sau orice colţ al timpului, par duse numai de ţărani, neveste tinere, iubite la fel de tinere (părinţii se văd mai rar), aruncîndu-se disperate de gîtul celui ce pleacă, el îngîndurat, supărat, parcă pe toate aceste excese, nestiind ce să facă cu mîinile, strîngînd-o în braţe stîngaci, ocrotitor, aşa pentru că gîndurile lui sînt în altă parte, dînd poveţe gospodăreşti, tu, auzi, să fii cuminte, că io mă-ntorc — femeia începe să bocească, ceea ce pe bărbat îl enervează şi mai tare —, doar n-a' murit, nu mă boci d-acu, Ioane, (Pavele, Gheorghe, Simioane, Onuţă, Mihai etc.) io ce mă fac fără tine, continuă să întrebe femeia ca şi cum cel ce pleacă nu mai e sau n-o să mai fie, bocind aşa cum îşi bocesc morţii în cimitire, să ai grijă de ăi bătrîni, zice el, da, aprobă ea dînd din cap, şi să nu-ţi pui poalele-n cap, uf, doamne, că d-asta mi-o arde mie, io-ţi zic, să ştii, să nu mă faci de ris, şi dacă ai nevoie de ceva mergi la Lungu că mi-i prieten şi dator să as-vară, la prim'vară, pui cu el la plug, aşa am vorbit.

Aşa că nu [illegible] e greu de imaginat atmosfera plecării tatălui ei pe front.

Mi-a spus doar atît : dacă vom avea un copil [illegible] să fie fetiţă. Atunci era clar : fetiţă, nu băiat, nu viitor [illegible] care pleacă pe front, într-un război [illegible] demult şi care cine ştie cît va mai dura. Era dovada ei de afecţiune, declaraţia ei de dragoste, dar eu redevenisem în toată atmosfera băiatul de ţară, neobişnuit cu subtilităţile oraşenilor, cu tăcerile lor semnificative şi vorbe care spun altceva, şi chiar dacă o simţeam încordată şi gata să plîngă nu-mi puteam lua seama şi mă întrebam de ce se mărîne cu mine fără să-mi spună da sau nu, tăcînd mereu. Poate că aş fi vrut şi eu alergări de-a lungul trenului, căutări disperate pe geamurile vagoanelor pe care stau agăţate, ca boabele de struguri pe ciorchine, capetele soldaţilor căutînd chipul drag prin mulţime, dar cînd am spus mă duc, a întors spatele şi s-a pierdut prin mulţime, uşor, nebăgată în seamă, strecurîndu-se cu abilitate, zîceam eu atunci ducînd-o din priviri, printre oamenii întraţi în criză, în disperare.

Cînd viaţa şi moartea devin chestiuni de noroc, de pură întîmplare, cînd ştii că pe omul acela, oraşul, gara, forfota s-ar putea să nu le mai vezi **niciodată** — şi e ca un prag înaintea morţii, ai un moment senzaţia vomitivă, atît de adînc sună în tine acest **niciodată** — nimic nu-ţi mai este de ajuns. Absolut nimic. E-o senzaţie de gol nesfîrşit, ca o alunecare fără întoarcere şi fără şansă.

Trenul se depărtează, amintirile capătă alt sens, fiecare întîmplare poartă în ea semnificaţii abia acum descoperite. Ca un reflector indiscret, pătrunzînd în intimitatea vreunui colţ abia ştiut, care se ştia apărat de obscuritatea lui. Orice călătorie este un mic al morţii, mai ales într-un tren plin de soldaţi care nu ştiu nimic despre război, moarte, ţări străine şi viitor. Şi moartea (şi războiul şi ţările străine şi viitorul) încep cu [illegible]. Ceilalţi se deshidratează, lumea devine cleioasă şi se hîrîie de cerul gurii, corpul îţi tremură şi ai nevoie să apuci sticla şi să bei, să bei ceva tare şi mult, care să-ţi frigă gîtul şi să-ţi înece frica.

Anii mei de oraş nu însemnaseră prea mult de îndată ce gîndurile mi se legau numai din întîmplare de el — prin mama ta, dar niciodată în rumoarea oraşului ci singură, ca, cum s-o fi descurcînd, ce-o fi făcînd, dar, mai ales, cum mă va întîmpina cînd voi fi din nou acasă. Nu era gelozie, ceva mult mai confuz se instalase în mine, dacă voi reveni infirm, dacă nu mă va mai recunoaşte, spunîndu-mi **nu** în felul în care-mi spusese **da**. Redevenisem ţăran, ţăran cu grijă de ăi bătrîni, de grija cîmpului, acu-i culesu', acu se string cocenii, se pune plugu', sapa, prăşitu', şi Mestecănişul îmi părea atît de aproape de parcă nu l-aş fi părăsit demult ci numai cu zile în urmă.

În afara tunetelor, a rafalelor de mitralieră, a tancurilor aruncate în aer, a caselor incendiate, morţe şi spasm, agonie şi ruină, eroism şi minie, vorbe mari şi injurături crunte, a laşităţii convertite în oroare, a ororii în laşitate, a fricii în eroism, a datoriei în frică, a individualismului distrus (om/viaţă — societate/bine comun) a înfrăţirii generale (Îţi aminteşti, Ioane / Pe cîmp eram nu doi ci milioane /), puţine lucruri mai ştim noi despre război. Probabil că la fel de puţine ca şi cei care au participat atacînd,

trăgînd, aruncînd în aer, retrăgîndu-se, cîrpindu-şi vestoanele şi obielele, de o parte şi de alta, jurămîntul sacru faţă de patrie şi popor, împlinirea fără sovăire a datoriei, discursuri, adevăraţii duşmani, alţi duşmani, datoria-i datorie, ne vom întoarce noi acasă, porţiile de pîine mai mari, mai mici, deloc, biscuiţi, capturi, conserve, ciocolată, tutun, găini, oale cu lapte, cizme găurite, dinţi de aur, pudră de talc.

Şi zvonuri, foarte multe zvonuri, un viitor încert, incapabil să ţi-l mai gîndeşti decît sub forma unui pat în care să te dezbraci, să te culci, să nu mai auzi şuierat de bombe, atacuri aeriene, tărîna tocată în jurul tău, să nu mai vezi sînge şi răni, scene grotesti, glonţele n-alege locul, demenţă colectivă, individuală. Cu totul te obişnuieşti. A te obişnui înseamnă a nu te mai gîndi că nu ai fost tu, că mai eşti încă în viaţă, că ai ce minca. Dar te gîndeşti că te vei întoarce acasă, şi acasă nu ştii ce-ai să găseşti şi te apucă din nou setea pe care o simţiseşi la plecare (dar nu mai ai tuica, vinul, romul de atunci, şi poate nici apă nu mai ai şi începi să crezi că nu se va mai sfîrşi în veci vecilor).

Deruta sporeşte frica şi dorul de acasă (şi trebuie să-mi întrerup cugetările pentru că tata a simţit că nu-l ascult şi-mi atrage atenţia — mă uimeşte de fiecare dată prin capacitatea lui de a sesiza orice abatere de la drumul drept — cu toate că lucrurile s-au mai schimbat între timp — el nu prea crede şi de aceea se simte dator că, altfel, urmează consecinţele logice enumerate în ordinea importanţei), ezit un moment, dar nu mă trădez şi-mi plec capul în farfurie. De jur împrejurul meu se întîmplă secundele, ticăind mersul lor egal-monoton ca pictura chinezească : tic-tac-tic-tac sau altcumva dar ăsta e sunetul pe care noi l-am învăţat şi dacă l-am învăţat de ce nu l-am repeta ? În tăcerea şi mohoreala zilei de azi cu clădirile gîrbovite sub turma de nori, chiar dacă vitrinele încearcă să salveze aparenţele iernii cultivînd din abundenţă materialul plastic în locul zăpezilor, manechine slabe şi cu ochii mari sînt înfăşurate în blănuri negre, cineva fluieră a pagubă trebe s-ai nevastă, de milioane s-o îmbraci în blană de patru' j' de mii, pe picioare zloată sărată a oraşului desenînd arabescuri pline de indicaţii reumatice, şi pescăruşii veniţi pentru resturile abatoarelor zburînd plat peste zoaiele plutitoare ale riului şi **toate riurile curg în mare**, zvon de soare şi dimineţi marine, tuciurii şi lucioase, sănătatea pe litoralul românesc, Marta şi mersul ei nefiresc de încet, într-o doară, aruncîndu-şi neglijentă ochii peste ziarele aduse, cu nasturele din dreptul sînilor mereu uitat descheiat (sau lipsind), acelaşi din totdeauna, iscodindu-mă într-un mod ciudat fără să mă întrebe ceva, cu o privire egală şi fascinată, propunîndu-mi simplu, în virtutea fostei noastre iubiri din vremea emblemei lic. 16, aşteaptă-mă după ce ies din tură, şi luînd-o înainte, eu ştiu drumul, spune ea peste umăr, compostînd două bilete, obosesc încercînd să ghicesc unde vom cobori, ce-ai mai făcut, pe cine şi mai văzut, multă vreme nu te-am recunoscut, dar cum veneai mereu am început să cred, nu, mi-e foarte aproape şi nu-mi prea place să schimb locul, da, e liniste la noi, tu faci o cafea foarte bună, devii galant, nu-i obligatoriu, descuie usa unei garsoniere dintr-un şir de blocuri aproape de ieşirea din oraş, cu chirie, plata anticipat, au plecat prin străinătate, pînă mă mut, zice, am contractat cu două camere, mai mult nu m-am simţit în stare, ţi-asigură independenţa, îi sugerez între două sensuri, a murit mama, zice de parcă m-ar întreba dacă beau o cafea.

Într-un singur atac, spune Marta, povestind povestea tatălui ei despre război, comanda companiei a trecut pînă la un plutonier.

Lucrurile sînt clare : comanda se preia succesiv în ordinea inversă morţii din grad în grad.

Am fost trecuţi în refacere într-un sat pustiu. Acolo am aflat că Blănaru Mihai, decorat în mai multe rînduri cu Crucea de fier, militar fanatic, cumnatul meu, împuşcase doi soldaţi care refuzaseră să arunce în aer magazia unde se găseau partizani. Desigur, un cumnat nu ţi-e frate, în ultimă instanţă nici rudă nu ţi-e. Dar toate astea trebuie să le dovedeşti, dacă nu vrei să fii responsabil de actele lui. Nu-i poţi pune în circă unui om nici faptele fratelui, darămite pe cele ale unui descreierat, însă dezgustul, spaima, teroarea, neîncrederea sînt lucruri ce iradiază mai puternic, întunecînd ceea ce prind sub scutul lor. Ele sînt o plagă ce numai prin simplă atingere infectează. Am simţit asta imediat ce s-a aflat că sînt cumnatul lui Blănaru, felicitat între patru ochi de comandamentul german şi apoi trimis pe linia întîi, privit şi acolo cu scîrbă şi oroare chiar de către cei mai înflăcăraţi susţinători ai nemţilor.

Am văzut şi eu şi Marta mulţi partizani împuşcaţi prin filme. Am citit „Tînăra gardă" (obiectul unei dezbateri cu temă la o adunare U.T.M.) şi-am plîns, am plîns fără nici o reţinere, fără jenă, aşa încît e uşor de a descifra psihologia ostaşilor care, chiar dacă se cam temeau de gloanţele venite din spate ale civililor altfel scoşi şi protejaţi de legile războiului, aruncînd bombe, grenade, tocînd cu mitraliera pentru a se apăra, odată ajunşi în război nu mai există atacat şi atacator ci numai oameni care nu se vor omorîţi, ei nu apără o poziţie, o colină, un riu, un oraş, ci ştiu că, dacă vor ceda poziţia, riul, oraşul, ţara, viaţa lor şi a alor lor este ameninţată, şi între cel ce vine şi cel ce stă pe loc (şi ştie că nu mai are unde se duce şi orice pas înapoi e un pas către moarte) disperarea (şi eroismul) sînt de partea celui din urmă. Dar una e să tragi şi să omori (sau să tragi fără să vezi că omori) pe cîmpul de luptă şi alta e să arunci în aer o magazie în care se află oameni care nu se mai pot apăra. Între erou şi criminal nu-i decît o nuanţă fundamentată convenţional prin legile războiului.

De ce te-o fi interesînd războiul, se miră tata cu adevărat stupefiat de întrebarea mea.

Să-i spun că aud mereu despre jertfele făcute de părinţii noştri care au cunoscut anii amari ai războiului, că toţi părinţii îşi umilesc copiii cu amintirile lor din războiul cel mare povestindu-l de parcă ar fi cutreierat Europa în vilegiatură spre Don şi Banska-Bystrica, prin Odesa şi Budapesta, şi nu-şi mai aduc aminte decît lăzile de marmeladă, cioloveii bărboşi răscolind pămîntul în căutarea vreunui cartof, trecînd spirtul prin pîine, străzile Budapestei înghesuite, casele ale căror geamuri se transformaseră în sculptoare de foc, crestina milostivă al cărei bărbat era în partea cealaltă a Europei, bucuroasă de parcă ar fi făcut dragoste cu omul ei, şi ei simţindu-se mai bărbaţi şi mai viteji decît oricînd ?

teatru

t

Fanteziile lui Fariatiev

O mostră de teatru admirabilă, oarecum neaşteptată în context, oferă **Naţionalul** în sala Atelier. Principala surpriză este piesa însăşi, o lucrare contemporană îmbibată de poezia concretă a vieţii, iscălită Alla Sokolova. Pentru a-i determina genul proxim vom face iarăşi trimitere la indefinibilul spirit cehovian care, o dată încă, se dovedeşte fertil în literatura dramatică sovietică. Din nou vine vorba despre provincie şi, de data aceasta, despre dragostea unui dentist pentru o profesoară. O ştiinţă neverosimilă adînceşte banalitatea întîmplării, o subliniază şi o transfigurează în acelaşi timp, nimicurile cotidiene sînt învestite cu dubla sarcină de a măcina sufletul eroilor şi (deopotrivă) de a le deschide, vaste, insondabile ca nişte pesteri. În micul Oceakov, Fariatiev, „doctor dentist", se îndrăgosteşte de la prima vedere, neizbutind să fie convingător tocmai din pricină că sentimentul lui e total. Nu pe Alexandra o va cuceri povestindu-şi fantezliile despre originea oamenilor (aceasta preferă să urmeze o dragoste veche, din cupa căreia a gustat toate experienţele) ci, în necunoştinţă de cauză, pe sora ei, adolescenta Liuba, cu care se potriveşte în cinste şi naivitate. Obosit cît pentru o viaţă de om (e de presupus că esecul va face din el un ins oarecare, fără „fantezii"), candidul Fariatiev adoarme pe un scaun în ţinută de logodnic, vegheat de devotamentul nedorit al Liubei. Finalul nu mai necesită vre-un comentariu, decît poate o remarcă estetică : e frumos.

Anca Ovanez, de numele căreia mult timp s-au legat speranţe, izbuteşte acum cert, într-un spectacol de o desăvîrşire muzicală. Intuiţia sa de căpetenie a fost să [illegible] acest material fiecărei fulguraţii, atît cît trama să nu devină volatilă, un parfumat (şi desuet) sifon sentimental. Echilibrul dramatic stabilit în jurul de prezenţa mamei şi a mătuşii, a fost valorificat impresionant de Ileana Stana Ionescu şi Tanti Cocea. Cea dintîi a fost femeia trecută, hrănită din belşug cu amărăciunile existenţei, o persoană **realistă** prin urmare, visînd totuşi schimbarea orizontului. Cît despre Tanţi Cocea, într-o revedere cu admiratorii ei, a revelat portretul unei demne, modeste şi duioase mătuşi năzdrăvănatice. În rolul Alexandrei Silvia Popovici face o demonstraţie de autenticitate psihologică : impenetrabilă la dragostea lui Fariatiev, din cauza unei pasiuni contrariate dar mereu actuale eroina se sileşte să [illegible] desfacă din impietrire dar e prea sinceră pentru a continua pe această cale. Cu totul remarcabilă considerăm interpretarea Liubei de către Tamara Creţulescu : comportamentul intempestiv şi confuz, propriu adolescenţei, exprimă fără greş, în descrierea actriţei, presiunea unei simţiri proaspete, a unei firi fragile şi generoase. De asemenea, Alexandru Drăgan a ilustrat în Fariatiev un tip de farmec stîngaci, încrezător şi vulnerabil, un exemplar din categoria învinşilor fără a o merita. Apariţia actorului e întotdeauna expresivă. Nu putem încheia fără un cuvînt de laudă pentru scenografia lui Gheorghe Doroşenco, o însemnată contribuţie la realizarea atmosferei inconfundabile a spectacolului.

Marius Robescu

film

f

Reflecţii elegante între oglinzi paralele

Dovedind încă de la debut talent, personalitate evidentă şi stil de interpretare filmică, Mircea Veroiu îşi urmăreşte „crezul" artistic într-un nou film. **Între oglinzi paralele**, bazat din nou şi probabil mereu, de aici înainte (dacă-i [illegible] profesiunea de credinţă) pe literatură, pe marea literatură. Alegerea titlului (cules din Camil Petrescu, la care s-a oprit de data aceasta) îi trădează, de fapt, condiţionarea spirituală a realizărilor de pînă acum, căci opera sa filmică este, de fapt, o permanentă reflecţie şi reflexie, între oglinzi paralele. Din Camil Petrescu rămîne doar forţa tiparului psihic, divagaţia regizorului permiţîndu-şi diluarea fortei personajului împrumutat, fără interes pentru verosimil sau convingător. Drama erotică a lui Ştefan Gheorghidiu, gelozia, pierde din vibraţie dar rămîne vizibil minoră faţă de cea a maselor de oameni care trăiau o dramă istorică, **reflectată** în conştiinţa sa. Ceea ce era important. Timpul istoric — manifestările clasei muncitoare — şi timpul psihologic, nici nu fuzionează, nici nu se înfruntă, se atenuează, îşi pierd din importanţă, deopotrivă. Rămîne atmosfera, mereu predominantă în filmele lui Veroiu, mereu însinuantă şi determinată de analize, deschise pentru oricine, dună închiderea filmului. Distribuirea rolurilor este într-adevăr gestul de apreciere al autorului. Ion Caramitru îşi demonstrează încă o dată posibilităţile interpretative, realizînd, poate, o performanţă. Curioasă, originală, desigur, dar curioasă, poate tocmai de aceea, apare „imaginarea" eroinei, care tinde să impună platitudine, nu misterios, nu personalitate (fie ea chiar vulgară sau poate numai exemplă) şi care-l [illegible] pe Ştef doar sleiş, nu şi cu [illegible] de mărîdezza gelozieî, pe care eroul lui Camil Petrescu şi-o „creşte" imaginar.

Calitatea acestui film rămîne eleganţa. O reflecţie şi o reflexie elegantă, despre o lume, a unei lumi. O proporţie posibil acuzabilă de lipsa de ferment, dar poate tocmai aceasta e eleganţa. O eleganţă vrută dinadins de un dialog usor demonstrativ, deloc necesar. (De fapt m-a surprins într-un film al lui Veroiu, „atîta dialog", atîta text vorbit). Dacă filmul, din plecare, „based on the novel of...", avea şanse unei rare „libertăţi" de ce să se compună atît de restrictiv ? Dar, el, filmul, rămîne o ţesătură de filigran, imaginea îi asigură această caracteristică (Calin Ghibu), iar ochiul penetrant al regizorului asigură o desfăşurare de cadre impresionante, aproape manieriste, nu în sensul afectării sau al formalismului, ci al manierei, al procedeului de a asigura fiecărui cadru maximum de atenţie în organizarea spaţiului : toate scenele din mansarda cuiului Gheorghidiu, scenele din cimitir, locomotivele negre, toate negre, unite şi înşirate ca solzii de coamă a unui animal preistoric, răsăriţi într-o verdeaţă crudă, carnivoră, mesele „marilor familii" cu dopurile sticlelor de cristal surprins clar în obiectiv, magazinul de Mode al Ellei, ambianţa „party"-ului cu jocul de scrimă, etc. Finetea imagistică a scenelor abate atenţia de la conversaţionalul care poate fi, adesea, subred. Multă fineţe, multe dispoziţii... Ce va alege Mircea Veroiu să fie „based on the novel of...", în viitor ?

Corina Cristea

televiziune

tv

Februarie

Sînt prea rare filmele care reconstituie cu talent personalităţi ale culturii româneşti, deşi televizorul ar putea fi un excelent memorizator al acestora. Contactul cu un autor şi opera sa, deşi stînjenit oarecum de mijloacele video (imaginea alb-negru în cazul picturii, de exemplu), s-ar realiza astfel prin intermediul „micului ecran" atrăgînd în zona interesului pentru cultură şi artă oameni care din motive obiective sau subiective nu prea au bunul obicei să le frecventeze „la faţa locului", cum se zice. Sau chiar dacă au acest obicei, le este greu, dacă nu imposibil să parcurgă destine şi opere în totalitate. În acest sens, „Afirmaţii în bronz şi piatră", producţie a Studioului de film T.V. în colaborare cu Sahia-Film, constituie un bun exemplu de prezentare a unui ilustru artist — Oscar Han — autor al unor monumente răspîndite în toată ţara (deci greu de reunit sub aceeaşi privire). Cele mai importante lucrări monumentale ale artistului au fost dedicate unor mari personalităţi din istoria şi cultura românească, cum au fost Mircea cel Bătrîn, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Brâncoveanu, Bălcescu, Eminescu, Sadoveanu, Enescu şi Nicolae Iorga. Filmul a omagiat implicit un sculptor a cărui viaţă, închinată cu obstinaţie artei, s-a sfîrşit cu puţin înainte de a împlini 90 de ani. Întîmpinînd cum se cuvine această realizare, nu putem să nu reamintim că asemenea filme sînt totuşi prea rare.

Înainte de a-l prezenta, în premieră, pe Arrabal, teatrul t.v. a fost gazda piesei lui Teodor Mazilu „Vin clienţii". Scurta lucrare, deşi jucată cu străduinţă de actori cu priză (Ion Lucian, Vasilica Tastaman), n-a depăşit condiţia sa iniţială de colaj a unor schiţe aparţinînd aceluiaşi autor. A impresionat finalul în care diabolicul responsabil al magazinului de mobilă, părăsit de ciraci, este ţintuit la stîlpul infamiei de opinia publică reprezentată de cîţiva maşinişti care ne întorc spatele. Respectul nostru afirmat de cîteva ori pentru talentul autorului ne obligă de data aceasta să deplîngem subţirimea acestei piese.

S-a sfîrşit modest, aproape neobservat. „Putere fără glorie", serial care însă nouă ne-a plăcut prin seriozitate (cînd nu era excesivă) şi mai ales prin „politicul" său de cea mai bună factură. Iată că după 25 de săptămîni, timp în care a îmbătrînit în rele, domnul West a murit singur, în curte, departe de „familia" lui, murmurînd poate celebrul refren „banii nu aduc fericirea". Între „Minuitorii de bani" („Camenii banului") şi „Obsesia magnifică" (după romanul unui autor care rupea inimile între cele două războaie), „Putere fără glorie", deşi a părut uşor provincial (da, dar provincia era Australia) faţă de rudele sale din Anglia a fost un serial cinstit şi în orice caz lipsit de ridicol. Ceea ce nu este puţin.

Iulian Neacşu

P.S. O veste bună : de azi într-o săptămînă se sfîrşeşte serialul „Minuitorii de bani".

Credeam că ai ce povesti.

Vremurile, dragul meu, (a luat-o de la Adam, imi spun) au năvălit mereu asupra noastră, ne-au pustiit ogoarele și casele, au împrăștiat pe cei uniți în cele patru colțuri ale lumii, au adus în locul lor alții ce abia așteptau a le lua locul, de te si miri unde-au fost pînă acum toți acești venetici de pe fața pămîntului, asmuțind pe fiu împotriva tatălui, pe frate împotriva fratelui, schimbînd sărbătorile, udîndu-le cu sînge, trimițînd din țări străine numai dorul lor de casă și amintirea țintuită pe-o cruce albă de mesteacăn, aliniată în colțul familiei în rîndul celor drepți și numele lor înscrise și udate de ploi și șterse de soare și vînt nu mai înseamnă decît că undeva departe Onuță, Mihai, Constantin, Florea, Simion, Radu, Gheorghe, Pavel și Petre toți ai lui Mihai, întîiul dintre Brainea, si-au apărat patria ce în veci va fi recunoscătoare bravilor săi fii. Neamul nostru a cunoscut urgisirea vremurilor și pustîrea, vînturile sterpe și tarina rămasă pîrlog, vitele înjumătățindu-se, fierul ruginit al pluguiui și grăparele fără colți. De cînd ne știm am dat obol vremurilor, cimitirul nostru de la Mestecăniș, unde si tata a vrut să fie dus, este cronica noastră de mai bine de o sută de ani. Și pe piatra monumentului din centrul satului sub vulturul cu aripi desfăcute se află multe nume Brainea si toți sînt de-ai nostri că altă familie cu numele ăsta nu s-a pomenit prin părțile alea.

Dar dumneata ?

Eu n-am fost. Tata s-a simțit zdruncinat după ce l-am pierdut pe Petre chiar în primele zile ale războiului. Au fost bombardați la Constanța cînd se îmbarcau și acasă am primit o carte poștală cu chenar negru în care ni se aducea la cunoștință că sublocotenentul Brainea Petre a căzut la datorie în ziua de 28 iunie 1941 și că trupul lui nu s-a mai găsit.

Marta pregătește o cafea, poate mi-e foame, totuși, insistă ea și mie mi-e într-adevăr foame, dar scena mi se pare prea casnică, nu te sperla, zice, nu vreau să te epatez cu talentele mele de gospodină, fac citeva sandvișuri, nu voiam să te deranjez, lasă politeturile, deschide geamurile și în casă năvălește o boare de aer rece și umezeală, e aerul prea uscat, da, caloriferele, sigur, așa e bine, a mai ieșit și fumul de țigare.

O știi pe Olga ? Nu, eh, scoaba de la ef cu care îți scoteam mereu ochii, de făcea pe secretara, da, îmi aduc eu aminte, a lucrat o vreme la parcajul Universității, da, s-a măritat c-un olandez, da, știai, știam, era să-i spun, dar nu vreau să-i răpesc o bucurie. Marta crede într-adevăr cu sinceritate în întrebarea mea cellalți ce mai fac, l-a cunoscut acolo, la locul de muncă, e-o chestie, da, zice, a avut noroc, vede lumea, olandezul are o fermă, vaci, bineînțeles, îți dai seama că n-a luat-o de păpușă, doar să se uite la ea, da, muncește, își fac vacanțele în Elveția, Victor, nu vrei niște bere, numai asta am, e bună și berea. Victor are doi copii, să-i vezi, îi seamănă leit, nici nu te astepti la ce vor face în secunda următoare.

Și Victor și apoi Olga, Cornel Popică și Vulturescu, că ăștia erau doi, din nou Olga, nu vorbesc prea mult, o asigur că nu, nu ne-am văzut demult, da, trec anii, eu, nimic, tu, și eu tot așa.

Și drumul lung al întoarcerii. Mihai avea să-și plătească din plin fanatismul și-n ziua în care nemții nu ne-au mai fost aliați cineva a tras asupra lui, mai bine îl omora, l-a lăsat fără un picior, știam asta pentru că o vreme a stat la noi, era rău, mă bătea cu cîrja, nimic nu-l mulțumea, deși mama muncea din greu, se văita că de el nimeni nu are grijă, iar mie, continuă tatăl Martei prin Marta povestea războiului, sublocotenentul Apostol avea să-mi spună acu ai și tu grijă, vezi cum sînt vremurile, să nu prea se știe că ești rudă cu ăsta, cu Blănaru.

După ce-a primit pensia, a putut să lucreze la o cooperativă de invalizi, făcea pungi pentru răsad, pentru ciorapi, pentru zahăr pudră, și toată casa ne mirosea numai a clei. Apoi s-a mutat de la noi ca să nu ne mai incurce, eu mă făcusem deja mare și nu mai puteam să dorm cu el în pat, noaptea se răsucea și se învîrtea pînă cînd se hotăra să-și aprindă o țigare și apoi, pe marginea patului, fuma aproape un pachet, cu ochii duși în perete parcă uitîndu-se în orizont. Din cînd în cînd ne mai trimitea bani, iar acum, după ce-a murit mama, mi-a dat bani pentru avans la apartament. N-are copii, n-are soție, n-are pe nimeni. O vreme a stat cu o femeie pe jumătate mută, a gonit-o din casă pentru că-l fura din buzunare. N-am ce face cu banii, mi-a spus, numai pentru tine i-am strîns, și-o să mai string, numai să trăiesc. Se crede vinovat de tot ceea ce s-a întîmplat cu mine și cu mama după război. Oricît ar fi de păcătos, mi-a spus, un tată nu trebuie să lipsească din casă.

Marta se ghemuiește în fotoliu.

Coline verzi, lacul și cerul albastru, florile umplînd cîmpul și macii roșii ca un tiv al grîului, de-a lungul drumului, pe alci trece zînnic cu picioarele goale, rizînd, stîrnind nori albi ca fumul unei locomotive. Iarba e verde și mătăsoasă, o simte înfundindu-se în moliciunea ei, ca într-un puf, ride, ride întruna, cîmpul plin cu maci, cu flori albe și albastre. Cana de lapte cald și mirosul de pîine coaptă și de țest, în liniștea satului, e aproape amurg, stă pe prispă și unchiul (unchiul ?) îi spune despre împăratul c-un castel c-o mie de încăperi, pentru camera număru' unu cheia număru' unu, repetă Marta, pentru camera număru' doi, pentru camera număru' doi, și niciodată nu reușește să afle cum va continua povestea după ce camerele și cheile vor fi numărate, pentru că adoarme. E învățătoare pe aceeași prispă povestind copiilor care stau cu gura căscată, o poveste despre împăratul Roșu. Acum urcă o scară, dar nu spre pod, ci spre un munte alb, de gheață, și scara e tot de gheață, sînt, de fapt, niște trepte, ca un drum croit cu pioleții pe care îl străbați mereu, mereu, mereu...

(fragment din romanul „Carapacea" în curs de apariție).

aurel-dragoș munteanu

Fîntîna timpului

Orașul Păcii mi-a dezgropat
Un Buddha de demult
Cu mustață de nisip
Și rînjetul victorios
De soldat.
Tathagata erai ?
Din Samarkand susurau
Fîntîni și mozaicuri verzi
Iar înțeleptul cunoștea
Și legea deșertului,
Nisip, nisip mărunt pe mormîntul lui Timur,
Fîntîna timpului care ne ademenește
Cu vălul ei de speranță.
Rîdea Sakyamuni !
Tathagata
Știa ?
Zeița de-alături plîngea.

Cuvîntul

Hieroglif peste tot
În cer, pe pămînt
Își spune povestea
Întors înăuntru
Ca un lac din sanctuar,
O apă sfîntă
Din care pîndesc
Crocodili nemișcați.

Amîndoi

Ploaia mătură podul cel mare,
Vocile se ridică și coboară :
Sîntem sau nu fericiți ?
Te întrebi :
Este nu este ?
De-atîtea ori ai răspuns
De-atîtea ori ai crezut,
De-atîtea ori am auzit ploaia
Pe podul cel mare din Brooklyn...

Rugină

Năluci am văzut
Plutind peste ape. Genuni
Care cheamă
Subt luciul de-altădată.
Îți amintești ?
Toamna fașnea printre arbori
Marea ei suferință.
Mai știi ?
Parcul domnesc,
Chipul tău luminat
De focuri tirzii.

Glasul

Te văd și-acum, în noapte,
Cînd pașii tăi s-au prefăcut
În straniu luminoase șoapte
Fașnind sub cerul stins, de lut.

Arar, o stea îmi spune moarte
Cu zborul ei prea scurt țipat
Și-aud atunci cum geme dintr-a parte
Un glas de frate sugrumat.

Ciclop

Ce făptură !
Un ochi la mijloc,
Zece mîini apucătoare ;
Pe salbi lucesc lucaferi
În smocuri mișună păduchii
Iar din sulfarea-i colcăie
Salpetru, fum de smirc,
Cuvîntul care fierbe-ncet.
Ordura se prelinge
Cu urma lui de om
Și talpa lată, mare
Se-adună, stă
Înalță abur luminos,
Otravă.

Mythistorima

Ecouri pe mare
Aude poetul din sare
Papoarele se-agită la țărmuri
De-a lungul bătrînului fluviu
Cu brațele deschise
Spre Alexandria

Obloanele sînt mute
Lemnul s-a învechit
Perdelele stau nemișcate

Murmurul nisipurilor mișcătoare
Este un zvon
Somnoros, legănat, de vapoare!
Se scurge prin clepsidră
Aducînd în Levantul de aur
Transparența de sticlă
Peste Alexandria

Obloanele sînt mute
Lemnul s-a învechit
Perdelele stau nemișcate.

Circul

Ce ris,
Cîți histrioni
Ritmează-acest prohod
În rînjet de izbîndă și extaz...
E circul plin de larmă
Și becuri colorate sub cupolă,
Nimic mai tulbure, mai palid
De crezi ori de nu crezi
E circul plin de larmă
Ce zis
Cîți histrioni
Îți spun la repezeală adevărul
Mai mult, mai sus
E locul tău, mai sus
Sînt becuri colorate sub cupolă.

Kavafis la Alexandria

Pensiunea Amir
Sub tencuiala roz ;
Dincolo de balconul vechi
Pereții scorojiți,
Frumusețe și boală
Pe strada Sharm-el-Sheik
La numărul 4.
Locuiește aici un poet,
Bătrînul funcționar ruginit,
Un gentleman vicios.

Regret

A fost nevoie oare
Să-și iasă dumnezeu din sine,
Închipuindu-și parcă lumea
Din goluri ample și suspine ?
Regretele pe geană
Povestea noastră-și scria,
Cu somn prelins încet pe rană
Durerea este și mai vie.

5 proze de mara nicoară

Zăpada

Mă duc la gară să cumpăr un tren, vreau să plec după zăpadă. Voi aduce cîteva vagoane de zăpadă curată și parfumată în orașul plin de fum și clădiri înalte.

Cine vrea un kilogram de zăpadă ? Presărată peste petele rochiilor, peste orele urite din ziua de ieri, peste rănile sufletului, ea vindecă și curăță.

Trec țiganii cărînd saci cu sticle goale și le duc să le vîndă, trece un țăran într-o căruță și vinde pămînt, trece un ciine trăgînd de lesă un domn bătrîn.

Stau la geam și-mi privesc vecinii care stau la geam, în blocul frumos ca o cutie de chibrituri. Aceeași apă vine prin țevi și ne spală rufele, ne fierbe ceaiul și ciorba. Plătim aceleași rate și ne cumpărăm toți din magazine paltoane albastre. Pe străzi sintem cu toții la fel, libertatea începe după ce intrăm pe ușa apartamentului.

Fiecare își construiește acasă la el lumea pe care o crede ideală : vecinul meu, zugravul, și-a luat mobilă lucioasă în cele două camere pe care le are și acum doarme cu soția și copiii în bucătărie, eu care stau la etajul zece, ultimul, mi-am tăiat un patrat în tavan și contemplu stelele.

Vă spun la revedere. Mă duc să cumpăr un tren. Vreau să plec după zăpadă.

Bucuria de a trăi

Lumina de miere a dimineții, care face să sclipească bibelourile, cristalurile din cameră. Chiar trupul meu se luminează pe dinăuntru și în oglindă pare un portelan trandafiriu. Astăzi e o plăcere să merg la carne, la lapte, la pîine. Vînzătorul hătrîn de la aprozar s-a luminat și el cu o tuică de prune și cîntă la tarabă :

„Cumpărați mere roșii parfumate
Pentru doamne fardate
Și domnișoare amorezate"

Gicu de la carne minuiește vaci întregi, o turmă de oi s-a oprit în cîrligele suspendate de tavan. Urechile albe de porc în mari grămezi par scoici ciudate care absorb zgomotele, par niște flori carnivore.

Astăzi totul scintelează. Dacă sînt cuvinte care mărese întunericul și frigul și uritul, sînt și cuvinte care strălucesc.

Cît de proaspete și curate și bune sînt astăzi cuvintele oamenilor, de parcă în dimineața asta s-ar fi născut și nu ar fi avut timp să se înrăiască.

Floare ! Zăpadă ! Iubitule !

Pe cer trec berze albe și peste cartierul nostru Berceni cad din cer numai copii cuminți și frumoși.

Despre suflet

Am venit cu trupul acasă, cu sufletul am rămas într-un oraș plin cu castele albastre și cu ciori albe.

Sufletul acesta, pe care nu îl pot struni, înfulecă lacom tot ce vede : miniaturile aurite ale vechilor cărți, flori, sutele de cărți ale bibliotecilor, purpura unui amurg, porțelanuri, incrustațiile unui cristal greu, tot ce scînteie, miroase, tot ce e frumos. Bine că nu ne putem hrăni cu sufletul, că aș fi înghițit lumea. Așa, mă înghite ea pe mine.

Nu e adevărat că tot ce ating eu, arde. Am pus palmele pe un bărbat, și el s-a acoperit cu solzi de gheață. Nu ne iubim azi, ne iubim mîine, și m-a așezat ca pe o pară pe rafturile cămării, pentru la iarnă.

Dar eu mor cu fiecare secundă, chiar dacă nu țip. Eu mor decent, admirînd un bibelou, chiar dacă sub mine urlă marea.

Sufletul meu arde, arde, arde, și cînd trec pe străzi, mi-e frică să nu aprind orașul. Am întîlnit un vechi foc, un vechi prieten, care ardea acum cîțiva ani nebunește. Azi îi era teamă să vorbească tare, fețila de-abia îi pîlpîia, și se ferea de flăcările mele ca de o nechibzuință a tinereții.

Fă cerule, pasăre albă, crinule, să ard total în fiecare zi și noapte cît mi-e dat să trăiesc pe lumea asta, pentru că numai așa merită să trăiești, în flăcări.

Lucruri cu două fețe

Eu sînt dintre aceia care știu limita subțire dintre viață și moarte, dintre palma mea albă și floarea albă, dintre sufletul meu gînditor și cîmpia verde pe care palpită fluturi galbeni mari cît ferestrele.

Încerc, urcînd etajele bibliotecii, să găsesc un răspuns. „Fugi !" spune unul. „Stai liniștit !" spune altul. În mine e război și tulburare, iar lumea dinafară ninge.

Am crezut întotdeauna în lumina din mine, rațional, mai presus de orice, am crezut.

Cei care au trecut pe lîngă mine, spuneau : vai, ce ochi care strălucesc ! Și cînd li se părea că văd ceva neobișnuit : vai, ce sclipire ! E precis un felinar ! Fiindcă ei erau doar paznici în regatul poeziei. Pentru că și ei, cu un felinar, luminau spațiile altora. Pentru că eu mă înțeleg doar cu lumina veșnică a stelelor, cu lumina unor oameni departe de mine în spațiu și timp.

Iubiți contemporani, eu exist. Așa cred, că exist, deși nimic nu-mi dovedește acest lucru, nici fiii mei, nici cărțile.

Orice lucru frumos mă întristează. Cimpiile parfumate îmi amintesc de iarnă. Păsările galbene din nuci mă duc cu gîndul la pustiul înghețat al crengilor. Cînd îmi privesc chipul frumos în oglindă îmi este frică din nou de zăpadă. Cînd îmi privesc băieții călărind cai de lemn, mi-e groază că vor retrăi chinul întrebărilor mele.

Frumoasă e lumea, așa neexplicată cum este. Frumos este totuși pomul, plin cu flori sau zăpadă.

Ploaia

Să vină o ploaie care să umple ulcioarele deșertului. O ploaie care să ridice ziarele de pe niște berze deasupra caselor. O ploaie care să ne scape de mașini, clacsoane, poluare, ședințe, vecini răi, țigări, televizoare și alte binefaceri ale civilizației.

Minunata ploaie de vară, care umflă rochiile roșii ale femeilor și ele par niște umbrele superbe alergînd pe trotuarele ude.

Trec de mînă prin ploaie cu bărbatul meu și în părul lui cîntă privighetori galbene. Maimuțe albe dansează în jurul nostru.

A bătut un gong de aramă și au căzut petalele tradafirilor în grădina udă.

În pozițiile 4–5 : Oratoriu de Ianos Bencsik

radio

Panorama măștilor sonore

Săptămîna aceasta s-a petrecut la radio o seară fără precedent, care ne fusese, de fapt, promisă de Virgil Stoenescu la o interesantă și dezinvoltă „Poștă a teatrului radiofonic" acum vreo lună. Sub titlul **Biografia teatrului radiofonic**, scenariu-document de Victor Crăciun în regia lui Dan Pulcan, s-au aniversat 50 de ani de existență ai teatrului radiofonic în România. A fost un spectacol sonor captivant, din care nu au lipsit latura pur informativă și nici tușele nostalgice. 50 de ani ai teatrului radiofonic sînt niște ani lungi și bogați. Și pentru că, prin devotamentul slujitorilor lui din toate laturile implicate, teatrul radiofonic a crescut într-o zi cît alții în mult mai mult — iată că amintirile, nu atît de îndepărtate obiectiv, ale celor care au lucrat în acest timp la teatrul radiofonic sînt luminate de fermecătoare pulberi aurii.

Într-un cadru de prezentare interpretat de Radu Beligan și trei personaje insolite : microfonul vechi cu cărbune și arcuri (Dinu Ianculescu), microfonul nou (Adela Mărculescu) și robotul emițător de date exacte (Florian Pittiș), ne-a fost oferită o lungă serie de mărturii ,evocări, comentarii de ordin tehnic sau artistic, profesiuni de credință ale actorilor, regizorilor artiști și tehnici, dramaturgilor, specialiștilor — alternînd cu un mare număr de „citate" din fonoteca de aur. O sărbătoare extraordinară a vocilor, o antologie sonoră de o debordantă culoare și varietate : „A fi sau a nu fi" în acordurile vocale ale lui Notiara, monstrul sacru : glasul lui Calboreanu, legat pentru totdeauna de mitiul Ștefan ; timbrul inconfundabil, vibrînd feminin-puternic în orice cuvînt al rosti, al Natașei Alexandra ; Fory Etterle (ilustrat cu o replică din Dumbrava Vodă) — și el unul dintre cele mai „radiogenice" glasuri ; Chirița eternă a lui Miluță Gheorghiu ; atît de românești **Gaițe** cu Silvia Dumitrescu-Timică ; primul **Dantan** al lui Camil Petrescu, la radio, cu Mircea Albulescu ; Costache Antoniu, desăvîrșita mască vocală a Cetățeanului turmentat ; Călinescu, propriul său actor (dublu) și regizor pentru spectaculoasele distihuri dramatice : Emil Botta, actor al tainelor sale în replicile autobiografice și inger înfricat tulburător al profunzimilor lui Ion din **Năpasta**. Și altele și altele, alese din cele 1600 de piese aparținînd în momentul acesta fonotecii radio.

Iar din comentariile și mărturisirile celor care se ocupă de teatrul radiofonic, de la „pionierii" la mai tinerii săi aderenți, se deduce pasiunea și satisfacția muncii lor angajate într-un atît de important proces cultural. Audiența largă, posibilitatea perpetuării unei experiențe artistice prin înregistrare, potențele de stimulare și modelare subtilă a fanteziei prin construcția exclusiv sonoră au fost invocate ca motive de profundă mulțumire pentru participanții la acest teatru al spațiului eteric. Spre folosul nostru de auditori, nu putem dori decît implinirea proiectelor de „înmagazinare" radiofonică treptată a creației dramatice românești și universale și, dacă se poate, mai multă dramaturgie actuală de bună calitate.

Ioana Ieronim

plastică

Sunet și peisaj

Gravurile închinate lui Dante, corespunzînd ciclurilor din **Infernul**, reprezintă pentru Bencsik începutul, dar și temeiul artei sale. Într-un fel, aici putem găsi, la un mod extrem de concentrat, mai toate motivele și temele lui ulterioare. Peisaje fantastice, metamorfoze imprevizibile, destrămări și recompuneri de grupuri umane, personaje singuratice, pulverizate de propria lor presiune interioară, transpar în ansamblul acestor litografii. Și tot aici, virtuțile desenului, cînd țesut, impălenjănit, tras cu subțirimea firelor de siliciu, cînd compact, dens, suprapus, un fel arzînd de materie peste materie.

Din personajele dantești, unele intrate parcă în zid, aspre, mineralizate, se desprind anevoie și altele, purtîndu-se pe sine în spate. În această ultimă reprezentare, în care infernul se confundă cu imaginea, din păcate mult mai atroce și desăvîrșită, a Hiroșimei, obsesia dublului, constantă la Bencsik, apare pentru prima oară, cu o forță demnă de reținut. Va fi reluată și în alte desene, cu intuitia unui izvor nesecat de sensuri, rechemată oricînd artistul va încerca să se exprime plenar. O dorință de împăcare a contrariilor, de conciliere a extremelor, de limpezire a ființei umane de tot ce-i îngreunează spiritul, îl face pe Bencsik să revină mereu asupra temei. Desenele intitulate „Minotaur" pot constitui un exemplu edificator în această privință. Dar și schimbările de semn sînt fecunde. Dublul nu e numai disparitate, ci și complementaritate, expresie mai pregnantă a unui singur și covîrșitor sentiment. În „1977", cele două persoane care plîng acelasi plîns, într-o tragică alipire monozigotă, alcătuiesc una din cele mai izbutite lucrări ce ne va aminti de nefasta zi de 4 Martie.

Începe să-l preocupe, pe Bencsik, în desene, lipsa ori abundența de sunet. Încorporarea sunetului în peisajele, în compozițiile sale, va duce la efecte remarcabile. Sunetul poate fi asociat cînd zbuciumului, cînd reveniri la liniște. Deocamdată, în „Strigătul", el dramatizează, dislocă, supunînd personajele unui regim de ascunsă și nelinistită teroare. Amintesc și această dimensiune, pentru a sublinia încă o dată suplețea, rafinamentul acestui artist, în creația căruia credem, cu lucrări memorabile încă de pe acum, cu mari posibilități de dezvoltare, sirguincios și tenace aplicat.

Grigore Hagiu

muzică

Elocvența trecutului

Din nou un concert, de data aceasta la Radioteleviziune (formația **Ars Rediviva**, condusă de Ludovic Baci, sub genericul „Atestări muzicale de-a lungul veacurilor"), ce își trasează logica ordonatoare a programului în paralelismul dintre vechea muzică românească, cea pe care de abia acum începem a o valorifica public, și lucrări de dată recentă ce se referă la tradiția autohtonă, într-un mod mai mult sau mai puțin imediat.

Nu există o granită sau un corset stilistic pentru utilizarea în componistica nouă a principiilor și, uneori, chiar a intonațiilor desprinse din vechile manuscrise românești. Actualitatea muzicală este suficient de supla din punct de vedere al stilului ca să putem califica drept actuale piese ce se înscriu într-o marjă suficient de largă, în ceea ce ține de procedee ori conduită compozițională, însăși noțiunea de nou artistic s-a relativizat mult în ultimii ani.

Dovada că muzica prezentului poate accepta foarte multe sugestii ale trecutului ne-a fost furnizată, în concertul la care ne referim, de către primele auditii oferite de formația dirijată de Ludovic Baci, Mihai Moldovan și Doru Popovici, compozitori ale căror semnături sînt în mod afirmat contemporane, aleg, potrivit sferei expresive proprii, fiecare altă accepțiune a tradiției sonore a locurilor.

Mihai Moldovan **(Memoria Putnei)** exploatează tehnica isonului, a pedalelor diversificate, variat ritmizate, controlate atent în imaginație. Muzica sa este și aici cea a amănuntului plin de fantezie și simplu, totodată. Această proporție dintre simplitate și invenție este aleasa marcă a muzicii lui Mihai Moldovan. Evenimentul, intîmplarea menită să atragă atenția auditorului, este sesizat cu o dezinvoltură ce nu exclude precizia, dar surclasează elegant crisparea. Fondul unei psihologii cu adevărat artistice, cu alte cuvinte adevărata gîndire de muzician, unește și dă relief disparităților, într-o continuitate a sensului și surprizei.

Doru Popovici (cantata **Odă lui Mihai Viteazul**, versuri de Dan Mutașcu) își axează lucrarea pe principiul monodic al vechii noastre muzici. Nu atît că mari pasaje din lucrare sînt nobile expuneri de melodii nearmonizate și nesuprapuse, dar principiul este extins la macrostructură : toată piesa capătă aspectul unei melodii, ascensiune șerpuită ale cărei piscuri, relative sau absolute, sînt cîntărite de autor într-o frumoasă perspectivă. Vocea solistă (Georgeta Stoleru, cu emisia sa clară, timbrul ales, perfecta înțelegere a spiritului partiturii) apare într-un încadrată contextului, care, de fapt, este și el de sorginte vocalică. Ceea ce impune în primul rînd în această muzică este unitatea, atît cea tehnică, procedurală, cît și cea de atitudine.

Ludovic Baci ne-a propus și o **Suită de dansuri românești** notate de Fr. I. Sulzer și orchestrate de dirijor. O versiune foarte colorată, plină de efecte armonice și timbrale, o piesă de virtuozitate pentru ansamblu, care, ca și în Telemann **(Klingende Geographie)**, cu care s-a încheiat concertul, a vădit spiritul de performanță ce-i animă, de fiecare dată, aparițiile.

Costin Cazaban

Fabulosul rîu

dacă tot s-a întîmplat să fiu cel care a propus editarea volumului FLOAREA SOARELUI la concursul din 1977 al Cărții Românești, apoi un an mai tîrziu după lansarea lui și după ce recent cartea s-a numărat printre cele distinse cu premiul U.T.C., îngădui să-mi fie să spun aici vreo cîteva cuvinte privitoare la Valeriu Bârgău, autorul său.

Cu talentul, Bârgău vine de la sine de acasă, bineînțeles, n-am nici un merit altul eu decît acela că mi-a fost dat să-l întîlnesc printr-o întîmplare, la un moment dat, și să mă bucur de ea. Și de el.

Despre muncitori, despre poet și poezie, despre materie, despre pămînt și cetate, în sfîrșit (iar nu rar) despre „semnificațiile camuflate fără capăt și echilibrul nesatisfăcător al lumii" aduce mărturie FLOAREA SOARELUI. După atîția îngeri de un sex ori de altul (făcînd un mai c ca-n filozofii creștini de pe vremea cînd Constantinopolului, la chiar noastre porți au dat să înghesuiască, ca să încăpeau și ei toți îngerii), după atîtea rezerve trimise, și apoi străduința cui dezmeticește aproape că simți orice confortant (atunci cînd „realitatea în haine de piele de curbă) / trecere să scăldăm pata publică de mormînte..") să dai de mucoliri „cu două degete / în istorie" ar fi: Bârgău, de mănuși lui interesînd „aspra culoare a mădăi", să privești odată cu el „deșertul fierbînd crîncen de sodă", ori pe trădătorii de la Petrodava Dunării care „tîrîse dană ei / cuțitele roșii de arșița tăiși la conserve", ori să-l asculți: confesînd-o-n „Am văzut noaptea la lumina deșertului cum se-așază / rădăcinile pe venele nisipului / și vag materia necunoscută din care".

Într-o descendență sorbește din Whitman, cu atît mai convingător cu cît relegă artificiile, dar nici înclinarea aceasta nu-i de transformat în program, fără cenzurare, Valeriu Bârgău rămînînd, deocamdată, divide în mănunchi ei destule, ascultă și pelmănuiește materia. Pe cea înfricoșată, pe cea uscată ca pulberea, pe cea crescută (a mușchiului), pe cea din pacea, pe cea neobosită, pe cea stîlcită de bătăi de roțăvărie, de moarte, de sori, care țîi bandiștii în noapte, care stă în genunchi pe albiile fluviilor rău, care — umplută exuberanțe — se strecoară „prin sîrme / pînă scapă de primejdia bătăi octombrie, noiembrie..." După care, simultan, cine știe dumnezeu a fost și dracu, tot astfel zice și scrie cine a zis materie, nici nu se poate altcum, în intuiția poetului merge la dinar, atunci cînd formulează și observă cum permanent „materia cea nouă asează materia veche", una și veche fiind ceva mereu complementar, mereu aproximativ, o veșnicie semănată cînd cu o, cînd cu alta, un rău necesar ce-ar trebui să-l vadă în toate meandre și varietăți temporale dintr-o călătorie eternă.

„A-ți întoarce fața, zice poetul, de la veselia muncitorilor / e o rușine asemeni în urît". Dar nu numai de la veselia, chiar și de la tristețea lor, să veselia nu-i o rămînă ne care să o-o vină lesnei, ea face visite rare. Pentru Valeriu Bârgău (dar pentru cine, nu?) viața are de adus argumente și dacă el a pariat pe artă, în schimb nu și-o brînzește cu cinicurile vrăjitorilor de ne gard, ci cu sensul — vestea sens... — al balasturilor niciodată cu totul absente din realitatea existențial numite rotiliene : „Au fost înlăturate de noii cuvîntele în locul de care". Și ca să nu-și usture mustrea, să nu i se cernă arginții, să nu se înțeleleze într-o confortabilitate fiecăi, ingăduie omului să fie, să-l aibă și să-l înțeleagă. În timp ce se lasă cetuș vederi amoroase, în timp ce amară sîrbu răcoarea nu fără exagerări : „se lovește pietrii și moare în drumul cel mare", „umbră pentru prin sufletul meu / cu prin sufletul / omului...". „Dimineața în ochii poetul umblă cu în prezența-i vie". În sfîrșit „Poetul umblă cu un buzunăș pe sub pămînt".

Într-o poezie a ne-dezmințiri expresă, a stigmatizărilor, de care tocmai fiindcă nu duc la nimic e tot mai difícil să te apropii fără efuziune, unde prevestiștii înșiruiați au știut cu vocație obsesantă de demnitate asvelte escaladabile, într-o astfel de grădină a ispitelor, poetul se riscă jocului cu luxuri de mari poveri metaforice, atinge motivul intimidante, are curaj, putere de formulare (sigur că o anume insistență pe calcaruri, patrie, zgură, strămoși, funii, mașini, sudoare îngroșă ici-colo sugestia, preschimbînd-o în enunț sau relatare), însă nu forța vocabularului său reține. A ajuns — mai tîrziu regretul o să repare, probabil, eroarea — un lucru comun să se pună orizontar accentul nu atît pe criteriile artistice, cît pe musculatura sau varicozitățile limbajului, de dragul violenței în limbaj. Rețin și te impresionează intuițiile sale, într-unele cazuri de-a dreptul elevate.

Și cum, dintr-o sete umană de răcoare, de firesc, de insuportabilitate a toxinelor inutile și inutilelor confecții, naturalețea poeziei se simte bine în sufletul nostru, cînd și cînd, s-o și recunoaștem. Mai ales după ce, la un moment dat („fiecare popor își naște poeții pe față") s-a ajuns ca să se cam sufere de atîta abundență de poezie evazionistă, goluță, fără sînge și probleme, fără continut sau conspectări, ca și cînd n-am trăi în secolul 20 și în geografia încă perfectibilă a neimpecabilităților. Prea deliberat stratosferică, prea netulburător „cerebralistă", din ce în ce mai desprinsă de bube, de noroi, măcar uneori obositoare — această poezie în rarna ei de a vrea să nu vadă ambiantele și gata-gata să leșine sus, vai! foarte sus, în mituri abstracții concepte ale număruhui, estelui, stării, sinelui s.a.m.d.

Simțele acesta a mai fost pe la noi să nu ne asaltăm, bineînțeles, pe cît știu nu este el chiar un surpa fără dinți, nu plutește el chiar în nori, sau nu necunoaște, ci voiajează cot la cot cu noi, agonic, realist, ne mai și îmbrînceșite imprecă din **verbele a urla, a țîșni, a fulgera, a scrîșni**, ca și din **substantivele tremeni foarte protejați** : (asfalt, abur aer greu, camioane și autocamioane, canale, cărbune, carne, cazan, ciaroane, cratere, cuptoare excavatoare, explozii, fum, fiare vechi, fulger, gaze, hrubă, hrubari, iepuri, lavă, lămpi de carbid, locomotivă, lucrători, muncitori uzi pînă la oase, muncitori „dezmărcați de lume — insectoizi de noapte", mașini, minereu, mortar, macarale, mucy forje, magneți naturali, motoare, metale, necromine ape, oțeluri, roți dințate, rîpe, sudă, scripeți, șenile, șine, schelă, tuburi, de gaze transportoare, var, vînturi) din adîncurile cărora cîte un Valeriu Bârgău scoborește și pînzele pentru pînzeturi, fîndrită — are asfaltul nostru cotidian o-o declarare — „Marele nefiliber înțelegînd de la pămînt". Întotdeauna sun neînțelegerea, limpede este că neînțelegerea de nefiliber nu va fi niciodată și nici o-o fost. Acolo, pînă și FLOREA SOARELUI rămîne : „Și-ți pierzi nefiliberul în moarte și fantastic / mîndrii de a scrie poezia cu viața". Și se înțelege că vor vi, cu cît va cuteza să fi nefiliber „dăltura de nefiliber nu va fi niciodată și nici o-o fost. E o dăltură specială și specifică, pe care o-o dă muncirea, fără bone-i, binecuvîntarea, că fii poet decît artist, fără nici a scrie cu viața pe o de moina și nervi e dar artistul să-i fie dat. I-o scrie totul, care cu altă răbdătoare pentru poezie ar putea fi mai de adîncul ?) din suflet, în adîncuri, fui Valeriu Bârgău, care descendență în imaginarul poeții „mîndrii din limbă cînd de adevăr", dînd pe lume numeroase fulori de adevăr și de adevărat, în pînzele lucrătorilor de adevăr și de imperfecțiune" („Vreșteu în lumi semănînd în cuvinte", „cuvintul e dus în spate pînă la fiindul și / spălat de cîrlile fiindrul sunt ca de pelagră") și se înadînceală pe el însuși, împotrivul apelor arului cu care curge la deal, pîș de mereu, fabulosul lui pentru ei și pentru noi, pentrucă cu multe alte logici, al poetului nu „se poate trage în nici o pe". Numai atît ? Ba, nu. Te poate chiar linera. Apelez chiar pentru că în liposo sertizarea, sunt bunătățile : cu lelurgia, mici ertand : un frunză, mici uscurele.

Mai bătrînul în lucrări e frumos. Frumos și bine. Mai vechiul, dimineața e poezie pură. Un timbr deliberată în apropierile și atenția mare cu cuvintul, și întîmplările cuvintelor favorabile, cuvintelor în la o răsăritoare, în la alta, înțelesurile în sentiment, legăturile, cuvintele, fiindrile, cîntecele, promoțiile mai plăcerile în strălucire. Și în cîntec, dacă în cîntec ani — dacă e clar în cuget, cu clarul de cuget din sentiment, înțelesul vine spontan și destinatarilor — propriu-zis cum, mai degrabă, cu cîntecul, cu cîntecul, cu autoportretul a lucrul rupele să mai cîntecă, să lucrează pînă-n pînzele alte la materialul, din baia pasul pe lor sau înțelegi, pe pasajului fiar virtuos ? vor dezlănțui cum de-o vine sufletul, aceștia, superior și sălbatic, și vor cum în cuvintul viața în bucăți, în lirile, în lucrul trecutului și în cea mai nu trăiește, cum dintr-o inteligență în mugure, dintr-o fiecăi promisiune inacțiuni, dintr-un eventual scriitor, devine o operă splendoare și pe cunoștința celor ce-l încurajează cîndva, și pe spațiul instituțiilor de cultură, unde pretinde să fie cotat și după ce nu mai este în noi în fel de mult, competitiv, noi capabil la vreo surpriză.

N-aș dori să se întîmple și cu Valeriu Bârgău, mîine așa ceva.

Atîta știă e valoarea nu de azi ea depinde mai ales de valoarea lui de mîine, care se cîntărește greu, rămîne, pesigur, trează — într-o viață.

Ion Caraion

V. G. Paleolog

a trecut în lumea de dincolo aproape **neobservat**. Ar fi avut, peste șapte luni, 91 de ani, dar parcă ar fi avut 90. Într-atît era de vînjos și plin de viață. Ar fi avut, apoi, în toamnă, 88 de ani, dar parcă ar fi avut cîteva sute. Într-atît părea de bătrîn. Copiii îl spuneau Moș, iar cunoscuții, pe o față, Dumnezeu. Barba sa de patriarh, capul imens și mîna uriașă de cioplitor în piatră sălbatică, parcă, o prezență extraterestră. Cu toate că, de ani de zile, lumea se obișnuise s-o întîlnească, zilnic, pe străzile Craiovei, pe vreo bancă din parc sau în bibliotecă orașului. Chiar neobosit, fără ochelari, tot ce-i cădea în mînă. Ducea o viață de singurătate, dar simțea o acută nevoie de prietenii. Mai ales tineri. Era nelipsit de la cele mai mici manifestări culturale ale orașului. Venea pe neașteptate și se așeza undeva, într-un colț, ca să nu deranjeze pe nimeni. Trăia între hîrtoniile lui, dar ochii săi dulci în fundul capului se umpleau de lacrimi (de bucurie) ori de cîte ori descoperea muguri, artiști de fîrșet, și mulți talent. Dacă nu-l întrebai nimic, tăcea. Nu intra în vorbă. Dacă se apropia de el cineva, oricît de necunoscut, își dezlănțuia tristețea cu amănunte și timp de oferea, ore în șir cupla auditoriul ca într-o pînză de păianjen. Știa altora lucruri și le povestea cu atîta generozitate prietenilor tineri. Mintea și glasul său și păstrau o nealterată, sură înțelepciune. Verbea marelui său prieten : „Cînd nu vom mai fi copii..."

Născut în preajma unui echinoxe de toamnă (22 septembrie 1888), avusese o tinerețe aventuroasă. S-a înrolat cu Brăncuși la Paris și, chiar dacă drumurile lor s-au despărțit în timp, patriarhul din Craiova a rămas să-i poarte umbra pe pămînt. Prin el, a intrat în cercurile artistice pariziene, cunoscîndu-i pe un Modigliani, Apollinaire, Joyce. Întors în țară, s-a retras în sine și în satul natal, s-a înconjurat de oameni lui bineînțeles și, în timp ce țăranii agricultură, cel la est cu conștiință său, și-a pictat chipuri de sfinți și de sublimă grandoare. Spiritul de aventură al tinereții s-a sublimat în cîteva acte de cultură nu mai puțin aventuroase. Se spune că, de pildă, în anii războiului a vîndut bani bătînd cu ei cumpere o tipografie și să-și editeze, pe cont propriu, traducerea în românește a celebrului „Jurnal de pictură" al lui Leonardo sau cartea despre „Secretele ei ascunse ale naturii în poezia lui Macedonski". Ca lor ai amintirii acestor cărți, valul Corlate din Iubirea Bellului a intrat astfel în circuit național. Tot așa, diarul Institut din Craiova, unde și-a lucrat, unii în alt, avantajos amănunțit și articole despre autorul Mioriței, dar și un lung dialog în limba franceză cu Brâncuși, are în bibliografia manifestă a artistului. Cele două cărți subtitrate despre geniul său prieten îți vor da o bună în mare măsură, în ceea ce privește viața și opera lui. — Ființe ale unei dreptăți fără perechi — unul instrumentistic inflexibile arbitrare exagerat. Chiar aiurea atît s-a remarcat mai inflexibilitate se Brâncuși și — în afară doar a lui Petre Pandrea — aiurea altul nu l-a intuit mai constant subteriul popular folcloric al gîndirii sale artistice. La urma ca sedință dreaptă nemărginire. Asociația scriitorilor din Craiova și-a făcut o datorie de onoare de a-l primi în rîndurile sale.

S-a dus, iată, să-și întîlnească prietenii de care i se făcuse atîta dor.

Fănuș Băileșteanu

Politic și psihologic în roman

Urmare din pag. 1

psihologic românesc", el analiza drama intelectualului în imperiul austro-ungar și totodată destinul individual inconfundabil al eroului său. **Pădurea spînzuraților** este însă și unul din primele romane din literatura europeană inspirate de întîiul război mondial. Înaintea sa, doar H. Barbusse publicase în 1916 la Paris **Focul,** iar Al. Tolstoi tipărise tot la Paris, în 1921, **Surorile,** primul volum din trilogia sa **Calvarul.** La noi, Sadoveanu în **Strada Lăpușneanu** (1921) descria contrastul dintre profiturile celor rămași în spatele frontului și sacrificiile transeelor. Chiar dacă războiul este în **Pădurea spînzuraților** mai rar prezentat direct (aspect **showing**) el constituie experiența la care se raportează toate trăirile eroilor (aspect **telling**) scena pe care se consumă dramele lor. În acest fel, Rebreanu se numără printre deschizătorii de drumuri în proza europeană a războiului mondial : Erich Maria Remarque își publică cartea **(Pe frontul de vest nimic nou)** în 1929, Richard Aldington tot în 1929 **(Moartea unui erou),** Jaroslav Hasek **(Peripețiile bravului soldat Švejk în războiul mondial)** în 1926, iar prozatorul american E.M. Hemingway, în 1929, **Adio, arme.** În literatura noastră Hortensia Papadat Bengescu **(Balaurul,** 1923), Cezar Petrescu **(Întunecare,** 1927) și Camil Petrescu **(Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război,** 1930) continuă și diversifică această direcție a romanului modern.

Între **Ion** și **Răscoala,** capodoperele autorului, și celelalte scrieri, **Pădurea spînzuraților** ocupă un loc aparte : viziunii și frumuseții oarecum reci, obiective și grandioase ale primelor și măiestriei scrisului din celelalte le corespunde aici o tensiune tulburătoare, greu explicabilă, unică în proza lui Rebreanu. În comentariile la adresa cărții s-a insistat asupra obsesiei eroului și a senzației tulburi de revărsare a subconștientului în conștiința lui Bologa pe drumul circular al acestuia spre moarte. **Pădurea spînzuraților** este însă romanul unei obsesii într-un sens mult mai profund, al însăși genezei cărții : Rebreanu scrie sub apăsarea obsesivă a unor probleme de conștiință și se eliberează de ele prin scris. Acestea nu ar fi fost desigur suficiente pentru a asigura valoarea artistică a operei dar ele dau acum o dimensiune abisală, foarte modernă, scrisului rebrenian pe care chiar și capodoperele sale nu o au. Trei sînt componentele acestei stări de tensiune scriitoricească : explicarea sovăielilor și atitudinilor unei generații de intelectuali ardeleni din care făcea și el parte ; șocul psihic al unei imagini : fotografia unei păduri pline de cehi spînzurați pe frontul italian ; și spînzurarea fratelui său. Locotenent de artilerie, decorat de trei ori, prins pe cînd încerca să treacă linia frontului românesc „dezertînd" din armata austro-ungară pentru a lupta alături de frații săi. Rolul niciuneia nu trebuie exagerat în planul cărții, unde ficțiunea și arta autorului creează o lume altfel-reală și un erou independent atît de creatorul său, cît și de „prototipul" real — Emil Rebreanu. Ele se regăsesc însă într-o zonă de adîncime a actului creației, contribuind la atmosfera halucinantă a cărții. Atunci cînd Rebreanu a încercat să scrie direct despre problema sa de conștiință, ca în **Calvarul,** rezultatul a fost minim ca valoare literară, romanul rămînînd un simplu document de istorie literară. Doar transfigurarea artistică, sublimarea unor stări au turnat în nemurire acest monument literar dedicat fratelui său.

Din perspectiva primei componente a ceea ce am putea numi „complexul" **Pădurii spînzuraților,** afirmațiile lui E. Lovinescu (să strămute întreaga problemă a conversiunii lui Bologa în planul unor forțe obscure și profunde, care lucrează mai puternic decît conceptele abstracte ale „patriei" sau ale „naționalismului") și G. Călinescu (Niciodată cuvintele „patrie", „națiune română" și alte clișee politice nu vin în gura lui Bologa) sînt doar parțial adevărate, ele neținînd seama de faptul că acest roman psihologic este totodată și unul profund politic : „Sovăirile lui Apostol Bologa sînt sovăirile noastre, ale tuturora, ca și zbuciumările lui... — scrie Rebreanu. Numai un astfel de om putea fi personajul central al unui roman în care lupta dintre datorie și sentiment ameninta mereu să degenereze în tranșeiste goală patriotardă". Problematica eroului, răsfrîntă în conștiința scriitor este firul roșu al cărții. Legătura dintre Victor Bercleu **(Ion),** David Poo **(Catastrofa),** Remus Lunceanu **(Calvarul),** Apostol Bologa **(Pădurea spînzuraților)** și Liviu Rebreanu este evidentă. Ideea politică nu apare în formule sau locuri ocazionale. Rebreanu fiind un prea mare scriitor pentru a se lăsa furat de clișee facile. Dar ea este coordonata principală pe care se desfășoară procesele psihice ale personajelor. Complexitatea vieții nu poate fi închisă în scheme, iar scriitorul ardelean reușește să dea o tensiune tulburătoare meandrelor existenței eroilor și cîntărilor, opțiunilor eroului său. **Pădurea spînzuraților** este din acest punct de vedere un model de roman politic, o lecție de substanță eternă ce nu și-a pierdut actualitatea, dimpotrivă. În această sferă a politicului intră și atitudinea autorului în prezentarea atît a trufiei jignitoare și obtuze a ofițerilor unguri, cît și a josniciei lașe a „renegaților" români. Și tot aici și solidaritatea umană cu care un maghiar, om simplu, îl îmbrățișează înaintea morții pe Bologa. Trecînd de la siguranța și confortul moral al unei „patrii" abstracte, susținută și de ideea „datoriei" (Unde-i datorie, acolo-i patria ! interveni Apostol) și de la conceptele onoarei și gloriei militare (În doi ani de război, spiritul milităresc i-a pătruns atît de adînc în fire, încît dezertarea, din orice motiv, i se părea o crimă neiertată) la revelația unor sentimente pe care le ascunsese de ceilalți și de sine (Simțea însă cu groază că, în adîncul inimii, gîndurile acestea îi erau dragi și le tăinuia acolo ca niște odoare prețioase... O dragoste mare îi înfiora sufletul. Se uită la Petre mișcat, avînd impresia că întrinsul s-a întruchipat toată Parva, toți cei care vorbesc românește.), Apostol Bologa devine conștient de adevărata sa datorie (românii îl vor primi ca pe un frate. Dincolo dezertarea ar fi fost o crimă dezonorantă, urmată de o captivitate rușinoasă : aici va merge ca un adevărat erou, cu fruntea sus, și va putea lupta îndată contra dușmanilor adevărați...). „Conversiunea" nu e însă liniară, simplă și fără sacrificii. În cugetul său se prăbușește o lume a certitudinilor de o viață (Niciodată n-am fost laș, excelență, și deci am să vă mărturisesc și acuma că în sufletul meu s-a prăbușit o lume), valorile și criteriile etice se răstoarnă (Vorbele acestea aproape disprețuitoare, care altădată l-ar fi jicnit, acuma îl liniștiră ca niște laude). Ultimul său dialog cu preotul Boteanu înaintea morții, deslușește adevărata și poate singura consecvență a acestei firi atît de schimbătoare și contradictorii : „În mijlocul tuturor ispitelor vieții, ai rămas fiul părintelui tău, Apostole ! N-ai uitat învățăturile lui, ci le-ai purtat pururea în sîngele tău fierbinte... Ți-aduci aminte cum ne spunea, de cîte ori venea prin Năsăud, serios și impunător, parc-ar fi vorbit cu niște bărbați ! Niciodată să nu uitați că sînteți români !... ? ...— Pentru neamul părinților, șopti Apostol...).

Drama politică este amplificată de experiența „concret trăită" a morții, atît prin rănirea sa gravă, cît și prin participarea la spînzurarea lui Svoboda. Intelectual trăind într-o concepție de viață abstractă și crezînd că războiul îl pune în contact nemijlocit cu realitatea, Apostol Bologa nu cunoaște de fapt, după doi ani de război, conștiința cumplită a uciderii unui om : ofițer de artilerie, moartea semenilor cauzată de calculele sale e pentru el un lucru la fel de abstract ca și teoriile sale „filosofice" studențești. Prin condamnarea lui Svoboda și prin moartea acestuia, Bologa începe să cunoască ceea ce mai tîrziu s-a numit „sentimentul absurdului". Căutările dureroase ale unor certitudini existențiale sînt și ele uneori foarte aproape de rarorul absurd camusian dintre o „lume irațională" și conștiința umană „însetată de claritate". Cu revelația „divorțului" dintre cele două aspecte, Apostol Bologa devine un **străin** în lumea pînă atunci familiară : („pe cînd el, Apostol, parcă-i un străin ori parcă a căzut într-o lume străină"), („Totuși, pe atunci Apostol Bologa se simți străin în Parva "). Prin condamnarea și accentarea morții din finalul cărții, Bologa este mai aproape de Mersault din **Străinul** decît de Julien Sorel **(Roșu și negru).** Moartea sa pentru adevărul conștiinței sale este singura soluție pe care o întrevede, el prefigurînd „omul absurd" modern pe cale de a deveni „omul revoltat" ce tinde să-și transforme solitudinea în solidaritate. Pădurea aceasta a spînzuraților, despre care povestește Klapka, capătă dimensiuni simbolice pentru existența sub opresiunea imperiului, sub teroare, proiectînd drama la proporțiile condiției umane : „Stîlpi nu erau, dar în schimb în fiecare copac atîrnau oameni, agățați de crengi, cu capetele goale și cu tăblițe de gît, pe care scria : «trădător de patrie», în trei limbi. (...) Si crezi că am plîns măcar după ce m-am întors de la pădurea spînzuraților ? Sau măcar în tren, venind încoace ? Sau aici ?... M-am bucurat. Bologa, auzi, că trăiesc, c-am scăpat de pădurea spînzuraților ! Pînă adineauri m-am bucurat pînă cînd m-a întrebat colonelul de ce am fost mutat ! Numai adineauri am plîns, cu capul virit în mantie, ca să nu mă simtă nici ordonanța. Numai adineauri, de frica pădurii spînzuraților ! (...) În tăcerea adăpostului inimile lor bateau deopotrivă de înfricoșate... Locotenentul vru să-i spuie o vorbă de mîngîiere și se pomeni șoptind: — Domnule căpitan, pădurea spînzuraților... Își luă seama însă și plecă ochii în pămînt, neputincios și umilit. (...) — Trebuie să nimicim reflectorul, Bologa, frate de suferință ! Altfel... — Pădurea spînzuraților... murmură Apostol cu ochi scînteietori de o ură nouă, plămădită în sufletul lui pe nesimțite.".

Cu toate că unele aspecte ale tehnicii literare de analiză sînt, cum observa încă din 1936 Șerban Cioculescu, depășite, **Pădurea spînzuraților** rămîne un roman modern prin problematica sa dilematică și prin fuziunea visului cu o „matematică" a morții eroului, conferind cărții o dimensiune abisală a destinului uman.

Omisiuni semnificative

Urmare din pag. 1

traduse, din care Variaam a ales, a suprimat pasaje, a impus măsura, gustul și preferințele cititorului român (cum a demonstrat profesorul Pandele Olteanu). Este o **creație** și prin faptul că mitropolitul „făcînd duhul sfînt să vorbească românește", cum spunea Eminescu, a devenit astfel și **întîiul nostru mare prozator,** deschizînd drumul lui Creangă. În plus, Variaam a inclus **lingviștie** în literatura română prima operă originală scrisă de un român în limba slavonă : **Mucenicia lui Ioan cel Nou** (redactată între 1432 și 1439, cînd începe de fapt drumul original al creației literare naționale). Dar Variaam mai este și primul făuritor de versuri culte în românește, precedînd pe Dosoftei și pe Miron Costin, deci **primul nostru stihuitor.** Este și autorul celei dintîi scrieri de **polemică** ideologică în limba română : **Răspunsul la cathihismul calvinesc.** Omiterea lui n-are rațiune nici măcar invocîndu-se factorul **limbă,** ca în cazul anterior.

3. **RADU GRECEANU** — cronicarul lui Brîncoveanu și (după unele ipoteze nu întru totul lipsit de temei) autorul „cronicii anonime" a lui Brîncoveanu, adică a celei mai coloroase și artistice cronici muntenești, singura care poate rivaliza cu Neculce. Dacă este prezentat Radu Popescu, a cărui cronică n-are valoarea literară a „Anonimului brîncovenesc", nu înțelegem criteriile care au prezidat la excluderea lui Radu Greceanu și a acestui excepțional „Anonim". Epoca brîncovenească se oglindește în adevăratele ei culori în aceste două cronici, nu în cea falsificată prin resentimentul lui Radu Popescu și este una dintre marile epoci ale culturii române, iar destinul voievodului aminteste de tragediile antice. Ambele cronici se completează, propunînd cititorului un tablou de epocă de o valoare literară neatinsă de Radu Popescu.

4. **TRAIAN DEMETRESCU** — primul scriitor român care a realizat o sinteză premonitorie între **modernism** și **socialism,** anticipînd totodată în versuri memorabile sensibilitatea baconiană. Omul care a fost dus la groapă cu mîinile proletare, și la dezvelirea statuii cărnua a vorbit I. C. Frimu în numele întregii muncitorimi și a partidului ei, fără a fi un scriitor de prim rang a hrănit sufletește o mare generație, revoluționară și în literatură și în viața social-politică (vezi evocarea lui Galaction în volumul de memorialistică). El are dreptul, așadar, să figureze totdeauna într-un dicționar al scriitorilor români, oricît de „mic". „Ah corbii... corbii poetului Tradem !"

5. **ȘTEFAN PETICĂ** — primul simbolist român, tovarăș de luptă al socialiștilor și al lui Macedonski, spirit de umătoare cultură modernă, punct de reper pentru momentul de naștere al modernismului românesc în sincronie cu cel european, adică înainte de 1900, și nu după 1919. (vezi G. Călinescu, **Istoria literaturii...** și recenta ediție din colecția „Scriitori români").

6. **PANAIT CERNA** — primul scriitor important pe care-l dă literaturii române Dobrogea, unul dintre „eternii noștri păzitori ai solului veșnic". Mihail Dragomirescu a vrut să-l opună lui Octavian Goga (a cărui glorie a concurat-o o clipă), ceea ce este greșit, dar nu e mai puțin adevărat că, citit astăzi în comparație cu Iosif, Goga, Anghel — colegii săi de glorie într-o epocă ce nu-l ridicase pe scaun pe Bacovia și pe Arghezi și care știa să descopere pe Minulescu — Panait Cerna deține calegoric întîietatea de autore. Poezia lui (vezi P. Cerna, **Poezia,** ediția II, București 1914, Editura C. Sfetea) aduce în epocă o tensiune unică și în citeva pînze antologice, originale sau traduceri din de pildă admirabilă recreere în limba română a lui **Prometeu** de Goethe) continuă să ne emoționeze. Față de tonul vioi al lui Goga, cîntărețul suferințelor ardelene, și de delicatețea lui Iosif, Cerna vine în literatura română cu o explozie de energie suferindă în contrast cu dramele trupului său minat de tuberculoză. Poezia de protest social impetuos evadînd barbar în care au fost reprimate răscoalele din 1907 răsuna pe orînta artist, la care Vlahuță nu știa să-o ajute. Versurile sale patriotice, uneori cu un accent narcotic în poezii cu frondă oficială **(Ilere Mateș** fac pandant — la sud de Carpați — poeziei lui Octavian Goga, anticipînd pe un Aron Cotruș sau Mihai Beniuc. Condiția sa de poet filosof și primul poet doctor în filosofie (cu o teză germană despre **Poezia de idei** sau „de concepție") nu și vocabularul cincelat nu-l străluce versurile chiar în clipele cele mai puțin optimiste, previzibile pe Blaga. În Cerna s-a întrupat cea din puterea pămînteului dobrogean are de amare în sînge în satul Cerna, lîngă Măcin, jud. Tulcea) și vocea sa a venit să se adauge vocilor lui Iosif, Sadoveanu, Goga, într-o epocă de tumultoasă afirmare a culturii române cu-și propăsire deplină în unitate din 1918, unitate pe care poetul, mort în 1943 departe de patrie, n-a apucat să o mai vadă, dar a luptat pentru ea. Dobrogea avea să mai dea apoi un poet considerabil, a cărui absență, de neînțeles, surprinde : Virgil Teodorescu.

7. **VICTOR EFTIMIU** : creatorul basmului dramatizat în literatura română, poet și dramaturg ce a trăit o epocă și a fost printre noi, prea în de mult o prezență cîtecă. Să fie îndreptățită omiterea sa cu aceleași criteriului tăcerii lui Al Odobescu de operă literară) ?

8. **AUREL BARANGA** : Nu credem că se va putea scrie vreodată o istorie a literaturii noastre din ultimul trecînd de azi fără teatrul lui Aurel Baranga, așa cum nu se poate ignora teatrul lui Alecsandri din contextul epocii sale. Iar pînă cînd altcineva are să îndeplinească față de Aurel Baranga rolul lui Caragiale față de Alecsandri din comedii, absorbindu-l și depășindu-l într-o creație genială nu ne putem permite indelicatețea numită „cruce a dispariției" față de autorul **Mielului turbat** și al **Opiniei publice.**

9. **IOANA POSTELNICU** — autoarea romanului uitînd nedepășit decît de Sadoveanu și Rebreanu. **Fiecare viaslăiac,** epopeea eroilor români din Transilvania în luptă cu valurile istoriei vitrege. Personal (cu repet aici ceea ce se poate citi în volumul **Permanența Patriei**) sînt sigur că acest roman va fi citit și atunci cînd prozele citorva contemporani din dicționar vor suferi consecințele acelei legi pe care o fixa cîndva Titu Maiorescu : „Căci literatura adevărată, cu feluritele ei producteri, se poate asemăna unei păduri naturale cu feluritele ei plante. Sînt și copaci mari în pădure, este și tufiș, sînt și flori, sînt și simple fire de iarbă. Toate împreună alcătuiesc pădurea, fiecare în felul său trăiește și înveselește ochiul privitorului : **numai să**

fie plantă adevărată, cu rădăcina ei în pămînt sănătos, iar nu lemnăie în ființa vegetală, cum se pune pe unele case din sînge".

10. **G. TUDOR GEORGE.** Turbulentul Albu, liberal sistematic (de la premiile literare, pînă la a se repeta vocalele pentru că altfel nu ar mai nervoasă să-i facă să rezoneze pe cuviințatul să nu vrea să fie contrariu ? este unul dintre dicționar ! Asta se vădește atunci cînd fabricată cu chibzuință de la Cîmpu, care l-a opărit pe Arghezi la cea „cumințită" ! „Alte cu ochii deschi domnul scriitor ?" „Alte", ar fi zis Arghezi și s-a făcut mai mic.

11. **PAUL ANGHEL** — autorul a fost printre primele străluciri despre Stelian, cel „Alunecă Mihai Viteazul și Burroiosa eseuri de predilecțiune biografică în **Noua artistă românească** (împreună zici oamenii nu Constantin Bosie și Eugen Pavel, prozator pe înțelesul a spuneau atunci în felul ei despre războiul de la 1877, Epopeea și de la Indipe s. din **Bibliografia generală** dau o mai esențiale despre Sadoveanu, Arghezi, Voroniescu, Călinescu, Camil Petrescu, Nichifor în „Referințele critice" de la sfîrșitul capitolelor respective, numele lui nu e citat.

Dintre dramaturgi mai tînăr Paul Everac, Al. Vasiliu (acesta și un prozator remarcabil) s. Ion Băieșu, pe motiv că sînt destul dramaturgi printre poeții și prozatorii fișați. Se poate face abstracție, într-un tablou despre al **literaturii** române de azi, de **Urme pe zăpadă** sau **Iarna la Bălmaga** ori de **Procesul Haria** ? Mai există și scriitor, după Aurel Baranga, în actualitatea căruia să descifrăm semnele unui nou dramaturg al comediei românești, cum ne îngăduie opera lui Ion Băieșu ?

Deși în colectivul care a redactat dicționarul figurează șapte nume feminine (Georgeta Antonescu, Doina Curticăpeanu, Ioana Em. Petrescu, Maria Protase, Manuela Tănăsescu, Silvia Tomuș, Doina Uricariu) alături de 36 de bărbați, la selectarea celor 130 de scriitori a dominat, se pare, un aprig misoginism. Numai patru nume de scriitoare : Hortensia Papadat-Bengescu, Martha Bănuș, Nina Cassian, Ana Blandiana. Ne dacă mai funcționează și aici rațiunea-mărțișor la dramaturgi, dar credem că nu pot lipsi dintr-un dicționar, chiar redus la proporțiile acestuia, numele scriitoarelor Alice Călugăru, Elena Farago, Magda Isanos și Constanța Buzea.

Nici un critic în viață, cu excepția lui Șerban Cioculescu, nu a fost reținut în dicționar, în virtutea unui principiu, ceea ce ne scutește de bănuiala că am fi ulcerați de omiterea propriei persoane.

Dealtfel semnalarea omisiunilor de mai sus nu vrea să umbrească meritele lucrării, începînd cu acela că **există** și poate servi ca punct de plecare și termen de comparație pentru alte lucrări similare, în viitor. Nici nu trebuie să înțelegem că **omisiunile** reprezintă latura cea mai discutabilă a cărții. Mult mai importantă ne apare orientarea unor capitole (Arghezi, Blaga, Sadoveanu) din care lipsesc aspecte, după părerea noastră, esențiale în portretul propus cititorilor despre autorii respectivi. Creația lui Arghezi din ultima etapă — epoca lui 1907 și a **Cîntări omului** — este practic anulată, poetul „Mirabilei semințe" este ignorat în evoluția ce a dus la mărturia din **Profil de epocă,** iar Sadoveanu apare într-o ipostază ce justifică cu greu autoportretul din vestitul discurs de recepție la Academie și din mărturiile angajării lui plenare în devenirea contemporană a României. Exemplele s-ar putea înmulți și un examen amănunțit al întregii lucrări duce la constatarea că principala omisiune este în multe cazuri mesajul social și general-uman al literaturii române.

Daruri utile pentru 1 și 8 Martie:

TRICOTAJE DIN MELANĂ

Noi modele de tricotaje prezentate la ultima ediție a Tîrgului de mostre, în marile magazine universale din întreaga țară ! Jachetele, puloverele, bluzele, vestele realizate din melană, într-o mare diversitate de modele și culori, sînt practice, călduroase și pot fi asortate oricărei ținute vestimentare.

În aceste zile, mari posibilități de alegere a cadourilor ce le veți oferi de 1 și 8 martie !

atelier literar

poșta redacției

LUIZA PREDESCU : Predomină joaca mimetică, „de-a poezia", și delirul verbal („Ciinii care mă apără / mor de foame, / în dinți cu zdrențele săruturilor mele (?!) / mușcate din gleznele vulnilor (?!) / care cad în genunchi, / apoi cu pieptul, / cu gîtul, / cu botul"... etc. etc.). În cîteva pagini, sînt unele elemente de poezie care ar putea făgădui mai mult („Noiembrie". „Dimineață cu rouă". „Încă nu mă plec". „Am să dorm zici"). .

UCA IOV : Povestea e o jucărie neconvingătoare, care nu respectă nici regulile fanteziste pe care și le-a propus. Dar condeiul pare capabil și de proze adevărate (ca și de versuri, de altfel, dintre care „Pierdere". „Retetă". ni s-au părut cele mai bune).

LUCIAN MERISCA : Piesa e interesantă și curat scrisă, chiar dacă unele momente nu se susțin psihologic (de p.. la pag. 4, după ce „își cam pierduse orice simț al umorului", urmează un neoiauzibil „își luă cartea" : de asemeni, la pag. 5, în plină tensiune, dacă nu chiar panică, „cu umărul aproape fracturat", povestea cu „toaleta fără zăvor", ca și cea cu „ciorapii Cristinei", etc. nu pot fi altceva decît niște „nuci în perete").

DOLGORUKIN : Cea mai bună pare să fie „De gît cu bucurie", cu un contrapunct amar, ironic. Celelalte, mai puțin consistente, cu cîte un moment de relief sau o scurtă semnificație („Scara". „Mișcate" — în general, cam răvășită, „Ploi scurte"). Toate manifestă reale aptitudini pentru proză (cu condiția ieșirii din diletantism).

MIRCEA CORBUL : Schita e mai curînd firavă, naivă (terminată înainte de a începe propriu zis...) Încă nu se pot trage concluzii.

T. P. ȘTEIANU : Lucrurile sînt și acum la nivelul despre care am mai vorbit nu o dată. Un nivel mai de grabă mijlociu, pe care l-ați atins mai cu seamă în fragmentele de roman. Dar aprecierea unui roman după cîteva fragmente n-ar fi un lucru tocmai serios și nici o redacție nu și-ar lua riscul (al ei și al autorului !) de a publica un necunoscut cu un fragment dintr-o lucrare necunoscută ! De aceea vă îndemnam să vă adresați unei edituri, unde există, deobicei, un aparat redacțional pregătit să vă cerceteze operele în întregimea lor și să decidă, practic, asupra publicării. Pe de altă parte, ați observat, desigur, că „atelierul" nostru nu dispune de un spațiu convenabil pentru proză. Lucrările care, după părerea noastră, ar merita să vadă lumina tiparului sînt prezentate redacției, care le publică sau nu, în funcție de nevoile ei, de programare, tematică, gust, calendar, etc. Cam asta e situația.

V. TRIF : Cîteva pagini mai limpezi. În general scurte parabole străbătute (uneori) de un fior liric : „Continuitate" „Singur". „Tradiția". „Iubire". În privința „celui ce nu știe zbura", punctul dv. de vedere e plin de riscuri — o poartă larg deschisă pentru samavolnicie și abuz, o poliță în alb oferită naiv tiranilor de tot felul.

G. SEILER : Mai „aduzată". „În fosul riului" e un lucru care, în ciuda nesiguranțelor și stîngăciilor de început, indică unele însușiri de povestitor. „La pescuit" e mai aglomerată, mai neîndemînatic construită.

CRISTINA D. : Vagi, rarefiate, aburoase, unele par să murmure ceva. Ceva care ar putea fi un început de cîntec („Cînd" I, II, „Obsesie". Plimbare iarna". „Despre noi"). Să mai vedem.

ȘT. VUTCANI : Ceva, încă neconcludent, în „Întîmplare bizară". Dar, decît „trei fragmente din trei nuvele", mai bine o singură lucrare, întreagă.

STELUȚA ISPAS : Cascade de vorbe fără sir, din care, uneori, pare să se desprindă și un sens sau un vag zvon de poezie. Drumul nu e bun.

Ioan Cantemir, R. Giorgioni, Ioan Culcea, M. Cojocaru, Nina Călin, Gh. Pufulete, Agneza Grosu, Nicolae Dumitru, Vlad Sahău („Mai mult de o dată"). **Vasile Nistor, Gh. Diaconescu-Hodoreanu, Romulus Vurpăreanu, M. Florian, George Corobea, Dan Temu, Iordan Marian, Marin Ungureanu, Jan Cosug, Ion Nica, Paul Cristian Dumbravă, Ovidiu Prunes** („Tel"). **Răzvan Vasiliu, Valentina Toma, M. F., Ion Pera** („Solia albelor păsări"). **A. G. Daniel, George Călugăru, Marioara Stroescu, Eden A. Maxim, Victor Dunăreanu, Irina Sandu, Dumitru Văduva, Mihai Matei** (simplă coincidență de nume ?). **Vas C., N. V. Tomea, Paul Craioveanu, Nitu Dețu, Cornelia Simescu, Marin Cocoșatu, Emina Furtună, Oni Neagoe** („Dorință"). **Daniel Niculescu, Ionel Vinchici, M. Dobramir, Emilian Poiana. Dor de soare** („Capăt de drum". „Nu"). **Ana Condrea, Maria N. Popescu-Dîrmănești, G. Z. Doreanu** (dacă „profesorul" scrie „că unii se rid", cum or mai fi scriind elevii săi ?...). **Costel Marinescu, Valeriu Cosuște, Costel Blaga, Stejărel Ionescu :** Încercări de nivel modest.

MANUSCRISE NEISCĂLITE : „Aș vrea". „Spre copilărie". „Ubicuitate". etc. : „Paludes". „Muma lui Heraclit". „Între două cuvinte", etc. : „O frunză de castan". „Pe drum de țară". „Momente" ; „Iarna". „Ramură părăsită" : „Adevărul tăcerii". „Drum invers". „Testamentul poetului nefericit" etc. : „Da, mai trăiesc". „Visind" : „O Românie-avem". „M-am cerut". „Hoinari fulgi". „Meditații iernatice". etc. : „Anotimpuri". „1859" : „Testament". „Trebuiau să unească". „Din noantea cu formă de frunză". etc.

Geo Dumitrescu

N.R. Manuscrisele nu se înapoiază.

Poem

Nu colind niciodată nu
colind prin ierburile albe.
Ele sînt adîncurile arselor mări
care-și țin încă nevăzută
greutatea în aer.
Nu tremur niciodată nu
tremur în aerul cald
al fructelor înainte de iarnă.
Eu trag pe mine de dimineață
zăpezile vărgate din cimp
și scutur în celula cuvintelor
funinginea de pe toate
burlanele ninsorii.

ION POTOLEA

Aproape om

Așa îmi duc existența
între patru pereți între
două coperți
între două străzi care nu s-au cunoscut
niciodată
între două dimineți ce-și flutură batiste
între orgoliul meu de a schimba o lume
dintr-o singură bătaie de inimă și un
preacurat amurg
între vis și credință
între iubire și ură
sînt aproape am.

DANIEL CORBU

De piatră

Pietre. În ochi îmi înflorește
imaginea cea inițială
de magmă, clocot și uriaș impuls
și minunata agonie
a stingerii latente.

Duios mă apropii
cu-atîta
căldură cîtă pot lăsa
pe-a moarte
incredibil de frumoasă.

Rămîn
sprijinită de
stînca rece
ca de un străbun ciudat
al vieții mele călduțe.

Rămîn pînă tîrziu
cînd insumi devin,
pînă la gleznе
pînă la gît,
de piatră.

LILIANA POPESCU

Peisaj de iarnă

Părul alb alb
alb
pe zăpada feții
urmele multor pași
în ochi au înflorit
garoafe de ceață
scuturate
mîinile sună a frig
și a somn

D. BORCEA

Desen de Raluca Grigorcea

Fascinație

Întotdeauna m-a fascinat
explozia vieții
de-acolo de unde părea
că nu există
sau că există mai puțin
întotdeauna
căutînd-o mi-a venit în minte
un fir de iarbă
o ghindă care visa
păduri
și-ntotdeauna
iubirea
întotdeauna
te-am asemănat cu pîrul —
pe malul lui
eu
ramura ruptă dintr-o salcie
pornind lungă călătorie
în căutarea unor
rădăcini...

G. M. BUCOVICIOR

Interviu

Am și eu sensibilitățile mele —
aceste mașinării nevăzute care,
învîrtindu-se-n gol,
dau, din cînd în cînd, naștere unui poem.
Asta se întîmplă independent de voința mea
ca și cum, respirînd, s-ar întrupa în aer
un nufăr.

Oricît de mult încerc să-mi asum
responsabilitatea discretelor mele poeme
în ochii lumii
rămîn același tînăr cumsecade
suspectat, în cel mai bun caz,
că aș fi individul care scrie noaptea pe
ziduri

— te iubesc Margareta —
cel care, urcîndu-se apoi în tramvai,
se face, dintr-o dată, invizibil
fără ca nimeni să-l simtă absența.

Oricît de mult mă străduiesc să învăț
folmoasa artă a sentimentelor de duminică,
rămîn același poet cu buzele arse
de cuvinte mai rele decît sufletul meu,
același poet al zilelor de luni și de marți
a cărui fotografie n-a părăsit încă
buletinul de identitate
pentru a pătrunde-n enciclopedii.

NELU STANCIU

Un civil mi-a zîmbit

în buzunar se-adună mărunțișul
schimb ceasul pe un pachet de țigări
mă apropii de o tarabă cu cărți
o aleg pe cea mai albastră
dialoghez cu o fată pe tema speranței
mă apropii de altă tarabă cu cărți
o aleg pe cea mai albastră
în sfîrșit, la un ultim popas schimb cele
două cărți
albastre
pe o carte cu mult mai albastră

și totuși ceva se întîmplă
sau mîna sau fruntea mi le simt împușcate
privesc, nu e nimeni,
ascult, nu se aude nimic,
și totuși ceva se întîmplă

brusc mă întorc
în fața mea un civil cu frac și joben
îmi zîmbește și-mi face din ochi să rămîn
îmi dă mîna și-mi cere un foc
îmi ia cartea albastră
și-și pune pe ea semnătura

Este el, autorul,
cu frac și joben,
îmi zîmbește și pare că moare...

VALERIU DRĂGUȘANU

„Răscoala lui Horea"

Urmare din pag. 1

spre încleștare, în încleștarea însăși și în deznodămîntul ei, procedeu care ar putea să pară fastidios în oricare altă operă științifică, potențează puternic, prin vorbirea directă, dramatismul situațiilor și e una din componentele marii reușite a lucrării.

Apelul frecvent la mărturia directă a izvoarelor nu înseamnă însă renunțare la ceea ce constituie finalitatea și justificarea supremă a activității istoriografice, construcția istorică. Stăpînind în toată puterea cuvîntului imensul material cules de-a lungul anilor, autorul a desprins prin meditație neîntreruptă asupra lui ritmurile inseși ale mișcării din a căror înțelegere a rezultat puternica arhitectură a lucrării. Dar mai presus de document, de reconstituirea minuțioasă a faptelor și a marilor etape din care s-a compus răscoala se află înțelesurile ei adînci, desprinse în admirabilele pagini de gîndire istorică concentrată care alcătuiesc *cuvîntul de încheiere*.

Prin cauze, țeluri, mentalități, prin toate manifestările ei, răscoala din 1784 a fost o mișcare exclusiv țărănească. „Nici prin cauze, nici prin desfășurare, nici prin organizare și nici prin țeluri, nici prin mentalitate ea nu depășește marginile a ceea ce se numește țărănesc... Obiectivul ei final, desființarea raporturilor feudale, în gura maselor dezlănțuite circulă mai simplu, mai fragmentar, într-un radicalism simplificator, nimicitor, într-o viziune proprie mentalității țărănești : nobilime și iobăgie să nu mai fie !" (pag. 703).

Caracterul fundamental al răscoalei se oglindește integral în personalitatea conducătorului ei, Horea. „Întru totul țăran, el n-a depășit cu nimic marginile țărănescului nici ca stare, nici ca îmbrăcăminte, nici ca pregătire, nici ca mentalitate" (pag. 706). Comportarea și gîndirea sa, demersul său înainte și în timpul răscoalei ca și universul mental care îi circumscrie acțiunea poartă în întregime pecetea condiției sale sociale ; de unde perfecta aderență între mișcare și conducătorul ei.

Răscoală a țărănimii iobage, lupta de emancipare care tindea să înlăture șerbia a avut, date fiind condițiile specifice din Transilvania, unde „în masivitatea iobăgimii românești și cu atît mai mult pe aria răscoalei, român era aproape sinonim cu iobag" (pag. 710), adînci implicații naționale. Sfărîmarea legăturilor iobăgiei care apăsau covîrșitor asupra țărănimii române însemna însăși ridicarea poporului român în ordinea socială. Semnificație națională implicită, dar care s-a manifestat puternic în atitudinea răsculaților față de religiile „recepte", simbol al încătușării istorice a românilor din Transilvania. Cu aceasta însă a început convergența între lupta țărănimii și aceea a intelectualității române din Transilvania. „Istoric, problema poporului român din Transilvania e una și aceeași. Practic însă lupta de emancipare se dă acum pe două planuri, unul al intelectualității pornind de sus, de la național, celălalt al țărănimii pornind de jos, de la social, amîndouă acum peste compartimentările confesionale. Esențialul luptei intelectualității e ridicarea românilor la națiune politică, a țărănimii desființarea iobăgiei. Dar două planuri care se întrepătrund, fiecare asumîndu-și, unul savant, teoretic, celălalt elementar, empiric, unul reformist, celălalt revoluționar problema națiunii însăși" (pag. 711).

Dacă ar fi numai monografia cuprinzătoare a marii mișcări țărănești din 1784, *Răscoala lui Horea* încă ar figura între lucrările de frunte ale istoriografiei noastre. Dar în înfățișarea desfășurării răscoalei ca și în descifrarea marilor ei semnificații, lucrarea aduce lămurirea uneia din marile dimensiuni ale întregii noastre istorii ; prin aceasta, *Răscoala lui Horea* a devenit o carte a istoriei naționale.

Premiile U.T.C. pentru literatură pe anul 1978

PREMIUL PENTRU POEZIE — **Valeriu Rîpeanu, pentru volumul „Floarea soarelui sau mina de lucru", Editura „Cartea Românească" 1978 ;**

PREMIUL PENTRU PROZĂ — **Eugen Uricaru, pentru romanul „Mierea", Editura „Albatros", 1978 ;**

PREMIUL PENTRU REPORTAJ — **Cornel Nistorescu, pentru volumul „Întîmplări în liniștea unei fotografii", Editura „Junimea", 1978 ;**

PREMIUL PENTRU CRITICĂ LITERARĂ — **Mircea Iorgulescu, pentru volumul „Scriitori tineri contemporani", Editura „Eminescu", 1978 ;**

PREMIUL PENTRU O LUCRARE ÎN LIMBA GERMANĂ — **Horl Samson, pentru vocrarea „Es akkor átmentem a tuzon" („Și atunci am trecut prin foc"), Editura „Kriterion", 1978 ;**

PREMIUL PENTRU O LUCRARE ÎN LIMBA GERMANĂ — **Horst Samson, pentru volumul de versuri „Der Blaue Wasserjunge" („Fiul apelor albastre"), Editura „Facla", 1978.**

O carte utilă

Urmare din pag. 1

iar în anul următor își adaugă o rubrică de **Literatură**, cuprinzînd articole de directivă, de inițiere literară, versuri și proze originale. Sub auspiciile aceluiași mare scriitor și director de constînte apar succesiv, la scurte intervale, efemerele periodice **Gazeta Teatrului Național** (cu o fericită anticipare a intemeierii acestuia), **Muzeul național** și mai viabilul **Curier de ambe sexe**, care s-a bucurat de reeditare.

În Moldova, Gheorghe Asachi scoate la puține zile după **Curierul românesc, Albina românească**, prevăzută în 1837 cu un supliment literar, în care-și va face debutul Vasile Alecsandri, cu poezii în limba franceză.

După o scurtă existență a sănătăminalului lui Ion Barac, **Foaia Duminicii spre înmulțirea celor de obște folositoare cunoștințe**, apare, tot la Brașov, sub conducerea lui Gheorghe Barițiu (pronunță Bariț), **Foaie pentru minte, inimă și literatură**, care avea să facă epocă în publicistica noastră politică și culturală. Editorul monografiei subliniază că în acest periodic au apărut (în anul revoluției, 1848), **Hora Ardealului** (viitoarea **Hora Unirii** 1857), **Adio Moldovei** și **Deșteptarea României** de Vasile Alecsandri, precum și **Răsunet** (faimosul **Deșteaptă-te, române**) de Andrei Mureșanu.

Cartea lui I. Hangiu urmărește cu substanțiale comentarii întreaga evoluție a presei literare române, dinainte și după 1848 și pînă în zilele noastre, cu texte ilustrative din cei trei mari cititori de mai sus, din M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, Alecu Russo, Al. I. Odobescu, Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, A. D. Xenopol, Al. Macedonski, C. Dobrogeanu-Gherea, I. Slavici, Al. Vlahuță, G. Coșbuc, I. L. Caragiale, N. Iorga, Ov. Densusianu, G. Ibrăileanu, M. Dragomirescu, E. Lovinescu, Cezar Petrescu, D. Tomescu, I. Vinea, Ilarie Voronca, Camil Petrescu, Ion Pillat, Al. Sahia, Miron Radu Paraschivescu, N. D. Cocea, D. Popovici, M. Rales și G. Călinescu (ca să-i citîm numai pe cei defuncți).

Cartea se încheie cu „Presa literară în anii construirii socialismului". Menționez și fericita inițiativă de reproducere fotografică a copertelor de periodice, precum și a celor mai marcante figuri literare, de la I. Heliade-Rădulescu la G. Călinescu (tipologiceste inrudiți). Nu lipsesc nici periodicele literare în limbile naționalităților conlocuitoare. La indicele de persoane, cel mai des citat este Nicolae Iorga, care a fost, desigur, un extraordinar publicist și șeful efemerei școli literare, semănătorismul, în concurență cu mai norocosul poporanism. T. Arghezi e deseori citat. Lipsește însă o rubrică pentru micul periodic **Bilete de papagal** (1928), care a făcut mulți pui, de același format, și alții, de factura poetică a maestrului (psitaciști).

Lipsa de dragoste

Urmare din pag. 1

Într-un articol scris mai tîrziu, Ion Ghica nota că la 1871 în țară (Principatele Unite) s-ar fi inventariat 427 000 cai, 6 600 catîri și măgari, 1 900 000 tauri, vaci, boi, bivoli, bivolițe, viței și malaci, 5 065 400 berbeci, oi, miei, țapi, capre, iezi, 850 000 porci, și era de părere că numărul acestora ar trebui să fie cu mult mai mare conform posibilităților de atunci. Din marea armată a cailor n-au mai rămas, cu timpul, decît prea puține exemplare. Nu numărul celor existente azi constituie interesul acestor rînduri, ci setea extraordinară, sufletească de prezența animalelor.

De la geamurile blocurilor pot fi văzuți copiii cu fețele apropiate etanș de sticla transparentă, urmărind cu ochii avizi trecerea unui cîine sau vreunei pisici, rămași fără stăpîni după demolarea caselor cărora le-au aparținut. Toți acești copii, care cresc între pereți cu calorifer, televizor și alte elemente de confort, ar fi pur și simplu fericiți să poată mîngîia cu degetele lor flămînde de concret blana acelor animale vagabonde. Desenele animate de la orele obișnuite la TV, e drept, satisfac nevoia de imagine și animism a copiilor dar prezența animalelor în imediata lor apropiere rămîne un vis permanent.

Înainte de sărbători, o femeie din blocul nostru a cumpărat, cum e datina, un curcan frumos, cu gușa minunat colorată ; cei doi copii ai femeii s-au interesat ce se va întîmpla cu curcanul și aflînd că va fi sacrificat nu mai dormeau nici ziua, nici noaptea, pînă s-au îmbolnăvit.

De cîțiva ani încoace, în fiecare primăvară, balcoanele de la toate etajele unor blocuri mărginașe răsună de piuituri, deși fiecare gospodină știe din experiența anului trecut că nici cocoși, nici găini nu se vor ridica din pufuleții gălăgioși cumpărați numai de hatîrul copiilor.

Dar nu numai copiii au nevoie de animale, ci și acestea suferă cînd sînt tratate, oricît de corect, cu indiferență. Un mare învățat a primit, nu demult, vizita unui grup de consăteni, care, îngrijorați de faptul că vacile cooperativei lor mureau pe capete, au venit la București să afle ce părere are consăteanul lor în această privință.

— Au hrană suficientă vitele ? a întrebat amfitrionul.

— Au destulă, au răspuns țăranii.

— Apă li se dă la timp ?

— De trei ori pe zi.

— Dar doctorii veterinari ce spun ?

— Nu le-au descoperit nici o boală. Gazda a tăcut îndelung, apoi a întrebat :

— Dar cine anume le dă vitelor de mîncare ?

— Păi, niște băieți harnici, veniți de la munte.

— Ar trebui să le hrăniți chiar voi, fiindcă eu cred că vitele voastre mor din lipsă de dragoste, le-a explicat bătrînul învățat.

Și cine s-ar îndoi că nu le-a spus adevărul ?

Cristian Mihăilescu

Primim din partea scriitorului Marin Mincu articolul de față cu solicitarea de a-l publica în vederea unor clarificări colegiale.

Regula jocului

Așa cum e îndeobște cunoscut, a cita pe cel căruia îi aparține paternitatea unei idei sau afirmații constituie un act de cultură acceptat și respectat în majoritatea cazurilor. E curios cum la noi se mai întîmplă și invers. N-aș fi deschis această nouă problemă, dacă nu m-ar fi incitat în acest sens chiar cronica lui N. Manolescu, intitulată **Sensuri simbolice în Sadoveanu (România literară**, nr. 5, 1 februarie 1978). Recenzînd cartea recent apărută **Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu**, (Ed. Cartea Românească) de Al. Paleologu, criticul afirmă că eseul consacrat de Al. Paleologu lui Sadoveanu este „probabil lucrul **cel mai original** care s-a scris pînă astăzi", căci „propriu vorbind, eseul [...] constă în demonstrarea, strălucită, **a caracterului inițiatic** pe care-l presupun (în ordinea filosofiei și a artei) trei din operele de seamă ale lui Sadoveanu, **Creanga de aur, Baltagul și Ochi de urs** (s.n.) și „la noi — conchide Manolescu — **astfel de analize ale arhetipurilor nu s-au întreprins, pe cît știu**" (s.n.).

Asupra ultimei observații mă simt obligat, deși situația este neplăcută, să reimprospătez memoria criticului. Acum șapte ani un reprezentant al redacției pe care o conducea chiar N. Manolescu și anume S. Damian (vezi articolul **O plimbare cu Arhetipul, România literară**, nr. 47, 18 noiembrie 1971) se împacienta tocmai pentru că Marin Mincu (cel puțin așa afirma S. Damian) se „plimba cu Arhetipul" printre autori ca Sadoveanu, Blaga, Ion Barbu și Vinea. Cum despre „caracterul inițiatic" al operei sadoveniene am vorbit de mai multe ori începînd din 1971, am să relev unele aspecte. În primul rînd ideea eseului lui Al. Paleologu despre **sensul inițiatic** al operei lui Sadoveanu, ca și argumentele demonstrației critice la „Baltagul" nu sînt absolut deloc „originale", pentru că au fost tratate mai înainte de subsemnatul, ceea ce Al. Paleologu a și recunoscut public, răspunzînd la o anchetă despre critică în revista **Amfiteatru** nr. 2, 1978. Este apoi curios că N. Manolescu nu a avut aceeași promptitudine în reacția critică și nu s-a grăbit să dovedească acest lucru în cronica sa la cartea lui Al. Paleologu. Dar să trecem la fapte.

Enunțînd pentru prima oară **caracterul inițiatic** al operei de maturitate a lui Sadoveanu (**Creanga de aur** și **Baltagul**) în studiul **Eposul sadovenian** (**Critice II**, Ed. C. Românească 1971, p. 97—117), reluam termenii discuției teoretice în prefața la vol. **Creanga de aur. Viața lui Ștefan cel Mare** (col. B.P.T., Minerva 1973, pp. V—XXVI) și în postfața la **Locul unde nu s-a întîmplat nimic** (col. **Arcade**, Minerva, 1972), ambele studii fiind citate de N. Manolescu în bibliografia **Utopiei** sale din 1976, ca să clarific apoi definitiv demonstrația în studiul **Un aspect al poeticii sadoveniene (Labirinti-ul)**, cuprins în **Repere** (Cartea Românească, 1977, pp. 139—194) asupra căruia a atras recent atenția M. Ungheanu (**Luceafărul, nr. 6, 10 II**). Voi da un singur citat din ultimul volum spre edificare : „La un moment dat, creatia lui Sadoveanu intră în faza cea mai profundă : este momentul trecerii la o **poetică articulată** cînd prozatorul începe **figurarea simbolică** a marilor teme ale literaturii. Acum el va aplica o schemă narativă, de regulă pe cea labirintică, pentru a exprima un **sens inițiatic**". (p. 139). De aceste preocupări ale subsemnatului privind poetica inițiatică a operei sadoveniene va fi luat cunoștință Al. Paleologu cu aprobare, din moment ce, participînd în februarie 1978 la o dezbatere a revistei **Amfiteatru** pe tema **Dialectica perspectivelor critice**, după ce îl amendează pe G. Călinescu pentru ignorarea totală a **Crengii de aur** și după ce contestă perspectiva critică a acestuia asupra **Baltagului**, va transa aceste reproșuri la adresa marilor critici în favoarea mea în felul următor : „Dacă nici Lovinescu, nici Călinescu și nici altul din maeștrii criticii interbelice **nu au văzut sensul inițiatic (motorie de altminteri, deși, firește, nu explicit) al operei sadovenieneîn maturitate, iar în schimb vine azi, de pildă, Marin Mincu și reușește să-i dezlușească un element esențial, anume tema labirintului** faptul acesta e de natură a ne pune pe gînduri și denotă că obiectiv s-a schimbat ceva în mentalitatea epocii și în cîmpul ei aperceptiv" (**Amfiteatru**, nr. 2, 1978).

Alexandru Paleologu eludează însă această recunoaștere publică a inițiației punerii problemei de către noi, în lucrarea sa recent apărută. Faptul ne miră pentru că, deși citează texte ale tuturor celor ce s-au ocupat de **Baltagul**, tocmai textul critic care conține interpretarea declarat inițiatică (cel al subsemnatului) **lipsește**. Lucrul ia sane n-ar fi în măsură să ne trezească prea mult interesul dacă n-am observa apoi cînd eseul lui Al. Paleologu o anume coincidență de idei și de termeni critici cu textul nostru. Întîi de toate Al. Paleologu investighează același material (romanele **Creanga de aur** și **Baltagul**) cu aceeași **perspectivă inițiatică** „deslușită" clar pentru prima dată de către noi, după cum spune chiar domnia sa. Să urmărim cîteva coincidente critice de amănunt. Dacă în studiul nostru din **Repere**, publicat și ca prefață în 1973, se vorbea de „**amînarea totalității a vizionarismului**" (p. 165), Paleologu vorbește și el de „geniile pe care în lipsa unui termen mai precis le-am numit **viziunare sau totalizante**". (p. 16). Dacă noi afirmam eminescianismul funciar al lui Sadoveanu (care „dela viziunea eminesciană în paginile de început ale **Crengii de aur**, conturînd imaginea magului într-o geografie hieratică", p. 147) și foloseam un anumit citat, Paleologu va afirma la fel că „magul din **Creanga de aur** este identic cu cel din **Strigoii** lui Eminescu. Sadoveanu nu face decît să transpună în proză, cu unele nuanțe în plus, descrierea personajului și a cadrului din poemul eminescian" dînd și el același citat. Remarcînd viziunea eminesciană asimilată de Sadoveanu, aduceam în discuție și filozofia lui Lucian Blaga, ceea ce face acum și Al. Paleologu, fără a o mai amenda ca fiind „lipsită de universalitate", cum se întîmpla în **Bunul simț ca paradox** (1972, p. 133), unde-l compara pe Sadoveanu cu Iorga și nu cu Eminescu. Dacă noi vorbeam, în legătură cu **Creanga de aur**, de „tiparul spiritual arhaic", „reprezentînd un **model**" (p. 148), la fel și Al. Paleologu va susține că „civilizația arhaică" din aceeași operă tinde către „reprezentarea unui **model**" (p. 32).

Mai departe Al. Paleologu va investiga romanul **Baltagul** cu perspectiva critică oferită deja în volumul **Repere**. (E drept că va complica puțin lucrurile, încluzînd motivul labirintului cu motivul osirian care se bazează în fond tot pe **scenariul căutării**). Desi Al. Paleologu face uz de o erudiție eclatantă, identificînd aici mitul osirian, în realitate toată demonstrația sa este asemănătoare celei din studiul nostru unde faceam pe larg analiza **temei căutării**, descoperind structura labirintului, ce stă la originea romanului. În paranteză fie spus, ideea ritului osirian transpus în **Baltagul** există deja în Th. Speranția și la H. Sanielevici, care au lansat-o mai înainte, vorbind despre „Miorița". Se pot întîlni și aici atîtea expresii și sintagme critice care au același sens cu cele din studiul citat. Astfel Al. Paleologu vorbește adesea despre „proba inițiatică", despre „coborîrea în infern", despre „animalul psihopomp", despre „căutare", despre „toporișca lui Anubis" ce se regăsesc întocmai în textul nostru : „proba de maturitate a lui Gheorghiță" (p. 170), „călătoria inițiatică în lumea morților" (p. 174) „ghidul psihopomp al ciobanului" (p. 177), „căutarea naște chiar romanescul" (p. 152, 167) „labrys-ul (securea dublă) este emblema ce figurează în fruntea romanului" (p. 181) etc. Nu este cazul să mai stărui, deși o vom face dacă va fi nevoie. Dar dacă, prudent, Al. Paleologu nu se folosește încă de termenul **labirint**, aici, unde ar fi trebuit să ne citeze neapărat, îl va folosi în analiza nuvelei **Ochi de urs**, unde găsim formularea „În genere, tema simbolică a năduri este echivalentă cu a labirintului" (p. 191), cînd iarăși ar fi trebuit să indice contribuția noastră în legătură cu tema respectivă, măcar îndemnat de declarația făcută în **Amfiteatru** unde spune că „Marin Mincu reușește să deslușească tema labirintului". La toate aceste fapte ar fi putut să existe totuși o explicație — criticii de azi nu prea se citează între ei — dar și aceasta cade, întrucît Al. Paleologu are onestitatea, exagerată chiar, de a cita pe toți cei care au scris ceva despre argumentul abordat. Astfel, el citează substanțial pe Paul Georgescu, pe N. Manolescu (care cel puțin în **Baltagul** are o altă perspectivă și în nici un caz afină cu aceea a lui Paleologu), pe Pomnilu Marcea, pe Adrian Marino, pe Constantin Toiu, pe M. Ungheanu, pe G. Mușu și chiar pe Mihai Coman (cu o carte **care nu s-a publicat încă**), etc. În această situație cazul, vorba lui Al. Paleologu, „e de natură de a ne pune pe gînduri".

Marin Mincu

SPORT

Peste plasă

Am în față un titlu și nu-mi vine să-l cred : „Steaua a ratat victoria în C.C.E. la volei". De ce ? Pentru cei care se extaziază în fața antrenamentelor **obișnuite** (sbl. ns.) ale fotbaliștilor, a te califica în finala unei cupe europene (ce nici cu gîndul n-au visat gladiatorii cu crampoane în vîrful degetelor) și a nu o cîștiga este o... ratare. Închipuiți-vă, vă rog, că tot Steaua, dar la fotbal, ar fi pierdut cu 3—2 finala. La fel s-ar fi scris ? Că a ratat ? Nicidecum. Abia fac fotbaliștii noștri doi pași în afara curții și „avocații" se și îngrămădesc să-i laude, scrîntind că, jucînd cum nu i-am mai văzut, „mușcînd iarba" au realizat marea performanță de a... egala un adversar oarecare. Într-un asemenea titlu, care conține în fapt o informație exactă, se poate citi prejudecata noastră prin care, în afara fotbalului, ignorăm rezultate cu care acesta nu s-a putut lăuda niciodată. Iată, la volei, „Dinamo" cîștigă „Cupa Cupelor" iar „Steaua" pierde cu 3—2 și—1 în setul decisiv, inexplicabil, finala „Cupei campionilor europeni". Superperformanțe ale unor echipe de club după ani și ani de zile de insuccese ale naționalei ! Reintrarea în elita europeană a voleiului după ratarea unor calificări și clasarea pe locuri din ce în ce mai ultime în ierarhia voleiului. Dinamo, de exemplu (antrenată și de un antrenor „ellberat" de la lot !), nu pierde nici un set într-o finală care o opune celor mai valoroase reprezentante ale voleiului european. Mai mult, pierde un singur set în toate jocurile „Cupei", și nu lasă adversarilor decît o medie de 7 puncte pe set ! Ei, și după asemenea performanțe, repet, nici măcar visate în fotbal, titram cu litere mari **ratarea** (s.n.) „Cupei Campionilor europeni" de către Steaua și semnalăm anonim, cu litere mici, întoarcerea dinamoviștilor în țară cu **Cupa cupelor** (?!) după 12 ani de insuccese. Închipuiți-vă numai ce s-ar fi întîmplat dacă **Steaua** și **Dinamo** ar fi reușit să depășească primul tur în competițiile europene. La fotbal, bineînțeles ! După ce că atunci cînd învingi în meciurile amicale cu **Autobuzul** sînt copleșiți de admirația noastră fără margini..., iar antrenorii lor se pierd în interviuri. Asta este ! Noi însă îi felicităm din toată inima pe voleibaliști, deși despre pregătirile lor știm atît de puține.

Ulise

24 FEBRUARIE 1979

L-am cunoscut pe TUDOR ARGHEZI

Drumul către regele Poeziei

Evocare de Ion Bănuță

I

Mi-agrinsei și eu o vatră
într-o scorburi de piatră.

mă uit cu o teamă parcă necunoscută în condeiul incremenit al Universului. Să scriu despre Arghezi ! Încerc să mă așez la acea masă plină de miracole ce vin din numai apele adînci și albastre. Să scriu despre Arghezi, despre acest rege al poeziei românești. Parcă aș da îndărăt. Mă prinde, și mă cuprinde, incomensurabil, o sfială de frunză. Din aur inestimabil. O frunză de dintr-o toamnă de brumă, ce, doamne, nu mai știe unde să cadă. Dau un mult ocol foii albe, imaculate, pînă să-mi înfig condeiul în cer și în necunoscut ca un țăran plugul în brazdă, primăvara. Îmi stă în văzduh condeiul ? Știu prea multe despre Arghezi ? Prea puține ? Îl admir atît de mult încît statura lui să mă uimească întruna ? Nu știu ! Toate se învălmășesc și-și „cer intrare-n lume".

L-am cunoscut pe Arghezi încă din adolescență, citindu-l, recitindu-l, admirîndu-l. Mă fascinau miresmele poeziei de toate neamurile iscate de titanul din Mărțișor, acest Mărțișor care și-a luat dimensiuni incredibile din cauza și numai din cauza lui, a lui, stăpînul cireșilor și visinilor, al nucilor, al viei și al lui chiar Zdreanță „cel cu ochii de talangă", el stăpînul cerului și al pămîntului, acest stăpîn aflîndu-se zile și nopți vizavi de Văcărești. Să fie, eventual, la îndemînă.

Prima oară am călcat pe acest pămînt numit Mărțișor, într-o zi de vară din 1956, cînd mi-a apărut o carte „Izvoare", cu un portret dat la iveală de talentata și neuitata mea prietenă Florica Codrescu.

În Mărțișor ! Am intrat încet. Încet... Să nu m-audă nici vîntul, nici pămîntul. Ulicioara aceea, într-un fel urcînd, desprinsă dintr-o parcă poveste, mi s-a părut atît de lungă încît simteam clipa de rostogolire a Universului, clipă de nesfîrșit. Sînt la poartă ! La poarta cea mare. Știu de mult că aici și acolo, moderia s-a travestit în chip de „țeacă". — de fapt nu fel de fier plin de iar miracole argheziene. Am auzit prin el din el. Am auzit oare, atunci, sunetul acestei muzici ? Ori se zbătea în disperări nestiute prooroia-mi inimă ? A ieșit din parcă un dimb din niște depărtări albastre de cîmpie — cineva, — nici acum nu știu cine să fi fost — și la întrebarea mea, aud : — „Domnul Arghezi a plecat în oraș". Am lăsat cartea de izbeliște și m-am întors în drumul întoarcerii mele. Nu știam atunci că peste nici trei ani, — cînd magnoliile se risipesc în cer și în noi — eă în primăvara lui 1959 voi deveni editor de carte, voi deveni și eu unul dintre editorii lui Arghezi. În chiar aceiași an, împreună cu Alexandru Balaci, scriitor și editor de elită, și cu Liviu Călin de-asisderea, i-am înmînat magistrului — ce salahorea acum într-o altă casă de pe Arhitecților — Editura de **Versuri** ținărită pe hîrtie velină biblie.

Atunci m-am aflat prima oară față-n față cu Arghezi. Atunci i-am simțit mîna fierbinte, mîna care a dat țării mărțișoare, mîna care a dat cea mai altfel poezie după Eminescu — Luceafărul. Profit de acest prilej, profitor fără de icoane prestabilite, să aduc omagiul meu, recunoștința mea, marilor editori Al. Rosetti și Alexandru Balaci și altora, — mulți, maeștri mari și meșteri mici — de la care am învățat, în felul meu, să descifrez tainele editării cărții, dumineci siunile fascinante ale tiparului, ei mai ales cucerirea, — dusă Gutenberg și dincolo — cu lacrimi și sînge uneori, a unor alte culori din cerul culturii românești.

Sine ira et studio

Mă mai duc și acum în Mărțișor. Mă mai duc să-i văd iar dimensiunile, să sap mai adînc în trecut, să sap în viitor. Mă duc Primăvara, mă duc Vara, mă duc Toamna, mă duc Iarna. Am „toate-s vechi și nouă toate". În universul inimitabil, — subit umbrele unor oameni: [illegible] ei în marginea lor de nemurire — dorm pămînt lîngă pămînt, Arghezi, — regele poeziei românești — Paraschiva, — regina cireșilor, vatră inestimabilă a poetului. În zilele ani de cumpănă, soața titanului din Mărțișor vindea cireșe să țină casa. Mă duc și mă pierd din cînd în cînd pe aici, și sap, sap mai adînc, sap sub banca infinită de odinioară, sap acolo unde au prins rădăcini de arțari umbrele lui N. D. Cocea, Gala Galaction, V. Demetrius, bunii prieteni ai lui Arghezi, — plecați și ei să doarmă în alte locuri.

Mă uit în timp și văd opera lui Arghezi ! Opera lui de peste 40 de volume : poezie, proză, tablete, teatru, eresonări fracre etc. etc. Cine a citit opera argheziană și este cinstit, cine percepe și iubește literatura română, și nu numai română, cine privește în adînc de : **Cuvinte potrivite, Flori de mucigai, Versuri de seară, Buruieni, Hore, Cîntare omului, 1907, Priiaza** ș.a.m.d., nu poate să nu strige : — „Trăiască Luptătorul ! Trăiască Luptătorul !" Pentru că trebuie, sîntem obligați să punem admirație nemărginită și preturi noi către monodoaera regelui, a regelui care vine din toată ființa lui, a neamului și a lumii, vine de acolo de unde scoate cu trudă, cu lacrimi, cu disperare aur și argint, cuvinte de foc.

Cîte denigrări, fără de nici o acoperire, cîte înjurături s-au rostogolit în jurul Arghezi, privindu-le olimpian, mi-a spus, odată, că pînă și astea-i plac **„dacă-s făcute cu artă"**.

Să ne amintim tableta de vitriol „Baroane", acest soldat-erou aruncat în plin război împotriva fascismului, împotriva baronului Manfred von Killinger, gauleiterul Germaniei hitleriste în România, la București. Detractorii arghezieni și-au permis, cîndva, în tirlis de șoarice, să spună că „Baroane" ar fi fost o poveste aranjată, o poveste care ar fi costat și niște bani, bani strecurați, bineînțeles, în punga autorului. Ce aberație ! Ce infamie ! Ce lipsă de patriotism, de umanitate ! Și, culmea, asta post festum. Eu știu bine, foarte bine chiar, ce-a însemnat, atunci, tableta lui Arghezi „Baroane". Zăceam într-o temniță din Arad zburînd pe firul ideallurilor mele comuniste. Cunoșteam din plin, — pe propria-mi mantă — „indulgența" gestapoului, „indulgența" intru represiune și exterminare a luptătorilor ce se ridicau, cu prețul vieții lor, împotriva demenței. Omul căzut în ghearele de fum al fascismului devenea... nimeni. Plutoanele de execuție, camerele de gazare, spînzurătorile erau jucării hitleriste diseminate cam prin toată Europa, niște daruri apocaliptice pentru Om. Pentru Om. Pentru Libertatea lui. În „Acvila amintirii", din revista „Luceafărul". Alexandru Balaci îi dă cinstire de Univers tabletei „Baroane". „Poetul, — zice ilustrul comentator al divinului Dante — a devenit cronicarul direct al acestor cumplite vremi, prozodia sa aminteșie lamentațiile largi ale bocetelor populare dar cu frînturi în care izbucnește violent protestul, ca în APOCALIPS, în care poetul zguduie putredele coloane ale unui templu profanat, identificat cu orînduiri trecute. Aici se pot descifra și alte sensuri noi, în echivalarea între omul creator și demiurg, preanunțînd noua orientare a poeziei argheziene în al cărui centru de vibrație se va afla de acum înainte, omul faber, liberul creator al vieții și al istoriei".

De ce stărui, totuși, și de ce rămîn, în acest punct de foc ? „Baroane" a fost, este și va rămîne o columnă, cum n-a mai fost alta, ridicată de Arghezi în România și în lume peste întunericul de antracit din 1943. Arghezi a ridicat într-o slavă spiritului românesc o columnă, — alcătuită altfel decît Brâncuși, — acel Brâncuși care, deși murind la Paris rămîne cel mai gorjean dintre gorjeni. Arghezi a înălțat o Columnă „ci nu cu dalta", aidoma lui Horațiu în „Exegi monumentum". O Columnă de infinit iscată din condeiul-miracol arghezian, faurul acesta stînd la Masa tăcerii, — trecîndu-și iubirea lui de țară și de lume — prin Poarta sărutului.

Nu mai știu bine cînd anume, eram la o masă prieteni de vîrf mari, în jurul ei, ca și în alte dăți, toată familia. Toți patru. Și, cu prezența la scorțișoară și în sfînta mea. Pe masă tronau îmbelșugate niște flori de vis. — „Știți de la Partid", îmi spune, într-o anume clipă, stăpînul casei. Vorbeam despre una, despre alta, despre scris și scriitori, despre București, despre azi și despre ieri, despre lăgărul de la Tg. Jiu s.a.m.d. Încerc acum să mă apropii tot mai mult de discuția noastră de atunci. Eu, mai mult tăcînd, ascultînd, iubind, admirînd. Prieteni ! Să avem mereu puterea de a admira. Deodată, zice Arghezi. — **„Dragă domnule Bănuță aud că ați fost în pușcărie ?"** — Răspund. „Da ! Așa este, iubite maestre !" Paradoxal, nu-l jena cînd îi spuneam eu astfel, știindu-se destule despre o altă părere a lui în această afacere ce se ascundea sub firma de „Maestre". I-am dat niște amănunte despre pătimirile mele și ale tovarășilor mei.

Dar, să reintrăm în casa lui Arghezi, să stăm din nou, acolo, la masa lui, la un pahar de vorbă, la o clipă de venerație, la un joc de copii, de timizi, regele fiind el însuși un mare copil, un mare timid. Astfel, — vorbind despre Arghezi — să ne uităm o clipă în cuvinte trase de nară niște fire de bărangic ale academicianului Serban Cioculescu : — „În fond, sub rezerva sa, în aparent distantă, se ascundea și la el o altă formă de timiditate, complexele poate, ale unei copilării și adolescențe ulcerate, despre care nu-i plăcea să vorbească. Omul era, ca și scriitorul, incalculabil în relațiile lui cu cei mai apropiați prieteni, dar de toată securitatea între simpli cunoscuți, față de care se purta protocolar. Acaparat de viața de familie, de gospodăria de la Mărțișor și de grijile existenței, a încetat să frecventeze cafeneaua. Intrase de viu în legendă".

În legendă deci ! Și, totuși, stăruie în lume „Baroane" ! Vorbim, vorbim, — fără ca frica să mai stea cu noi la masă, la masa Arghezi. O văd parcă pe Coana Paraschiva cum intră înfiorată în pragul Purgatoriu arghezian într-o mînăstire în genul Purgatoriu arghezian într-o mînăstire în genul Purgatoriu arghezian într-o mînăstire în gen